

**TURUN
YLIOPISTO**

Monikulttuurisuus lasten kuvakirjoissa

Satakirjastojen lainatuimmat suomalaiset lasten kuvakirjat

Kasvatustieteen
Pro Gradu -tutkielma

Laatijat:
Anniina Forsman
Meiju Nyroos

Ohjaaja:
Yliopistonlehtori Anne Sorariutta

30.3.2022
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Kasvatustiede

Tekijät: Anniina Forsman, Meiju Nyroos

Otsikko: Monikulttuurisuus lasten kuvakirjoissa – Satakirjastojen lainatuimmat suomalaiset lasten kuvakirjat

Ohjaaja: Yliopistonlehtori Anne Sorariutta

Sivumäärä: 60 sivua

Päivämäärä: 30.3.2022

Tiivistelmä:

Globalisoitumisen ja ihmisten lisääntyneen liikkuvuuden myötä monikulttuurisuusaiheilla lastenkirjoilla tulisi olla enemmän jalansijaa varhaiskasvatuksessa. Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millä tavalla monikulttuurisuus näkyy lasten kuvakirjoissa sekä tuottaa varhaiskasvatuksen henkilöstölle tietoa siitä, millaiset kirjat ovat hyviä hyödynnettäväksi varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksemme alaongelmina on, miten ennakkoluulot ja asenteet monikulttuurisuuteen liittyen näkyvät lasten kuvakirjoissa sekä missä muissa asioissa monikulttuurisuus tulee kuvakirjoissa esiin.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin Satakirjastojen lainatuimmista monikulttuurisuutta käsittelevistä kuvakirjoista. Aineistoksi rajautui kuusi suomalaista lasten kuvakirjaa vuosilta 2007–2019. Aineisto analysoitiin käyttämällä lähiluvun menetelmiin kuuluvaa feminististä lähilukua, jonka pohjalta rakennettiin analyysirunko tutkimukselle.

Tutkimustulosten mukaan kaikissa aineiston kirjoissa oli päähenkilöinä tai merkittävässä sivurooleissa monikulttuurisia henkilöitä. Monikulttuurisuus tuli esiin henkilöiden taustoissa ja etnisyydessä. Kirjoissa asenteet monikulttuurisia henkilöitä kohtaan olivat pääasiassa positiivisia tai neutraaleja, kuten myös monikulttuuristen henkilöiden asenteet omia juuriaan sekä uutta kotimaata ja kulttuuria kohtaan. Monikulttuurisuus ilmeni lasten kuvakirjoissa myös kielten, nimien ja uskontojen muodossa. Tutkimusaineiston kirjoista kaksi nousi suoraan hyödynnettäväksi varhaiskasvatuksessa. Muiden kirjojen kanssa varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee varmistaa, että kirjoista ei välity negatiivisia asenteita, vaan kirjoissa esiintyneet asiat käsitellään kriittisesti lasten kanssa.

Avainsanat: lastenkirjallisuus, lasten kuvakirjat, maahanmuutto, monikulttuurisuus, varhaiskasvatus

Sisällysluettelo

1 Johdanto	4
2 Monikulttuurisuus	7
2.1 Monikulttuurisuuden käsite	7
2.2 Maahanmuutto Suomessa	8
2.3 Monikulttuurisuus Suomessa	9
2.4 Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa	12
3 Lastenkirjallisuus	15
3.1 Lastenkirjallisuus osana lasten kasvua ja kehitystä	15
3.2 Kuvakirjojen merkitys lasten oppimiselle	16
3.3 Monikulttuurinen lastenkirjallisuus	18
4 Tutkimuksen toteutus	22
4.1 Tutkimuskysymykset	22
4.2 Aineiston kerääminen ja kuvailu	22
4.3 Aineiston analysointi	24
4.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	29
5 Tulokset	31
5.1 Monikulttuuristen henkilöiden roolit lasten kuvakirjoissa	31
5.1.1 Monikulttuurinen henkilö päähenkilönä	32
5.1.2 Monikulttuurinen henkilö merkittävänä sivuhenkilönä	37
5.1.3 Yhteenveto	39
5.2 Ennakkoluulot ja asenteet	41
5.2.1 Asenteet monikulttuurisia henkilöitä kohtaan	41
5.2.2 Monikulttuuristen henkilöiden asenteet omia juuria kohtaan	45
5.2.3 Monikulttuuristen henkilöiden asenteet uutta kulttuuria kohtaan	47
5.2.4 Yhteenveto	50
5.3 Tarinoiden henkilöiden kielet, nimet ja uskonnot	51
5.3.1 Viittaukset kieliin	51
5.3.2 Kirjoissa esiintyvät nimet	53
5.3.3 Uskonnot ja kulttuuriset tavat	54
5.3.4 Yhteenveto	57
6 Pohdinta	59
Lähteet	64
Liitteet	71
Liite 1. Lista Satakirjastojen lainatuimmista monikulttuurisuutta käsittelevistä lasten kuvakirjoista	71

1 Johdanto

Monikulttuurisuus on globaalisti merkityksellinen aihe ja Suomessa keskustelu maahanmuutosta käy edelleen kuumana (Pesonen, 2012). Julkisessa keskustelussa maahanmuutosta puhutaan kuin se olisi uusi ilmiö Suomessa. Keskusteluissa jätetään huomiotta, että Suomeen on kautta aikojen muuttanut ihmisiä toisista maista. (Keskinen, Rastas & Tuori, 2009.) Niin maahanmuuttajataustaisten lasten, Suomessa syntyneiden maahanmuuttajaperheiden lasten, kuin suomalaisten ja muunmaalaisten parien syntyneiden lasten määrä kaikista Suomen lapsista on kasvanut ja kasvaa edelleen kovaa vauhtia. Vaikka näiden lasten elämä ei välttämättä juurikaan eroa kantasuomalaisten lasten elämästä, joutuvat he helposti esimerkiksi perheen historian ja kulttuuritaustan takia heikompaan asemaan. (Rastas, 2013b.)

Globalisoituminen muovaa kulttuurimaisemaa, joka puolestaan sekä luo lapsuutta että muodostaa taustan kasvatukselle (Lahikainen, Punamäki & Tammi, 2008). Lisääntynyt maahanmuutto on kasvattanut kulttuurista monimuotoisuutta myös Suomen kouluissa ja päiväkodeissa (Holm & Londen, 2010). Globalisoitumisen myötä lasten maailma on muuttunut niin kulttuurien, kielten kuin katsomustenkin osalta monimuotoisemmaksi, minkä johdosta sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitys kasvaa (Opetushallitus 2018). Varhaiskasvatuksen, kuten muidenkin kasvatuksen perusinstituutioiden, tulee pysyä yhteiskunnallisen tilanteen ja kulttuuriympäristön muutoksissa ajan tasalla (Lahikainen, Punamäki & Tammi, 2008). Monikulttuurisen lastenkirjallisuuden avulla voidaan tukea opetussuunnitelmien monimuotoisuutta sekä kasvattaa tietoisuutta kulttuurisista ongelmista, joita kouluissa saatetaan jättää huomiotta. Lastenkirjallisuutta voidaan käyttää väylänä käsitellä esimerkiksi rotuun, etnisyyteen, tai uskontoon liittyvää eriarvoistamista, opettaa lapsille arvoista sekä opastaa lapsia toivotunlaiseen käytökseen ja tarkastelemaan omia arvojaan sekä eettisiä suuntaviivojaan. (Suh & Samuel, 2011.) Lastenkirjojen tavoite taistella rasismia vastaan on yhä ajankohtaista Suomessa, sillä rasistinen vihapuhe on nousussa (Pesonen, 2017).

Monikulttuurisuus lastenkirjallisuudessa on ollut kansainvälisellä kentällä tärkeä tutkimusaihe jo vuosikymmenten ajan, mutta Suomessa monikulttuurisen lastenkirjallisuuden tutkimus on ollut vähäistä (Pesonen, 2015; Pesonen, 2017). Aihetta on tutkinut omissa tutkimuksissaan muun muassa Jaana Pesonen (2013, 2015 & 2017), Päivi Heikkilä-Halttunen (2013) ja Anna Rastas (2013a). Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että lastenkirjallisuudessa monikulttuurisuus on esitetty usein pohjautuen kansalaisuuteen, joka puolestaan helposti johtaa jaotteluun suomalaisten ja ei-suomalaisten välillä. Lastenkirjallisuudesta löytyy myös sellaisia kuvauksia, jotka haastavat lukijan

pohtimaan ‘erilaisuuden’ ja ‘normaalin’ jaottelua kriittisemmin ja huomaamaan normatiiviset jaottelumallit. (Pesonen, 2015.) Kiistanalaisen aiheen monikulttuurisuudesta lastenkirjallisuudessa tekee stereotyyppinen ja pinnallinen kuvaustapa. Kirjojen rooleissa on usein enimmäkseen valtaväestöä, jolloin valtaväestön näkökulma myös korostuu. (Pesonen, 2017.)

Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että lastenkirjoissa näkyy yhä enemmän tarinoita moninaisuuden ymmärtämisestä ja arvostamisesta. Erilaisuus näkyy kirjoissa tavalliseen arkeen kuuluvana, kuten osana naapurustoa tai perhettä. (Pesonen, 2013.) Uusimmissa lastenkirjoissa esiintyy myös suomalaisia lapsia, joille monikielinen koulukaveri tai perhe on jo osa arkea. Myös monikielisyys näkyy lastenkirjallisuudessa yhä selvemmin. (Latomaa, 2013.) Lastenkirjoja voidaan pitää osana kulttuurien tuntemusta ja erilaisuuden kohtaamista 2000-luvun opetuksessa (Pesonen, 2013). Kun tutustutaan lasten monikulttuuriseen kuvakirjallisuuteen, opettajien tulisi osata nostaa keskusteluun oikeanlaiset teemat. Opettajalla on mahdollisuus antaa lapsille malli myönteisistä tavoista kohdata erilaisuutta esimerkiksi kirjallisuuskeskusteluissa. Tämä vaatii kuitenkin opettajalta hyvää lukutaitoa sekä ennakkoluulotonta asennetta erilaisuutta kohtaan. Lisäksi opettajalla täytyy olla tietämystä erilaisista kulttuureista ja maahanmuuttajuudesta. (Aerila, 2013.) Aiemmissä tutkimuksissa on myös havaittu, että lähinnä pienet kustantamot, kuten Pieni Karhu ja Lasten Keskus, ovat paneutuneet monikulttuuriseen lastenkirjallisuuteen, mutta suurempien yleiskustantamoiden kotimaisissa kuvakirjoissa monikulttuurisuus ei ole noussut esille (Heikkilä-Halttunen, 2013).

Monikulttuurisuus on lastenkirjallisuudessa kiistanalainen aihe, koska se esitetään helposti stereotyyppien ja pinnallisuuden avulla, jolloin erilaisuus on keskiössä. Termillä monikulttuurisuus on viitattu usein juuri rotuihin, ei esimerkiksi kieliin tai uskontoihin. (Pesonen, 2017.) Aiempiin tutkimuksiin nähden olisi tarpeellista tutkia, millaisia kuvauksia etnisyyteen, kansallisuuteen, kieleen ja uskontoon liittyen lapsille annetaan ja ovatko kuvaukset yksipuolisia tai stereotyyppisiä. Tutkimme, millaisiin rooleihin monikulttuuriset henkilöt on lasten kuvakirjallisuudessa kirjoitettu. Tarpeellista olisi myös selvittää, esitetäänkö kirjoissa ennakkoluuloja tai asenteita monikulttuurisia henkilöitä kohtaan ja vastavuoroisesti, onko monikulttuurisilla henkilöillä ennakkoluuloja tai asenteita valtaväestöä tai -kulttuuria kohtaan.

Koska lastenkirjallisuuden hyötyjen tunnistamisella tulisi olla enemmän jalansijaa suomalaisessa varhaiskasvatuksessa ja ala-asteella (Pesonen, 2015), haluamme keskittää tutkimuksen varhaiskasvatukseen ja näin ollen kuvakirjoihin, joita varhaiskasvatuksessa voisi käsitellä esimerkiksi keskustelemaan lukemisen avulla. Tutkimuksen tarkoituksena on siis tuottaa

varhaiskasvatuksen henkilöstölle tietoa siitä, millaiset kirjat ovat hyviä hyödynnettäviksi varhaiskasvatuksessa. Koska aineistomme kirjat ovat Satakirjastoissa lainatuimpia monikulttuurisuus -teeman alla olevia lasten kuvakirjoja, saamme tietoa siitä, millaisia kirjoja lapsille aiheeseen liittyen lainataan sekä miten monikulttuurisuus näissä ilmenee.

2 Monikulttuurisuus

2.1 Monikulttuurisuuden käsite

Monikulttuurisuus -käsitteessä kulttuurilla tarkoitetaan ihmisten koko elämäntapaa.

Monikulttuurisuus on yksinkertaisimmillaan sitä, että yhteiskunnassa elää rinnakkain monia ryhmiä, jotka poikkeavat kulttuuriltaan toisistaan. Kulttuurilla viitataan ihmisten arkisiin käytäntöihin, ruokaan ja juomaan, pukeutumiseen ja musiikkiin sekä vähemmän näkyviin asioihin, kuten arvoihin ja normeihin sekä käsityksiin naisista, miehistä ja perheestä. (Huttunen, Löytty & Rastas, 2005.)

Monikulttuurisuus jakautuu usein kahtia niin, että toiseen puoliskoon lasketaan perinteiset vähemmistöt ja toiseen puoliskoon kansainvälisen muuttoliikkeen myötä syntyneet etniset ryhmät sekä kulttuuriset ryhmät ja yhteisöt. Perinteisiin vähemmistöihin kuuluu muun muassa alkuperäiskansat ja historialliset kieliryhmät, toiseen puoliskoon taas esimerkiksi erilaiset kulttuuriset ryhmät, kuten perhe- ja vammaiskulttuurit. (Saukkonen, 2013.) Tämä tutkimus keskittyy monikulttuurisuuden tarkasteluun suppeammasta näkökulmasta painottamalla etnisiin ja kulttuurisiin asioihin.

Monikulttuuristen kohtaamisten lisääntyessä yhteiskunnassamme täytyy ottaa huomioon siitä syntyvät tunteet ja keskustelut. Koska keskustelu on usein asenteiden ja omien näkökulmien kontrolloimaa, on tärkeää miettiä, millaisia käsitteitä keskustelussa käytämme ja millaisia assosiaatiota näihin käsitteisiin liittyy. (Muukkonen, 2017a.) Kansainvälisesti monikulttuurisuuden käsite on haluttu korvata muilla termeillä kuten interkulttuurisuudella, sillä monikulttuurisuus on monimerkityksellisyytensä kautta epäselvä käsite, joka voi merkitä maahanmuuttajien määrän kasvua, tai tarkoittaa esimerkiksi julkaistua tavoitteellista politiikkaa. Koska monikulttuurisuus ei ole Suomessa kuitenkaan saanut vakiintunutta merkitystä, käsitteen vaihtaminen ei välttämättä auta ymmärtämään asiaa. (Huttunen, Löytty & Rastas, 2005.) Tämän tutkimuksen lähteissä käytetään lähinnä käsitteitä kulttuurinen moninaisuus ja monikulttuurisuus, jotka olivat vaihtoehdot myös tässä tutkimuksessa käytettävälle termille, jolla kuvataan eri kulttuureiden ja etnisyyksien kirjoa yhteiskunnassa, varhaiskasvatuksessa ja lastenkirjallisuudessa. Monikulttuurisuus on käsitteenä lähes rinnakkainen käsitteen kulttuurinen moninaisuus kanssa (Muukkonen, 2017b).

Kulttuurinen moninaisuus on määritelty UNESCO:n kulttuurisen moninaisuuden julistuksessa kuvaamaan kulttuurien sekä yksilöiden tapoja elää ja julistuksen mukaan jokainen kulttuuri tulisi nähdä samanarvoisena. Tämä tarkoittaa, että pyrkimyksenä on välttää erojen esille tuomista ja tästä seuraavia arvoasetelmia. (UNESCO, 2005.) Kasvatustieteessä ja opettajankoulutuksessa moninaisuudella viitataan sellaiseen moninaisuuteen, jota löytyy meistä kaikista. Tämä moninaisuus

myöskin sitoo meidät yksittäisinä osina samaan suurempaan moninaisuuden kirjoon, jolloin eriarvoistaminen vähenee ja sen sijaan opimme enemmän tasa-arvoisuutta, suvaitsevaisuutta sekä hyväksyntää. (Muukkonen, 2017a.)

Monikulttuurisuutta voidaan tarkastella yksilön näkökulmasta, jolloin huomio kiinnittyy muuttuviin asenteisiin tai yksilöiden psykologisen sopeutumisen näkökulmasta, jolloin huomio on identiteetin muutoksissa muuttuvissa olosuhteissa. Kulttuureissa olennaista on se, että kulttuurit eivät ole selvärajaisia, eikä yksilöt identifioitu yksinkertaisesti vain yhden kulttuurisen ryhmän jäseneksi. Lainaaminen, yhdisteleminen ja vaikutteiden ottaminen on ominaista kaikille kulttuureille. (Huttunen, Löytty & Rastas, 2005.) Esimerkiksi maahanmuuttajien omat valtiorajoja ylittävät siteet ja suhteet vaikuttavat heidän oman elämänsä ja kulttuurinsa lisäksi myös sen yhteiskunnan tilaan ja kulttuuriin, johon he muuttavat (Rastas, 2013c).

Käytämme tutkimuksessamme termiä monikulttuurisuus, kun käsittelemme lasten kuvakirjallisuutta, sillä monikulttuurisuus on edelleen ajankohtainen ja paljon käytetty termi (Muukkonen, 2017a). Monikulttuurisuuden käsitteellä ei ole yleisyydestään huolimatta selkeää ja yhtenäistä määritelmää, vaan kukin tutkimuksen tekijä määrittelee itse, mitä tutkimuksessaan monikulttuurisuudella tarkoittaa (Hall, 2003). Tutkimuksemme lähteissä käytetään myös suurimmaksi osaksi termiä monikulttuurisuus, joten samalla termillä eteneminen tuntui loogiselta.

2.2 Maahanmuutto Suomessa

Suomeen tulevien maahanmuuttajien ja siirtolaisten joukko on taustoiltaan moninainen, sillä niihin sisältyy esimerkiksi pakolaiset, turvapaikanhakijat, adoptiolapset ja muualta tullut työvoima, sekä paljon muista syistä muuttavia ihmisiä (Muukkonen, 2017b; Söderling, 2013). Maahanmuuttajat tulevat Suomeen erilaisista oloista ja kulttuureista, joten kaikkien maahanmuuttajien luokittelu yhtä tyyppillistä taustaa kuvaavaan ryhmään on mahdotonta. Viimeisten 20 vuoden aikana Suomessa asuvien maahanmuuttajataustaisten henkilöiden määrä on noussut noin 70 000 henkilöstä noin 300 000 henkilöön. Noin 5 % Suomen väestöstä on syntyperältään jostain muualta kuin Suomesta. (Muukkonen, 2017b.)

Maahanmuuttajataustaisilla ihmisillä kulttuurinen sidos on jossain muualla kuin Suomessa joko Suomeen muuttamisen tai Suomeen syntymisen kautta. Suomeen muuttaneista maahanmuuttajista käytetään termiä ensimmäisen polven maahanmuuttaja ja Suomeen syntyneistä taas termiä toisen polven maahanmuuttaja. Vuoden 2013 tilastoissa noin 15 % ulkomaalaistaustaisista Suomessa oli toisen polven maahanmuuttajia, jotka perheensä ja sukunsa kulttuurisen identiteetin myötä luettiin maahanmuuttajataustaisiksi. (Muukkonen, 2017b.) Julkisessa keskustelussa maahanmuuttajasta on

muovautunut ikään kuin hahmo, joka nähdään tietynlaisena, vaikka todellisuudessa ainoa maahanmuuttajia sitova asia on se, että he ovat joskus muuttaneet Suomeen toisesta maasta. Maahanmuuttajina nähdään helposti myös ne henkilöt, jotka ovat syntyneet Suomeen ja asuneet maassa koko ikänsä, mutta heidät on esimerkiksi ihonvärin tai perhetaustojen takia helppo liittää maahanmuuttajiin. Toisin sanoen ‘maahanmuuttaja’ peittää alleen valtavan määrän persoonallisuuksia, elämäkokemuksia ja -tilanteita, tietoa ja taitoa. (Huttunen, 2009; Keskinen, Rastas & Tuori, 2009.)

Pakolaisiksi määritellään sellaiset maahanmuuttajat, jotka tulevat toiseen maahan vaikeista olosuhteista, esimerkiksi sodan jaloista. Pakolaiset joutuvat usein erilleen perheistään ja muista heille läheisistä ihmisistä. Vaikka he ovatkin päässeet turvaan haastavista oloista, he ovat joutuneet jättämään taakseen kaiken heille rakkaan, minkä vuoksi kiitollisuus ja helpotus eivät välttämättä ole pakolaistaustaisen päällimmäiset tunteet. Pakolaisilla saattaa taustansa takia olla myös heikompi mielenterveys kuin valtaväestöllä ja muilla maahanmuuttajilla. (Schubert, 2013.) Monilla Suomessa kasvavilla lapsilla, joilla on taustalla pakolaisuutta, on muistoja sodan kauhuista, pakolaisleireiltä ja vaarallisilta pakomatkoilta. Osa lapsista on menettänyt perheenjäseniään ja osalla voi olla kokemuksia sotilaaksi pakottamisesta. Pakolaisuus koskettaa Suomen somaliyhteisöjen lisäksi muun muassa Sudanista tai Kongon Demokraattisesta tasavallasta tulleita perheitä. (Rastas, 2013a.) Vuonna 2015 Euroopan unionissa esitettiin noin 1,3 miljoonaa turvapaikkahakemusta. Turvapaikanhakijoita saapui Suomeen tuolloin yli 32 000 turvapaikanhakijaa. (Merisalo & Jauhiainen, 2017.)

Adoptiolla tarkoitetaan oikeudellista toimenpidettä, jolla adoptiovanhemman tai adoptiovanhempien ja adoptoitavan välille muodostetaan uusi perhesuhde. Kansainväliset adoptiot yleistyivät vuoden 1985 jälkeen maailmanlaajuisesti ja Suomessakin niiden määrä alkoi kasvaa vuositasolla jo 1970-luvulla. (Parviainen, 2019.) Suomeen on adoptoitu vuoden 1985 jälkeen noin 5000 lasta (Pelastakaa Lapset Ry, 2021). Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2020 Suomessa tehtiin 82 adoptiota ulkomailta. Ulkomailta syntyneiden adoptioiden määrä kasvoi muutamalla tapauksella vuonna 2020. Suurin osa ulkomailta syntyneistä adoptiolapsista oli syntynyt Thaimaassa (23). Seuraavaksi eniten lapsia adoptoitiin Venäjältä (12) ja Filippiineiltä (11). (Tilastokeskus, 2021a.)

2.3 Monikulttuurisuus Suomessa

Suomi ei ole koskaan ollut yksikulttuurinen maa ja yhä useammat eri kulttuurit ovat edustettuna suomalaisessa yhteiskunnassa. Suomalainen kulttuuri ei myöskään sisällä pelkästään suomalaisia tapoja ja perinteitä, joihin muut kulttuurit eivät olisi jättäneet jälkiään. Suomessa monikulttuurisuus

näky esimerkiksi ihmisten erilaisina etnisinä taustoina, kuten kansallisuuksina ja uskontoina, sekä joidenkin ryhmien kokemuksina ihonvärin merkityksestä ja rasismista. Suomalainen monikulttuurisuus, kuten monikulttuurisuus muutenkin, on ylirajaista. Yhä useammilla Suomessa elävillä ihmisillä on myös suhteita eri paikkoihin, kulttuureihin ja ihmisiin Suomen rajojen ulkopuolella. (Huttunen, Löytty & Rastas, 2005; Pesonen, 2013.) Tässä tutkimuksessa monikulttuurisuutta tarkastellaan etnisyyden, kansallisuuden, kielen ja uskonnon kautta. Monikulttuurisuuteen liittyy vahvasti myös ennakkoluulot ja asenteet, joten tutkimuksessa tarkastellaan myös näitä asioita.

Etnisyys voidaan nähdä lähes yhtä universaalina ihmisyyden piirteenä kuin esimerkiksi ikä. Etninen identiteetti on sisäsyntyinen, ei “objektiivisten” kulttuuristen erojen tai minkään tietyn yhteiskunnan luoma. (Eriksen, 2019.) Etnisyyteen sisältyy kansallinen tai maantieteellinen alkuperä, kieli, kulttuuri, tavat, arvot ja yhteenkuuluvuuden tunne ja se voidaan nähdä rakennettuna sekä muuntuvana ilmiönä (Rossi, 2003). Etnisyyttä tulisi tarkastella myös suhteellisten ja dynaamisten käsitteiden avulla ja nähdä sen poliittinen, sosiaalinen, kulttuurinen ja psykologinen luonne. Etnisyys ei välttämättä ole ‘asia maailmassa’ vaan se voi olla myös näkökulmia maailmasta. (Brubaker, 2002.) Etnisyys nähdään helposti vain ilmiöissä, jotka ovat itselle vieraita ja ymmärrys omasta etnisyydestä jää varsinkin valtaväestöltä helposti varjoon. Esimerkiksi suomalaisten etnisyys on helpommin nähtävissä silloin, kun suomalainen on toisessa maassa eikä Suomessa. Etnisyys -käsitettä voidaan käyttää myös henkilön maantieteellisiin tai kansallisiin juuriin sekä ihonväriin viitattaessa, sillä esimerkiksi arkipuheessa käytettävän ‘rotu’-sanan mukaisia ihmisrotuja ei ole olemassa. (Rossi, 2003.) Tässä tutkimuksessa käytämme termiä etnisyys viittaamaan juuri näihin asioihin välttääksemme rotu -sanan käytön.

Kansallisella alkuperällä viitataan siihen maahan, josta ihminen on alkujaan kotoisin, oli sitten kyse syntymämaasta tai siitä maasta, jonka kansalaisia lapsen vanhemmat ovat. Kansallisuus puolestaan merkitsee laillista kansalaisuutta. Kansallisuus tarkoittaa kuulumista johonkin kansaan tai kansakuntaan sekä tiettyyn kieli- ja kulttuuriyhteyteen. Kansallisuus on edelleen laillisesti ongelmallinen asia, sillä se on edelleen helppo väylä syrjinnälle. Esimerkiksi kansainväliset syrjinnän vastaiset säännökset eivät yleisesti kiellä kansalaisuus -pohjaista syrjintää, vaikka kansallisuuteen pohjautuva eriarvoistaminen on yleistä. (Fennelly & Murphy, 2021.)

Suomessa yhteiskunta on laajentunut niin kielten kuin kulttuurien osalta paljon ja suomalaiseen kielimaisemaan kuuluu paljon kieliä, joita harvemmin on kuultu. Suomessa on tilastoitu puhuttavan noin 150 eri kieltä. Näiden kielten havaitseminen eri puolilla maata vaihtelee ja näkyvimmillään eri

kielet ovat isoissa asutuskeskuksissa, joissa muunkieliset ovat perustaneet esimerkiksi kauppoja ja ravintoloita. (Latomaa, 2013.) Suomessa asui vuoden 2020 lopussa yli 432 800 vieraskielistä henkilöä. Vieraskielisillä henkilöillä äidinkielenä on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Yleisin vieras kieli on venäjä, sitten viro ja seuraavaksi suurimmat kieliryhmät ovat arabia, englantia ja somali. (Tilastokeskus, 2021b.)

Globalisaation ja ihmisten liikkuvuuden myötä myös uskontojen ja katsomusten määrä on Suomessa lisääntynyt. Vuonna 2015 islamin uskontokuntaan tilastoitiin Suomessa kuuluvan noin 15 000 henkilöä ja se onkin viime vuosina ollut Suomessa nopeimmin kasvanut uskonto. Buddhalaisia ja hinduja Suomessa on tilastoitu olevan noin 5 000. Maahanmuuttajaväestössä uskonnolla saattaa olla hyvin vaihteleva merkitys, sillä osa tulee maista, joissa uskontoa ja kulttuuria on hankala erottaa toisistaan. Joillakin maahanmuuttajilla uskonnollisuus saattaa lisääntyä toiseen maahan muuttamisen myötä, sillä se on tapa määrittää omaa identiteettiä sekä tuntea sidos omaan maahan ja kulttuuriin. (Tainio & Kallioniemi, 2019.)

Ihmisten moninaisten etnisten taustojen lisäksi myös ihmisten jakamat näkemykset esimerkiksi rasismista ja ihonväriin liittyvistä merkityksistä, erilaiset ideologiat ja tavat elää, sekä eri ikäluokille ominaiset 'omat kulttuurit' tuottavat yhteiskuntaan monikulttuurisuutta (Pesonen, 2013). Rasismi oli suomalaisessa yhteiskunnassa pitkään vaiettu aihe. Vasta maahanmuuttajien määrän kasvu 1990-luvulta alkaen ja siihen liittyvät reaktiot nostivat rasismin puheenaiheeksi ja tutkimusaiheeksi Suomessa. Rasismi määritellään eri tavoin eri yhteyksissä. Rasismiksi voidaan kutsua asenteita, asenteita sekä toimintaa ja toiminnan seurauksia. (Rastas, 2005.) Viime vuosina maahanmuuttovastainen keskustelu on voimistunut ja lisääntynyt, mikä on osaltaan vaikuttanut maahanmuuttajien leimaamiseen. Esimerkiksi tummaihoisuus yhdistetään helposti siihen, että ihminen on ulkomaalainen tai maahanmuuttaja, vaikka hän olisi syntysuomalainen tai asunut Suomessa jo pitkään. (Rastas, 2013a.)

Ennakkoluulot voidaan nähdä suorina tai epäsuorina negatiivisina asenteina, tunteina tai käytöksenä, joka kohdistuu johonkin ryhmään tai sen jäseniin. Suorat ennakkoluulot on helppo tunnistaa, mutta epäsuorien negatiivisten asenteiden tai tunteiden tunnistaminen on monimutkaisempaa ja toisinaan jopa mahdotonta. Ennakkoluulot eivät välttämättä ilmene vain kognitiivisina tai asenteellisina ilmiöinä, vaan niihin voi liittyä tunteita, joita puolestaan voidaan ilmaista ennakkoluuloisena käytöksenä. (Brown, 2011.) Stereotypialla taas tarkoitetaan yleistäviä uskomuksia jonkin ryhmän tietynlaisista piirteistä. Toisin kuin ennakkoluulot, stereotypiat voivat olla myös positiivisia eikä niitä nähdä enää pelkästään jäykkinä tai moraalisesti väärinä

uskomuksina. Stereotypiat eivät rajoitu pelkästään persoonallisuuden piirteiden kuvauksiin, vaan ne voivat liittyä esimerkiksi fyysisiin, tunnepitoisiin, visuaalisiin tai käytökseen liittyviin piirteisiin, jotka voidaan nähdä tiettyä ryhmää kuvaavina. (Brown, 2011; Duckitt, 1992.)

2.4 Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa lapsiryhmät muodostuvat moninaisista lapsista. Iän, sukupuolen, sosiaaliluokan, yksilöllisten kykyjen sekä toiminnallisten rajoitteiden lisäksi moninaisuutta näissä ryhmissä luo kulttuuritausta, kuten äidinkieli ja uskonto, sekä etnisyys. Varhaiskasvatuksen laadun takaamiseksi opetuksen keskiössä on oltava tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. (Eerola-Pennanen & Turja, 2017.) Suomen varhaiskasvatuksessa monikulttuurisuuden kysymykset ovat nousseet pintaan 1990-luvulla, kun päiväkoteihin alkoi muodostua enenevässä määrin kulttuurisesti moninaisia varhaiskasvatusryhmiä. Vuonna 2004 opetussuunnitelmassa nostettiin aikaisempaa näkyvämmiin tarkastelun kohteeksi monikulttuurisuuden ymmärtäminen sekä ihmisoikeuksien toteutuminen ja kunnioittaminen. (Botelho, 2015; Heikkilä-Halttunen, 2013.)

Varhaislapsuus on kriittistä aikaa kulttuuristen kohtaamisten ja kulttuurisen oppimisen suhteen, joten varhaiskasvatuksella on tärkeä tehtävä tarjota mahdollisuuksia erilaisiin kulttuureihin tutustumiseen, erilaisten ihmisten kohtaamiseen ja näistä oppimiseen (Rhedding-Jones, 2002). Monikulttuurisessa Suomessa kasvavat lapset eivät vierasta eri näköisiä ihmisiä eivätkä kummaksu kulttuurieroja, mutta heidän vanhempiansa, niin kuin myös muiden elämässä läsnä olevien aikuisten, asenteet ja reaktiot eri kulttuureihin tai eri näköisiin ihmisiin voivat vaikuttaa siihen, miten lapset oppivat näitä asioita tarkastelemaan ja hyväksymään (Rastas, 2013c). Lapset, joilla on kokemuksia sodasta, pakolaisuudesta, rakkaista ihmisistä eroamisista, adoptiosta, voivat kokea vaikeaksi puhua näistä asioista. Lapset eivät kuitenkaan näe maahanmuuttajataustaisuuttaan tai vähemmistöön kuulumistaan pelkästään negatiivisena asiana. He kokevat mahdollisuutensa hallita useita kieliä ja kuulua monenlaisiin yhteisöihin positiivisina. Heille asioiden tarkastelu myös vähemmistöjen näkökulmista on mahdollisuus oppia maailmasta. (Rastas, 2013b.) Aikuisilla onkin tärkeä tehtävä kehittää omaa kykyään tarkastella kulttuurista moninaisuutta, etnisyyttä ja ihmisten erilaisuutta koskevia asioita monipuolisesti, sillä lapset tarvitsevat aikuisten apua näiden asioiden tarkastelussa ja jäsentelyssä (Rastas, 2013c).

Varhaiskasvatuksessa ryhmien kulttuurien kirjo nähdään voimavarana ja se on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Varhaiskasvatuksessa suomalainen kulttuuriperintö, kansalliskielet sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurinen, kielellinen ja katsomuksellinen monimuotoisuus on tärkeässä osassa ja niitä arvostetaan ja hyödynnetään. Myös henkilöstön on

paneuduttava tietoon toisista kulttuureista ja katsomuksista. Henkilöstö toimii myös esimerkkinä lapsille näiden asioiden kohtaamisessa. Jotta voi olla sujuvasti vuorovaikutuksessa eri kulttuuritaustoista tulevien ihmisten kanssa, täytyy ymmärtää ja kunnioittaa sekä omaa että toisten kulttuurista taustaa. Varhaiskasvatuksessa tavoitteena onkin ymmärtää ihmisten ja perheiden moninaisuutta sekä ymmärrys erilaisten ihmisten samanarvoisuudesta. (Opetushallitus, 2018.) Esiopetuksessa huomioidaan myönteisesti lasten erilaiset kielelliset, kulttuuriset, katsomukselliset ja uskonnolliset taustat (Opetushallitus, 2016).

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tavoitteena on tutustua lasten kanssa lähiympäristön kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Tarkoitus on arvostaa oman ja toisten perheiden perinteitä ja tapoja. (Opetushallitus, 2016; Opetushallitus, 2018.) Varhaiskasvatuksessa tulisi käsitellä syrjintää, rasismia ja eriarvoistumista, sillä jo varhaiskasvatuskäiset lapset huomaavat nämä asiat ympäristössään (Eerola-Pennanen & Turja, 2017). Monikulttuurisella koulutuksella pyritään aktiivisesti kritisoimaan ja tuomaan ilmi mahdollisia puutteita, epäonnistumisia ja syrjiviä toimintatapoja koulutuksessa. Monikulttuurisen koulutuksen päämääränä on sosiaalinen oikeudenmukaisuus, koulutuksellinen tasa-arvo ja omistautuminen sille, että jokainen oppilas saa mahdollisuuden oppia parhaan potentiaalinsa mukaan. (Suh & Samuel, 2011.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on toteuttaa monipuolista pedagogista toimintaa, joka perustuu lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön. Lisäksi tavoitteena on luoda yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolen tasa-arvoa sekä antaa valmiudet ymmärtää ja kunnioittaa sekä yleistä kulttuuriperinnettä että jokaisen omaa kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa. (Varhaiskasvatustalaki, 2018.) Lapsi- ja opetusryhmien muuttuessa yhä monikulttuurisemmiksi opettajilla ja johdolla on oltava entistä parempi kulttuurinen pätevyys. Laadukkaan pedagogiikan toteutumisen takia on keskeistä ottaa huomioon perheiden moninaisuus. (Virta & Tuittu, 2013.)

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää kulttuurista osaamista, johon kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä taito omien arvojen ja asenteiden reflektointiin (Opetushallitus, 2018). Se, että ihminen hyväksyy erilaisuuden ja omaa tietoa muista kulttuureista, ymmärtää ihmisten ja kansojen keskinäisen riippuvuuden sekä ymmärtää, että ihmisarvon perustana on tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus, on myös kansainvälisyyskasvatuksen tavoitteena. Kansainvälisyyskasvatus käsitteeseen ei ole yhtä yleisesti hyväksyttyä määritelmää. Kansainvälisyyskasvatukseen voidaan katsoa kuuluvan ihmisoikeus-, tasa-arvo-, kulttuuri-, kehitys-, ympäristö-, viestintä-, rauhan- ja turvallisuuskasvatus. Kulttuurikasvatus -termin lisäksi on

käytetty enenevissä määrin käsitteitä monikulttuurisuuskasvatus ja kulttuurien välinen kasvatus. (Myllymäki, 2004.) Monikulttuurisuuskasvatuksella tarkoitetaan kulttuurien välisen vuorovaikutuksen ja monikulttuurisuuden edistämistä sekä rasisminvastaista työtä. Sillä pyritään kulttuurien tarkasteluun rinnakkain ja suhteessa toisiinsa ja se edellyttää, että tuntee itsensä ja omat lähtökohtansa hyvin ja pystyy arvioimaan niitä. Monikulttuurisuus- ja kansainvälisyyskasvatuksen pyrkimys on auttaa suhtautumaan kriittisemmin myös moniin ylikansallisiin muoti-ilmiöihin. (Aerila, 2013.)

3 Lastenkirjallisuus

3.1 Lastenkirjallisuus osana lasten kasvua ja kehitystä

Lastenkirjallisuus on kulttuurista tuotetta, jota muokkaa ne ideologiat ja julkaisumenetelmät, joiden aikana kirjallisuus on tuotettu (Heikkilä-Halttunen, 2013). Lastenkirjallisuus sitoutuu aina omaan aikaansa kuin peili, mutta se avaa myös uusia ikkunoita ja ovia maailmaan, josta meillä ei ole tietoa (Pesonen, 2013). Lastenkirjallisuus on lapsille muoto oppia yhteisöjemme arvoja ja moraaleja. Se toimii myös eräänlaisena ohjaajana lapselle, kun hän pohtii omaa identiteettiään, eli 'paikkaansa' maailmassa. (Pesonen, 2015.) Ihminen oppii tarinoiden avulla ja hakeutuu helposti tarinoiden äärelle sekä kuulemaan että luomaan niitä (Suh & Samuel, 2011).

Lastenkirjallisuudella on useita tarkoitusperiä ja tehtäviä (Rastas, 2013b), joista yhtenä voidaan pitää lapsen kasvattamista yhteiskuntaan sopivaksi aikuiseksi. Tarinat, joita lapset lukevat, vaikuttavat heidän maailmankuvansa ja minäkuvansa rakentumiseen, sillä kirjat antavat mahdollisuuden oppia ymmärtämään sekä itseään että ympäröivää yhteiskuntaa. (Pesonen, 2013.) Oikein valitun lastenkirjallisuuden avulla lapsille voidaan jo pienestä pitäen opettaa erilaisia perusarvoja, kuten rehellisyyttä, kunnioitusta, huolenpitoa toisista ihmisistä, vastuullisuutta ja toisten ihmisten oikeuksien kunnioittamista (Suh & Samuel, 2011).

Kirjallisuuden kautta on helpompi käsitellä vaikeitakin aiheita, kuten rotuun, etnisyyteen, sukupuoleen, seksuaaliseen suuntautumiseen, sosiaaliseen luokkaan tai uskontoon liittyvää syrjintää. Näiden asioiden käsitteleminen lasten kanssa on tärkeää, jotta heidän moraalisensa kehittyvät ja heistä tulee hyviä, toisia ihmisiä ja heidän oikeuksiaan kunnioittavia kansalaisia.

Lastenkirjallisuutta hyödyntämällä voidaan vahvistaa toivottua käytöstä sekä auttaa oppilaita ymmärtämään ja sisäistämään oman arvonsa, kehittämään eettisiä suuntaviivoja ohjaamaan käytöstä sekä auttaa oppilaita huomaamaan syrjintää ja tutkimaan arvoihin liittyviä kysymyksiä. (Suh & Samuel, 2011.)

Lastenkirjallisuuden avulla lasten mielikuvitus pääsee kehittymään ja laajenemaan. Lisäksi se tukee lasten kasvua ja kehitystä ja helpottaa esimerkiksi kielen oppimista sekä tarjoaa välineitä ympärillä tapahtuvien muutosten ymmärtämiseen ja käsittelemiseen. (Rastas, 2013b.) Kiireettömän keskustelun ja lukemisen sekä tarinoiden kerronnan kautta lapset saavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä (Opetushallitus, 2018).

Lukeminen on vuorovaikutusta ja sosiaalista toimintaa. Lukeminen ääneen liittyy usein vaiheeseen, jossa lapset eivät vielä itse osaa lukea (Laine, 2018). Sosiaalisella vuorovaikutuksella on myös

ratkaiseva rooli pienten lasten lukutaidon oppimisessa (Kim, Wee & Park, 2019).

Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, heitä kannustetaan itse keksimään niitä ja lisäksi lapsia rohkaistaan tutkimaan ja lukemaan oman taitonsa mukaisesti erilaisia tekstejä.

(Opetushallitus, 2016; Opetushallitus, 2018.)

Lapsen ja aikuisen välisen vuorovaikutuksen laatu on lapsen kehityksen kannalta ratkaisevassa asemassa, sillä se vaikuttaa merkittävästi muun muassa lapsen sanavaraston kasvuun sekä kielen ymmärtämiseen. Aikuisen kanssa tapahtuvassa vuorovaikutuksessa lapset oppivat myös omaa kieltään, käsitteiden merkityksiä sekä erilaisia toimintamalleja. Siksi on tärkeää, että aikuiset lukevat lapsille ja auttavat heitä kehittämään sanavarastoaan sekä ymmärtämisen taitoaan.

(Mattinen, Kajamies, Räsänen, Hannula-Sormunen & Lehtinen, 2013.)

Lapsen kehityksen kannalta suotuisa tapa tutustua kirjallisuuteen on esimerkiksi Whitehurstin ja kumppaneiden (1994) kehittämä ja tutkima keskusteleva lukeminen. Keskustelevan lukemisen pohjana toimii idea vastavuoroisesta toimintamallista, joka on alkujaan kehitetty vanhempien ja lasten välillä tapahtuvan lukemisvuorovaikutuksen tueksi. Sitä on kuitenkin hyvin tuloksin integroitu myös päiväkoteihin. Keskustelevassa lukemisessa lapselle esitetään avoimia ja lukemista elävöittäviä kysymyksiä, joiden avulla lapset pystyvät sisäistämään tarinan sisällön kokonaisvaltaisemmin. Lapsia kannustetaan ja opastetaan, tarvittaessa lapset johdatellaan huomaamaan ero oman ja oikean vastauksen välillä. Keskustelevaa lukemista muokataan lasten kehityksen mukaisesti, eli kysymyksiä voi vaikeuttaa ja ohjata lapsia rakentamaan yhä pidemmälle ulottuvia päätelmiä tarinasta sitä mukaa, kun lapset kehittyvät. (Mattinen ym., 2013; Whitehurst ym., 1994.)

3.2 Kuvakirjojen merkitys lasten oppimiselle

Kuvakirja voidaan määritellä lastenkirjaksi, jossa on yksi tai useampi kuva jokaisella sivulla. Oleellista kuvakirjoissa on, että ne antavat mahdollisuuden eläytyä kuvitukseen ja että kuvat noudattavat tekstin laatua ja sävyä. Kuvittaja antaa tarinalle yleisilmeen painottaen ja poimien tekstistä valitsemiaan piirteitä. Kuvitusta on aina arvioitava suhteessa tekstiin, sillä kuva antaa tekstille uuden tason. (Tuunanen, 1990.) Kuvitus voi olla mustavalkoista tai värillistä, kuvittajan luomaa tai vaikkapa valokuvia, ja se kulkee kirjan tekstin rinnalla (Pesonen, 2015).

Kuvakirjat ovat yleensä selkeitä, lyhyitä ja kompakteja kirjoja, joiden lukeminen on helppoa, kun teksti ja kuvat tukevat toisiaan. Jo varhaisesta lapsuudesta asti verbaalisvisuaalinen kommunikaatio

ympäroi meitä niin paperisessa kuin digitaalisessa mediassa. Kuvakirjoihin voidaan lisätä esimerkiksi liikkuvia osia ja niitä voidaan tehdä eri materiaaleista, jolloin ne herättävät vielä suurempaa mielenkiintoa lukijassa. (Op de Beeck, 2018.) Kuvakirjassa kuvan ja sanan suhde on tasainen tai kuvan osuus on tekstiä suurempi, mutta niistä muodostuu yhdessä silti kokonaisuus. Kuvitetussa kirjassa teksti hallitsee ja kuvat tukevat sitä, sillä kuvia voidaan tarvita tarinan ymmärtämisen helpottamiseksi. (Kuivasmäki & Heiskanen-Mäkelä, 1988.)

Lapsille kuvakirjat ovat tärkeä medialähde, sillä lapset oppivat tunnistamaan kuvia jo paljon ennen tekstin ymmärtämistä (Garner & Parker, 2018). Kuvat laajentavat tekstin kertomusta, jonka lisäksi ne visualisoivat ymmärrystä erilaisista kulttuureista ja helpottavat samaistumista. Kuvakirjan etuna on myös se, että kuva selittää aina tekstiä, vaikka yhteinen kieli puuttuisi. Suomessa ei ole kuitenkaan vielä ymmärretty kuvakirjojen käyttöarvoa päiväkotiryhmissä. Erilaisia päiväkodeille suunnattuja listauksia monikulttuurisista kirjoista on kyllä tehty, mutta niissä on keskitytty lähinnä aikuisten kaunokirjallisuuteen. Lastenkirjallisuuden listauksissa on tuotu esiin kuvakirjoja, jotka ovat jo melko vanhoja ja saattavat näin ollen sisältää vanhentunutta tietoa ja johtaa vääränlaisiin käsityksiin. (Heikkilä-Halttunen, 2013.)

Lastenkirjat ovat fiktiivisiä, mutta eivät irrallaan ajastaan. Värillisiä kuvakirjoja on ilmestynyt Suomeen 1870-luvulla. Jo tällöin suomalainen kulttuuri ja isänmaallisuus ovat olleet keskeisiä teemoja lastenkirjallisuudessa. (Pesonen, 2013). Nykymaailma vaatii, että kaikille lapsille opetetaan kaikista muista lapsista, joita maailmassa kasvaa. Maat ovat nykyään enemmän tekemisissä toistensa kanssa kuin ennen ja erilaisiin ihmisiin törmää joka puolella niin 'oikeassa elämässä' kuin netissäkin. Jos lapset eivät koskaan näe itsensä näköisiä ihmisiä esimerkiksi kirjojen kuvituksissa, he voivat oppia samalla huomaamatta, että he eivät ole tärkeitä. Tämän lisäksi toiset lapset voivat saada vääristyneen kuvan nähdessään vain stereotyyppisiä kuvia eri etnisistä ryhmistä. (Suh & Samuel, 2011.)

Kuvissa tiedon esittäminen tapahtuu eri tavoin kuin tekstissä. Kuvat eivät välttämättä anna tietoa aikajärjestyksessä eikä kuvien sisällön ymmärtäminen ole niin selvää. Kuvalukutaidoilla tarkoitetaan joukkoa sellaisia taitoja, joita tarvitaan visuaalisten viestien ymmärtämiseen ja käyttämiseen sekä kommunikointiin kuvien avulla. Kuvalukutaitoon sisältyy myös kuvien tarkkuuden, luotettavuuden ja merkityksen tarkastelu. (Virta, 2015.) Kuvakirjat sekä siirtävät että tuottavat tietoa ja asenteita. Lapset eivät kuitenkaan pysty analysoimaan kuvia aikuisten tavoin. Vaikka kuva ei olisi tarkoitettu opetuskäyttöön, lapset vastaanottavat kuvista viestejä tekijän ihmiskuvasta ja eettisestä näkemyksestä. (Pesonen, 2013.)

Kuvakirjat tarjoavat jo pienille lapsille paljon tietoa maailmasta sekä mahdollisuuksia merkityksellisiin sosiaalisiin kanssakäymisiin fiktiivisten hahmojen kanssa. Tätä kautta kuvakirjat tuottavat lapsille paljon tietoa ja opettavat myös tunnetaitoja. Kuvakirjojen kautta lasten on helpompi ymmärtää myös esimerkiksi köyhyyttä, rotuihin liittyviä asioita sekä muita yksilöllisiä tai perheen sisäisiä erilaisuuteen liittyviä ilmiöitä ja tunteita. Kuvakirjoissa hahmojen tunteita pystytään kuvaamaan selkeämmin, kun tunne voidaan välittää myös kuvan avulla. Näin lapset oppivat tunnistamaan omia ja toisten tunteita, sekä oppivat hyödyntämään tätä tunteiden tunnistamisen taitoa. (Garner & Parker, 2018.)

Aikuiset näkevät kuvakirjojen kuvitukset helposti yksinkertaisina eivätkä huomaa, että ne voivat tuottaa lapselle moniulotteista tietoa. Kuvat voivat tuoda näkyviin myös sellaisia asioita, joita teksti ei välttämättä kerro, kuten tietoa hahmon iästä, ulkonäöstä tai vaikkapa vaatuksesta. Tällaisen visuaalisen kerronnan kautta lapset oppivat yksilöiden kotimaasta, elämäntyylisiä sekä kulttuurisesta ja geneettisestä taustasta. (Pesonen, 2015.)

3.3 Monikulttuurinen lastenkirjallisuus

Monikulttuurisella kirjallisuudella tarkoitetaan kirjallisuutta, jossa otetaan huomioon etnisten ja rodullisten vähemmistöjen sekä kulttuurien ja niiden erojen olemassaolo (Heikkilä-Halttunen, 2013). Monikulttuurinen kirjallisuus voidaan määritellä monimuotoisuutta, inklusiota, valtarakenteita ja tuskailua sisältäväksi kirjallisuudeksi. Sen avulla pyritään ymmärtämään, hyväksymään ja arvostamaan kulttuurisia eroja, sekä muuttamaan olemassa olevaa sosiaalista järjestystä, jotta myös vähemmistökulttuurit tulisivat kuulluksi ja saavutettaisiin sosiaalinen tasa-arvo ja oikeus kaikkien ihmisten kesken. (Bista, 2012.) Monikulttuurinen lastenkirjallisuus terminä on noussut laajempaan käyttöön 1980-luvun loppupuolella, kuten myös muiden kuin valkoihoisten päähenkilöiden kuvaaminen lastenkirjallisuudessa (Heikkilä-Halttunen, 2013).

“Satua ja tietoa pidetään tavallisesti toistensa äärimmäisinä vastakohtina. Kuitenkin myös satu välittää paljon tietoa kulttuurista.” (Heikkilä-Halttunen & Rastas, 2013.) Lastenkirjallisuudella on tärkeä arvo kunnioittaa lasten erilaisia identiteettejä, tukea heidän akateemista kasvuaan monilla kielillä, kehittää monikulttuurista ymmärrystä sekä tutkia kielellistä ja kulttuurista moniarvoisuutta (Ghiso & Campano, 2013). Monikulttuurinen kirjallisuus auttaa lapsia tunnistamaan oman kulttuurinsa, tarjoaa lapsille muista kulttuureista oppimista ja avaa dialogeja erilaisuutta koskevista ongelmista (Suh & Samuel, 2011). Lasten on myös tärkeä tunnistaa kaltaisiaan lukemiensa kirjojen hahmoista, sillä tämä vahvistaa lapsen omaa kokemusta siitä, kuka on. Kun lukija törmää

kirjallisuudessa itsensä kaltaisiin hahmoihin, hän saa osallisuuden ja ylpeyden kokemuksia. (Pesonen, 2015.)

Monikulttuurisen kirjallisuuden hyödyt ovat parhaimmillaan silloin, kun kirjallisuuden kautta pystytään oppimaan ja tunnistamaan kulttuurista perimätietoa, ymmärtämään yhteiskunnan muutoksia ja herää arvostamaan vähemmistöissä esillä olevia arvoja ja luovuutta. (Heikkilä-Halttunen, 2013.) Esimerkiksi lastenkirjallisuus, joka käsittelee pakolaiskokemusta, on ihanteellinen konteksti jakaa tarinoita, tunteita ja pelkoja, joita monien lasten on pitänyt käsitellä elämänsä aikana. Samalla kirjallisuus paljastaa stereotyyppioita ja median myyttejä. Usein pakolaisuutta käsittelevät lastenkirjat jäävät kuitenkin sivuun, sillä ne on usein tarkoitettu aiheesta etukäteen kiinnostuneille. (Hope, 2008.)

Lastenkirjallisuudessa yhteiskunnan kuvaus on näkynyt yksipuolisena, sillä vähemmistöjen, erityisesti tummaihoisten ihmisten, näkyvyys lastenkirjoissa on ollut olematonta. Aiemmat kuvaukset monikulttuurisuudesta Suomessa ovat sisältäneet vahvan moraalisen näkökulman, joka on näkynyt muun muassa kuvauksina siitä, miten syrjivää poissulkeminen on ihonvärin tai kielen perusteella. (Pesonen, 2017.) Lastenkirjallisuus voi myös huomaamatta ilmaista rasismia ja muukalaispelon piirteitä, vaikka sen tarkoitus olisikin edistää ymmärrystä maahanmuuttajia kohtaan. Kirjat, joissa pyritään opettamaan lapsille antirasistista moraalista, kääntyvät helposti haitallisiksi, jos ne ovat liian peittelemättömiä. Esimerkiksi kirja, jossa keskitytään lähinnä maahanmuuttajien kokemaan ahdistukseen ja pelkoon, voi luoda tarinaa kuunteleville lapsille pelkoa maahanmuuttajuutta kohtaan, vaikka se ei olisi tarkoitus. (Pesonen, 2012.)

Kun puhutaan vähemmistöille suunnatusta tai vähemmistöt huomioon ottavasta lastenkirjallisuudesta, nousee esiin kysymykset siitä, kuinka todenmukaisesti ja autenttisesti kulttuurit on kuvattu sekä siitä, voiko kuka tahansa kirjoittaa vähemmistöjä käsittelevää lastenkirjallisuutta. Paljon pohdintaa aiheuttaa myös se, miten kirjoittaa kirjoja, joissa vähemmistöt ja niihin kuuluvien lasten erilainen asema huomioidaan niin, ettei tule vahingossa kuvanneeksi jotain ihmisryhmää 'toisina' ja normaalista poikkeavina. (Rastas, 2013a.) Haastetta tuo myös se, että pelkkää tummaihoisuutta tai esimerkiksi afrikkalaisia piirteitä ei saisi tulkita automaattisesti afrikkalaisuudeksi, jos hänen taustojaan ei kerrota, sillä yhtä hyvin tummaihoisen henkilö voi olla kotoisin esimerkiksi Suomesta. Lastenkirjallisuudessa tulisikin olla myös ihonväritään tummia henkilöitä, joita ei erotella muista henkilöistä. (Rastas, 2013a.)

Kirjallisuuden luominen on mielikuvituksesta sekä kirjailijan kokemuksista riippuvaa ja stereotyyppien käyttäminen ja negatiivisen kuvan luominen kulttuurista johtuukin usein

tietämättömyydestä. Monikulttuurisen lastenkirjallisuuden kirjoittajat ovat ikään kuin viestintuojia, mutta he saattavat tiedostamattaan liittää teoksiinsa omia kulttuurisia uskomuksiaan ja kulttuurisia arvoja, jotka eivät välttämättä kuvaa teoksessa esiintyvää kulttuuria millään tavalla. (Bista, 2012.) Toisaalta yksi kirja ei mitenkään voi edustaa kokonaisvaltaista kulttuurista kokemusta, sillä myös jokaisen kulttuurisen ryhmän sisällä voi olla paljonkin eroavaisuuksia (Botelho, 2015).

Laadukasta monikulttuurista kirjallisuutta erityisesti pienille lapsille tarvittaisiin yhä enemmän (Chen & Browne, 2015). Lisäksi lastenkirjat, jotka on teemoiltaan määritelty monikulttuurisuutta käsitteleviksi, eivät ole vielä täysin varhaiskasvatuksen työntekijöiden tai alan asiantuntijoiden tunteita (Heikkilä-Halttunen, 2013). Opettajien tulisi hyödyntää työssään enemmän jo saatavilla olevaa monikulttuurista kirjallisuutta, sillä heillä on merkittävä rooli auttaa lapsia ymmärtämään monikulttuurisen kirjallisuuden sisältämiä merkityksiä. Opettajien tulee tarkastella lastenkirjallisuutta kriittisesti, jotta he pystyvät valitsemaan parhaat mahdolliset kirjat lapsille ja välttämään esimerkiksi vanhoja stereotyyppioita. (Chen & Browne, 2015; Suh & Samuel, 2011.) Opettajat, kirjoittajat ja julkaisijat ovat kehittäneet kansainvälisesti erilaisia tarkistuslistoja siitä, millainen on hyvä monikulttuurinen kirja. Tarkastelussa voi kiinnittää huomiota muun muassa siihen, onko vähemmistöt kuvattu kirjassa aktiiviseen vai passiiviseen rooliin, tai onko vähemmistöihin kuuluvat ihmiset tai heidän taustansa kuvattu epäsuotuisasti verrattuna valkoihoiseen keskiluokkaiseen tai heidän taustaansa. (Pesonen, 2015.)

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten mielenkiintoa kieliä, tekstejä ja kulttuureita kohtaan. Kielen kehityksen tukeminen on yhteydessä myös lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutustaitoihin. (Opetushallitus, 2018.) Suomessa monikulttuurisen lasten kuvakirjallisuuden hyötyarvoa varhaiskasvatukselle ei ole vielä sisäistetty täydessä potentiaalissaan, vaikka ne tarjoaisivat hyvän pohjan käsitellä vaikeaksi miellettyjä monikulttuurisuuden aiheita (Heikkilä-Halttunen, 2013). Monikulttuurisen lastenkirjallisuuden lukemisen yhteydessä korostuu sosiaalisen vuorovaikutuksen merkitys. Kun lapset ilmaisevat ja jakavat näkemyksiään vertaisilleen sekä aikuisille, he voivat kehittää monikulttuurista tietoisuuttaan ja erilaisia näkemyksiään lukemisessa. (Kim, Wee & Park, 2019.) Kuvakirjat ovat muun muassa sosiaalisten taitojen kehittämisen kannalta oivallisia, koska kirjoitetun ja luetun tekstin lisäksi kuvat tarjoavat visuaalista tarttumapintaa ymmärtää kulttuureita (Heikkilä-Halttunen, 2013).

Kielten oppiminen, kaksikielisyys ja maahanmuutto ovat yleistyneet lastenkirjallisuudessa, mutta näiden käsittelevät eroavat kuitenkin eri teksteissä ja kirjallisuuteen tulisikin suhtautua kriittisesti. (Rastas, 2013c.) Jotta kirjoittaja pystyy kirjoittamaan aiheestaan totuudenmukaisesti, hänen täytyy

pohtia niiden ihmisten kulttuurisia näkökulmia, joiden kulttuurista on kirjoittamassa. Jos tieto käsiteltävänä olevasta kulttuurista on puutteellista, se voi johtaa virheellisen kuvan antamiseen kulttuurista ja luo haastavia tilanteita asettaen yhden kulttuurin toista vastaan, loukkaa kyseistä kulttuuria ja toimii vastakkain monikulttuurisen kirjallisuuden tarkoitusperien kanssa. (Bista, 2012.)

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa käsittelemme monikulttuurisuuden ilmentymistä Satakirjastojen lainatuimmista lasten kuvakirjoissa, jotka on luokiteltu monikulttuurisuus -teeman alle. Tutkimuksessa tarkastelemme, miten monikulttuurisuus näkyy kuvituksen ja tekstin kautta sekä millaisia ennakkoluuloja ja asenteita kirjoissa esiintyy.

Pääongelmana tutkimuksessamme on:

1. Millä tavalla monikulttuurisuus näkyy lasten kuvakirjoissa?

Tutkimuksemme alaongelmina on:

1a. Miten ennakkoluulot ja asenteet monikulttuurisuuteen liittyen näkyvät lasten kuvakirjoissa?

1b. Missä muissa asioissa monikulttuurisuus tulee esiin lasten kuvakirjoissa?

Tarkoituksena on myös pohtia ja tunnistaa, mitkä asiat tekevät kuvakirjoista hyviä hyödynnettäväksi varhaiskasvatukseen.

4.2 Aineiston kerääminen ja kuvailu

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineistoa voidaan kerätä kyselyiden, haastatteluiden, havainnoinnin sekä erilaisten dokumenttien avulla. Aineistona voidaan käyttää yksityisiä dokumentteja tai joukkotiedotuksen tuotteita, kuten kirjoja. (Tuomi & Sarajärvi, 2018.) Tämän laadullisen tutkimuksen aineistoksi valittiin Satakirjastojen (43 eri kirjastoa Satakunnasta) kuusi lainatuinta monikulttuurisuutta käsittelevää suomalaista lasten kuvakirjaa vuosilta 2007–2019. Aineisto kerättiin tarkoituksenmukaisesti ja asianmukaisin menetelmin, kuten laadulliseen tutkimukseen kuuluu (Puusa, 2020). Koostimme aineiston lasten kuvakirjoista, jotka ovat joukkotiedotuksen tuotteita. Aineiston keräämisessä teimme yhteistyötä Rauman pääkirjaston lasten ja nuorten osaston kirjastonhoitajan kanssa ja saimme luettelon lainatuimmista lasten kuvakirjoista. Olimme yhteydessä kirjastoon tammikuussa 2021. Luetteloon kuului 15 Satakirjastojen mukaan monikulttuurisuus -teemaan luokiteltua lasten kuvakirjaa (Liite 1), joista kriteeriemme perusteella valitsimme kuusi sopivinta tutkimusongelmien ratkaisemiseksi (Taulukko 1).

Aineiston rajaaminen on tärkeää, jotta ilmiöstä pystyisi kertomaan mahdollisimman perusteellisesti. (Puusa, 2020.) Laadullisessa tutkimuksessa aineiston rajaus muotoutuu teoreettisen kattavuuden kautta ja huomioon on otettava teoreettinen viitekehys (Suoranta & Eskola, 1998). Rajasimme tutkimusaineiston tiettyjen kriteerien perusteella. Kriteereinä oli, että kirjat ovat lapsille suunnattuja

kuvakirjoja, jotka käsittelevät monikulttuurisuutta. Kirjojen valinnassa pyysimme lasten ja nuorten osaston kirjastonhoitajalta listaa lainatuimmista monikulttuurisuutta käsittelevistä lasten kuvakirjoista. Kirjastolla ei ollut suoraan käytettävissä tilastoa kirjoista, joten kirjastonhoitaja keräsi kirjat käyttämällä hakusanoja monikulttuurisuus, kulttuurierot, kulttuurikosketukset, maahanmuuttajat, pakolaiset ja kansainvälisyyskasvatus. Tässä tapauksessa monikulttuurisuuden on siis määrittänyt kirjaston luokittelujärjestelmä. Toisena kriteerinä oli, että valittavat kirjat ovat suomalaisia eikä käännskirjoja, jotta tutkimus säilyisi selkeänä. Kriteerinä oli myös, että kirjassa päähenkilöt ovat ihmisiä, eivätkä esimerkiksi eläimiä, ja että kirjassa on sekä tekstiä että kuvia. Näillä kriteereillä pyrimme varmistamaan, että kaikissa tutkimusaineiston teoksissa pystyy tarkastelemaan samoja asioita. Kriteerinä oli myös, että kirjan tulee olla teoksen ensimmäinen painos. Kirjastolta saamassamme listassa oli myös kirjasarja Xingistä kolme eri kirjaa, joista valitsimme käsittelyyn lainatuimman kirjan, sillä katsoimme, että kirjat eivät eroa riittävästi toisistaan, jotta niitä jokaista olisi tarpeellista tarkastella.

Taulukko 1. Tutkimusaineisto

Lasten kuvakirja	Kustantamo	Teema	Lainausmäärä (1.1.2020-25.1.2021)
Franzon: Muuttolintulapsi (2007)	Lasten Keskus	Mielikuvituksen voima, yksinäisyys, uuteen elinympäristöön sopeutumisen vaikeus	27
Virtanen: Xing ja sukulaiset (2010)	Tammi	Adoptio, koulunaloitus ja erilaisuus	54
Pelliccioni: Onni-poika saa uuden ystävän (2012)	Minerva Kustannus Oy	Kulttuurien kohtaaminen ja ystävyys	158
Katajavuori: Mennään jo naapuriin (2017)	Tammi	Kansainvälisyyskasvatus ja monikulttuurisuus	162
Lestelä: Tuikun tärkeä tehtävä (2019)	Otava	Tunnetaidot ja ystävyys	113
Issakainen: Atte ja Anna: Rauha kantaa (2019)	Lasten Keskus	Pakolaisuus, sota ja rauha	37

Muuttolintulapsi kirjassa Anna on muuttanut uuteen kaupunkiin ja kokee olonsa yksinäiseksi, koska häntä ei oteta mukaan pihalla olevien lasten leikkeihin. Mielikuvituksen voimalla hän pääsee

muuttolinnun lailla etsimään itselleen leikkikavereita. Anna kuitenkin tietää, ettei mikään paikka voi tuntua kodilta, jos ei löydy oikeita ystäviä. Kirjan on kuvittanut Sari Airola.

Kirjassa *Xing ja sukulaiset* Xing on adoptoitu pienenä vauvana Kiinasta Suomeen. Xingillä on vaikeuksia kertoa omasta vauva-ajasta ja suvusta, sillä kuvia ei ole, eikä omista biologisista vanhemmista ole tietoa. Xingin tarina on erilainen kuin muilla. Virtasella on itsellään Kiinasta adoptoitu tytär. Xing -kirjasarjan on kuvittanut Salla Savolainen.

Onni-poika saa uuden ystävän kirjassa Sanna Pelliccioni on sekä kirjoittaja että kuvittaja. Kirjassa Onni-pojan naapuriin muuttaa uusi poika, Aram, joka ei puhu suomea. Lapset tutustuvat ja myöhemmin selviää, että Suomessa vietetyssä juhlassa pääsiäisessä on paljon samaa, kuin Iranissa vietetyssä Nowruzissa. Nowruziin kuuluvat lähes samat perinteet kuin pääsiäiseen, kasvatetaan rairuohoa, maalataan munia ja valmistetaan mämmiä muistuttavaa puuroa. Koti koristellaan pajunkissoilla ja narsisseilla sekä virvotaan. Pelliccioni sai apua kirjoittamiseen iranilaiselta, Suomessa vuodesta 2006 asuneelta Bahar Mozzafarilta. Bahar on edistänyt suomalaisten ja maahanmuuttajien kohtaamista Rauhan lapset -työryhmän vetäjänä.

Salla Savolaisen kuvittama on myös *Mennään jo naapuriin* kirja. Kirjassa kahdeksanvuotias Vellamo vieraillee 18 eri kodissa pitkin pääkaupunkiseutua ja tutustuu erilaisiin perheisiin, joiden taustat ovat eri puolilta maailmaa. Kirjailija, hänen lapsensa sekä kirjan kuvittaja ovat oikeasti vierailleet näissä 18 erilaisessa kodissa Vantaalla, Helsingissä ja Espoossa.

Tuikun tärkeä tehtävä kirjan on kirjoittanut ja kuvittanut Johanna Lestelä. Kirja kertoo Tuikun päivästä, kun häntä painaa huoli kotona tarhapäivän jälkeen. Hän yrittää päästä huolesta eroon piirtämällä sen paperille ja heittämällä sen pönttöön. Seuraavaksi hän miettii huolen lähettämistä kirjeessä baballeen Nigeriaan tai pullopostina Etelämantereelle, maailman toiselle puolelle. Lopulta hän kertoo huolensa äidilleen, joka keksii ratkaisun huolen häivyttämiseksi.

Atte ja Anna: Rauha kantaa kirjan on kuvittanut Pekka Rahkonen. Kirjassa Aten uusi luokkakaveri on lähtenyt sotaa pakoon kotimaastaan. Selviää, että myös Aten isoisa on paennut sotaa, kun hän on ollut lapsi. Aten sisko Anna on päätenyt riitelemään nukeista ja niiden omimisesta naapurinsa Iinan kanssa ja pian molemmat huomaavat, että joskus neuvottelu on nyrkkiä parempi ase.

4.3 Aineiston analysointi

Tämä tutkimus on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus, joten se käsittelee vain pientä osaa tutkittavasta ilmiöstä. Laadullisessa analyysissä tutkittavaa aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena ja

kahdessa eri vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa tutkittavaa aineistoa tarkastellaan jostain tieteellismetodologisesta näkökulmasta, joka on todettu tutkimuksen tarkoituksen mukaiseksi. Laadullisen analyysin toisessa vaiheessa kerätyt havainnot, eli tuloksia, tulkitaan. (Alasuutari, 2011.) Tässä tutkimuksessa aineistoa tarkastellaan ja analysoidaan lähilukemiseen pohjautuvan feministisen lähiluvun avulla. Menetelmä on tutkimuksen tarkoituksen mukainen, sillä tarkoituksena on tulkita tekstejä ja kuvia mahdollisimman yksityiskohtaisesti. Feministinen lähiluku toimii tutkimuksen analysoinnissa hyvin, sillä kuvakirjoissa tekstin määrä on vähäinen ja feministinen lähestymistapa mahdollistaa myös kuvien analysoinnin. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma voi elää tutkimuksen mukana, sillä kvalitatiivisilla menetelmillä saavutetaan ilmiöiden prosessimaisuus (Suoranta & Eskola, 1998). Tämän tutkimuksen tutkimuskysymykset hioutuivat lopulliseen muotoonsa tutkimuksen edetessä. Tutkimusaineisto rajautui myös ajan kuluessa paremmin, kun vaaditut kriteerit selkenivät. Myös analyysimenetelmä tarkentui, kun olimme perehtyneet teoriaan ja menetelmäkirjallisuuteen riittävästi.

Lähiluvun menetelmä on 1920-luvun Englannissa pinnalle nousseen Uuskritiikin (*New Criticism*) suuntauksen aatteista muotoutunut tapa tulkita tekstiä. Suuntauksen mukaan teoksia tulee tarkastella teoksina, jotka ovat itsenäisiä ja riippumattomia, ja teoksen merkitys löytyy aina kirjoitetuista sanoista ja teoksesta itsestään. (Korsisaari, 2008; Pöysä, 2010.) Kun käytetään lähilukua teoksen tutkimisessa, teosta luetaan huolellisesti ja tarkasti niin, että ainoastaan teoksessa olevat sanat merkitsevät. Esimerkiksi historiallisille tai kulttuurisille tekijöille ei anneta jalansijaa. Myöskään kirjoittajan aikomuksiin teokseen liittyen, tai vaikkapa elämäntilanteeseen ei kiinnitetä huomiota. Nämä lähiluvun menetelmät ovat edelleen käytössä kirjallisuudentutkimuksessa, mutta psykoanalyttisen ja feministisen suuntauksen myötä myös tulkittavien teosten suhteita ympärillä olevaan maailmaan voidaan ottaa huomioon. (Korsisaari, 2008.) Uuskritikoiden mielenkiinto oli alkujaan suuntautunut lähes täysin runouden tarkastelulle, mutta nykyään lähilukeminen terminä on laajentunut koskemaan väljästi kaikkea huolellista ja ymmärtävää lukemista. Lähilukua varten esitetyt metodiset ohjeet toimivat lähinnä mallina siihen, mitä teosanalyysissä olisi syytä ottaa huomioon. Lähiluvun metodia on sittemmin käytetty löyhemmin esimerkiksi kulttuurintutkimuksen ja naistutkimuksen kentillä, kuten Millsin (1995) feministisessä lähiluvussa. Kun lähiluvun metodia käytetään löyhemmin, annetaan tilaa tekstien analysoinnin lisäksi myös muiden asioiden, kuten kuvien ja kirjan taustojen tarkastelulle. (Pöysä, 2010).

Tämä tutkimus perustuu Sara Millsin (1995) kehittämään feministisen lähilukemisen menetelmään. Mills on kehittänyt feministisen analyysin kiinnittääkseen huomiota ja muuttaakseen sitä tapaa, jolla sukupuoli on kuvattu. Lähiluvun avulla sekä hyödyntämällä tekniikoita eri kielellisistä ja

kirjallisista taustoista tähtäimenä on osoittaa lukijalle, mitä teksteissä tapahtuu ja toisaalta mitä lukijassa itsessään tapahtuu, kun hän lukee. Kieli nähdään usein yksinkertaisesti ajattelutapojen esiintuomisen työkaluina tai välineinä, vaikka todellisuudessa se on myös tapa muokata näitä ajattelutapoja. Tästä syystä lukemiseen pitäisi liittää myös epäilystä ja kriittisyyttä, jotta pystyisi tunnistamaan tekstien mahdollista epäoikeudenmukaisuutta ja vahingollisuutta. (Mills, 1995.)

Mills on luonut feministisen lähilukemisen analyysirungon, jota hän on hyödyntänyt tutkimuksessaan sukupuolten esitystavoista tekstissä ja kielessä. Tähän analyysirunkoon kuuluu kuusi teemaa sekä niihin kuuluvat tarkentavat kysymykset. Myös tätä tutkimusta varten luotiin analyysirunko Millsin analyysirunkoa hyödyntämällä (Taulukko 2). Sukupuolen sijaan tämän tutkimuksen tarkastelun kohteena on monikulttuurisuus, joten Millsin analyysirunkoa täytyi soveltaa tutkimuksen käyttötarkoitukseen sopivaksi. Analyysirungon muotoutumiseen käytettiin apuna myös Essi Markoffin (2016) analyysirunkoa, jota hän on käyttänyt Pro Gradu-tutkielmassaan monikulttuurisesta kirjallisuudesta ja joka myös pohjautuu Sara Millsin feministisen lähiluvun analyysirunkoon.

Tässä tutkimuksessa lähiluvulla tarkoitetaan sekä verbaalisen että visuaalisen kerronnan tarkastelua, sillä kuvakirjoissa kuvat kulkevat tekstin rinnalla ja ovat yhtä tärkeässä asemassa kuin teksti (Pesonen, 2012). Feministisen lähiluvun avulla pyrittiin löytämään lasten kuvakirjojen kuvista ja teksteistä niitä asioita, joilla monikulttuurisuutta on teoksissa esitetty. Aluksi tekstiä ja kuvia luettiin ja tulkittiin ilman tietoa esimerkiksi kirjoittajien taustoista tai aikomuksista. Teoksista pyrittiin löytämään kaikki monikulttuurisuuteen liittyvät asiat sekä kuvista että teksteistä ja löydetty asiat kirjattiin ylös. Kun kirjat tulivat tutummiksi, tarkasteltiin niistä myös teosten takana olevien kirjailijoiden taustoja ja mahdollisia motiiveja kirjojen kirjoittamiselle. Kuten lähilukuun kuuluu, kirjojen tarkastelutapa vaihteli eri lukukerroilla. Tarkastelun edetessä tarkasteltavat asiat ja analyysirungon rakenne tarkentuivat.

Taulukko 2. Tutkimuksen analyysirunko

Tutkimuskysymys	Teemat	Tarkentavat kysymykset
1. Millä tavalla monikulttuurisuus näkyy lasten kuvakirjoissa?	Kuka tarinassa on kertojana ja kenen näkökulmasta tarina kerrotaan? Ketkä tarinassa toimivat? Millaiset roolit kirjan henkilöillä on?	Kuka on kertojana? Kenen näkökulmasta tarina kerrotaan ja kuka puhuu? Keneen tarina keskittyy? Ketkä ovat pää-, sivu- ja taustahenkilöinä tarinassa? Missä rooleissa monikulttuuriset henkilöt ovat? Kuka toimii tarinassa? Kuka ei toimi? Miten monikulttuuristen ja suomalaisten henkilöiden kuvaus sekä tekstissä että kuvissa eroaa toisistaan? Mitkä asiat kertovat monikulttuurisuudesta? Ulkonäkö? Tausta?
1a. Miten ennakkoluulot ja asenteet monikulttuurisuuteen liittyen näkyvät lasten kuvakirjoissa?	Millaisia ennakkoluuloja ja asenteita tarinassa esiintyy?	Ennakkoluulot/asenteet monikulttuurisia henkilöitä kohtaan? Monikulttuuristen henkilöiden ennakkoluulot/asenteet? Onko monikulttuurisilla henkilöillä ennakkoluuloja uutta kulttuuria kohtaan? Millaisia asenteita monikulttuurisilla henkilöillä on omaa taustaa kohtaan? Millaisia ennakkoluuloja ja asenteita valtakulttuuriin kuuluvilla henkilöillä on monikulttuurisia henkilöitä kohtaan? Miten ennakkoluulot ja asenteet näkyvät? Löytyykö stereotyyppioita?
1b. Missä muissa asioissa monikulttuurisuus tulee esiin lasten kuvakirjoissa?	Mitä muita monikulttuurisuuteen viittaavia asioita kirjoista löytyy?	Miten kirjan henkilöt on nimetty ja millaisia nimiä käytetään? Käytetäänkö muiden kielten sanoja? Kerrotaanko, mitä kieltä monikulttuurinen henkilö puhuu? Millaisia erilaisia monikulttuuristen henkilöiden tapoja nousee esiin liittyen uskontoon ja kulttuuriin? Onko tarinassa asioita, jotka voisivat viitata monikulttuurisuuteen?

Päätutkimuskysymyksen avulla pyrittiin selvittämään, millä tavalla monikulttuurisuus näkyy lasten kuvakirjoissa. Jotta pystyttiin tarkastelemaan, millaisessa asemassa monikulttuuriset henkilöt aineiston kirjoissa ovat, täytyi ensin löytää kirjoista monikulttuuriset henkilöt. Tässä tutkimuksessa

käytetään termiä monikulttuuriset henkilöt, jolla tarkoitetaan sellaisia henkilöitä lastenkirjoissa, jotka kuuluvat valtakulttuurin lisäksi tai sijaan johonkin vähemmistökulttuuriin. Henkilö on voinut esimerkiksi muuttaa toiseen maahan tai hänen vanhemmillaan voi olla juuret toiseen maahan tai kulttuuriin. Jos tekstistä ei saa tietoa henkilön taustasta, henkilön on katsottu olevan kuvituksen perusteella monikulttuurinen, jos hänen piirteensä sopivat niihin piirteisiin, jotka on tutkimusta varten monikulttuurisuutta ilmentäviksi määritetty. Tällaisiksi piirteiksi on määritelty etnisyys, jota tässä tutkimuksessa käytetään määritelmänä valtaväestöstä poikkeavalle ihonvärille sekä maantieteellisille tai kansallisille juurille. Näitä piirteitä ovat myös silmien ja hiusten kuvaustavat, jotka eroavat Suomen valtaväestöstä. Esimerkiksi tausta- tai sivuhenkilöistä ei esimerkiksi tekstissä välttämättä tule ilmi monikulttuurisuus, joten päätelmä täytyy tehdä kuvituksen perusteella.

Tuloksia lähdettiin etsimään tarkastelemalla tarinoiden kertojia. Teoksilla on aina kertoja, joka kertoo, mitä teoksessa tapahtuu. Kertoja ei tarkoita kirjailijaa, vaan hänen luomaansa hahmoa tai ääntä. Jos teos etenee kertojan omien havaintojen mukaan, kertoja puhuu itsestään ja käyttää ensimmäistä persoonamuotoa, on kyseessä minäkertoja. Kaikkitietävä kertoja puolestaan tietää asiat paljon paremmin kuin ne henkilöt, joista hän kertoo. Kaikkitietävä kertoja pystyy kertomaan mennyttä ja tulevaa sekä pystyy näkemään henkilöiden ajatukset ja aikeet. (Mikkola ym., 2004.) Tässä tutkimuksessa on käytetty myös määritelmää ulkopuolinen kertoja, joka välittää tietoa tapahtumista ja henkilöiden ulkoisesta olemuksesta sekä puheesta. Ulkopuolinen kertoja ei pääse tarinan hahmojen pään sisälle, eikä näin ollen voi myöskään kertoa tarinaa kenenkään näkökulmasta. Ulkopuolinen kertoja on raportoiva ja asiallinen.

Tutkimuksen tarkoituksena on myös tarkastella, millaisiin rooleihin monikulttuurisia henkilöitä on tarinoissa kirjoitettu. Henkilö, jonka tekemisiä seurataan tarkemmin kuin muiden henkilöiden, on päähenkilö. Päähenkilöitä voi olla yksi tai useampia. Muut henkilöt, joihin tarinoissa keskitytään, ovat sivuhenkilöitä. Sivuhenkilöiden merkittävyys suhteessa päähenkilöön voi olla moninaista, joku sivuhenkilö voi olla todella tärkeä ja toinen taas voi vilahtaa vain esimerkiksi tietyssä kohdassa ilman sen suurempaa merkitystä. (Mikkola ym., 2004.)

Tutkimusta varten kirjoissa esiintyvät henkilöt on määritelty neljään kategoriaan, jotka ovat päähenkilö, merkittävä sivuhenkilö, sivuhenkilö ilman merkittävää roolia sekä taustahenkilö. Päähenkilöiksi luetaan sellaiset henkilöt kirjoissa, jotka ovat läpi kirjan keskeisessä asemassa ja joiden näkökulmasta tarinaa kerrotaan. Merkittäviä sivuhenkilöitä ovat sellaiset henkilöt, joilla on tarinan kulun kannalta jokin tärkeä rooli, mutta kyseessä ei ole kuitenkaan päähenkilö. Sellaiset henkilöt, jotka esiintyvät kirjassa useamman kerran, mutta esiintymisellä ei ole ratkaisevaa

merkitystä, on nimetty sivuhenkilöiksi ilman merkittävää roolia. Taustahenkilöitä ovat ne henkilöt, jotka eivät puhu tai liity itse tarinan kulkuun mitenkään, vaan ovat ainoastaan joko tekstissä mainittuja tai kuvituksessa näkyviä täytehenkilöitä.

Ensimmäisen alatutkimuskysymyksen avulla haluttiin selvittää, miten ennakkoluulot ja asenteet monikulttuurisuuteen liittyen näkyvät lasten kuvakirjoissa. Tätä tutkimuskysymystä varten kirjoista etsittiin ja poimittiin ennakkoluuloja ja asenteita, joita monikulttuurisia henkilöitä kohtaan nousi ja toisaalta asenteita, joita monikulttuurisilla henkilöillä oli omaa kulttuuritaustaansa kohtaan tai uutta kulttuuria kohtaan. Asenteet jaoteltiin kahteen ryhmään, jotka ovat *positiiviset tai neutraalit* sekä *negatiiviset*. Positiivisiksi tai neutraaleiksi asenteiksi katsottiin asiat, jotka eivät välittäneet mitään varsinaista tunnetta, tai joissa kuvattiin myönteisiä tunnelatauksia sisältäviä ilmauksia kuten innostus, onnellisuus, ilo ja rakkaus. Negatiivisiksi asenteiksi katsottiin kuvaukset, jotka sisälsivät negatiivisia tunnelatauksia kuten viha, inho, häpeä ja ahdistus. Joitakin asenteita ei pystynyt suoraan liittämään kumpaankaan taulukkoon, joten niitä käsiteltiin erillään. Näitä tunteita olivat pelko ja ikävä. Taulukkoon merkittiin negatiiviksi määritellyt asenteet miinusmerkillä (-) ja positiiviset tai neutraalit asenteet plusmerkillä (+). Toisessa alakysymyksessä tutkittiin, missä muissa asioissa monikulttuurisuus tulee esiin lasten kuvakirjoissa. Analysoinnin edetessä monikulttuurisuutta ilmentäviksi teemoiksi kirjoissa nousi myös tarinan henkilöiden kieli, nimet ja uskonto.

4.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tutkimuksen luotettavuuden arviointi on keskeistä, jotta virheitä saadaan vältettyä mahdollisimman hyvin. Tutkimus on pyritty toteuttamaan laadukkaasti ja rakenteeltaan johdonmukaisesti niin, että vaiheet on yksityiskohtaisesti raportoitu ja tutkimus antaa riittävästi tietoa. (Tuomi & Sarajarvi, 2018.) Tämän tutkimuksen luotettavuus perustuu selkeään ja avoimeen kertomukseen siitä, miten tutkimus on toteutettu ja millaisia menetelmiä on käytetty. Teoriaosuudessa on pyritty käyttämään laajasti sekä suomalaisia että kansainvälisiä lähteitä sekä kertomaan mahdollisimman paljon luotettavaa tietoa.

Lähtökohtana laadulliseen tutkimukseen voidaan pitää tutkijan avointa subjektiviteettia eli sitä, että tutkija pystyy valitsemaan ja tunnistamaan valintojensa vaikutukset sekä kantamaan vastuun valinnoistaan sekä sitä, että tutkija on tutkimuksensa keskeinen tutkimusväline (Suoranta & Eskola, 1998). Koska kirjojen tutkiminen perustuu tulkintaan, otamme vastuun mahdollisista tulkintavirheistä. Näitä tulkintavirheitä on pyritty kuitenkin poistamaan käyttämällä tulosten esittelyssä kuvia ja lainauksia kirjoista, joiden kautta lukija pääsee luotettavammin tarkastelemaan tuloksia ja näkemään itse, mihin ne perustuvat. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa keskeisin

luotettavuuden mittari on tutkija itse ja luotettavuuden arvioiminen käsittää koko tutkimusprosessin (Suoranta & Eskola, 1998). Tutkimus on rakennettu mahdollisimman läpinäkyväksi ja esimerkiksi analyysimenetelmä on selitetty tarkasti auki, jotta tutkimuksen pystyy tarvittaessa toistamaan.

Tutkimuksessa on tähdätty siirrettävyyteen ja vahvistuvuuteen. Tutkimustulosten siirrettävyys on mahdollista tietyillä ehdoilla, vaikka yleistysten ei katsota olevan mahdollisia. Vahvistuvuudella taas tarkoitetaan sitä, että tulkinnot saavat tukea toisista vastaavanlaisista tutkimuksista. (Suoranta & Eskola, 1998.) Koska tutkimusaineisto on valikoitu tarkkojen kriteerien mukaan, on tutkimus siirrettävissä. Pohdinnassa tulee esiin tutkimuksen vahvistuvuus, kun saatuja tutkimustuloksia verrataan aiempaan tutkimustietoon.

Jokainen tutkimus sisältää useita erilaisia päätöksiä, joten tutkija joutuu tarkastelemaan etiikkaansa monta kertaa tutkimusprosessin aikana (Suoranta & Eskola, 1998). Eettisesti hyvä tutkimus noudattaa hyvää tieteellistä käytäntöä. Tämä tarkoittaa, että tutkija pyrkii käyttämään eettisesti vastuullisia toimintatapoja sekä edistämään näiden toimintatapojen käyttöä tutkimustoiminnassa. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu myös muiden tutkijoiden työn ja saavutusten kunnioittaminen sekä aiheen eettisyyden pohdinta. (Tuomi & Sarajärvi, 2018.) Tutkimuksessa on viitattu asianmukaisesti kaikkiin käytettyihin lähteisiin ja näin kunnioitettu muiden tutkijoiden työtä. Koska tutkimuksessa käytettiin lasten kuvakirjojen kuvituksia havainnollistamaan tuloksia, kaikkiin kuvittajiin otettiin henkilökohtaisesti yhteyttä ja heiltä pyydettiin luvat kuvien käyttöä varten.

5 Tulokset

5.1 Monikulttuuristen henkilöiden roolit lasten kuvakirjoissa

Päätutkimusongelmana tutkittiin, millä tavalla monikulttuurisuus näkyy lasten kuvakirjoissa.

Vastauksien löytämiseksi selvitettiin, kuka kirjassa on kertojana ja mihin rooleihin monikulttuuriset henkilöt on kirjoitettu. Aineistoa tutkittaessa selvisi, että tarinoissa kertoja vaihtelee (Taulukko 3).

Mennään jo naapuriin kirjassa on useita minäkertoja, joista Vellamo kertoo vierailleensa 18 eri kodissa. Suurimmassa osassa kodeista ääneen pääsevät perheiden lapset, jotka kertovat taustoistaan, kuten vanhempien työn perässä muuttamisesta tai pakolaisuudesta, omasta näkökulmastaan.

Kirjoista löytyy myös kaikkietäviä kertoja, jotka kuvailevat tarkasti kirjan päähenkilöiden tunteita ja ajatuksia. Kirjoissa, joissa on ulkopuolinen kertoja, tekstissä esiintyy lähinnä vuoropuhelua.

Vuoropuhelun lisäksi teksti sisältää tapahtumien kertomista nykyhetkessä.

Taulukko 3: Kirjojen kertojat lasten kuvakirjoissa

Lasten kuvakirja	Minäkertoja	Kaikkietävä kertoja	Ulkopuolinen kertoja
Muuttolintulapsi (2007)		x	
Xing ja sukulaiset (2010)		x	
Onni-poika saa uuden ystävän (2012)			x
Mennään jo naapuriin (2017)	x		
Tuikun tärkeä tehtävä (2019)		x	
Atte ja Anna: Rauha kantaa (2019)			x

Kun verrataan taulukoita (Taulukko 3 ja Taulukko 4) keskenään, selviää, että kirjoissa, joissa päähenkilönä on monikulttuurinen henkilö, on kertojana joko minäkertoja tai kaikkietävä kertoja. Ulkopuolinen kertoja löytyi kirjoista *Onni-poika saa uuden ystävän* ja *Atte ja Anna: Rauha kantaa*. Nämä kirjat ovat myös ainoita kirjoja, joissa päähenkilöinä on suomalainen lapsi ja monikulttuurinen henkilö on merkittävässä sivuroolissa (Taulukko 4).

Taulukko 4: Lasten kuvakirjoissa esiintyvät monikulttuuriset henkilöt

Lasten kuvakirja	Päähenkilö	Merkittävä sivuhenkilö	Sivuhenkilö, ilman merkittävää roolia	Taustahenkilö
Muuttolintulapsi (2007)	x		x	x
Xing ja sukulaiset (2010)	x		x	x
Onni-poika saa uuden ystävän (2012)		x		x
Mennään jo naapuriin (2017)	x	x	x	x
Tuikun tärkeä tehtävä (2019)	x		x	x
Atte ja Anna: Rauha kantaa (2019)		x	x	x

5.1.1 Monikulttuurinen henkilö päähenkilönä

Kirjassa *Muuttolintulapsi* päähenkilönä on Anna. Kirjassa kerrotaan, että Anna on muuttanut uuteen kotiin ja hänellä ja hänen perheellään on kova koti-ikävä. Annan vanhasta kodista ei kuitenkaan kerrota tarkasti, joten epäselväksi jää, mistä perhe on uuteen kotiin muuttanut, tai missä uusi koti sijaitsee. Vanhasta kodista kerrotaan, että siellä on hiekkapilviä ja lämmintä. Uudessa kotimaassa on ainakin vuodenajat syksy ja talvi. Kuvituksissa myös näkyy uudessa kotimaassa syksyn pudonneita lehtiä sekä lunta, joten se sijaitsee todennäköisesti pohjoismaissa.

Anna oli muuttanut vanhempiensa kanssa uuteen kotiin.

Lämpö sai Annan hyvälle mielelle. Se muistutti leikeistä hyvien ystävien kanssa kotikylässä, jossa ilma täyttyi hiekkapilvistä lasten juostessa pallon perässä.

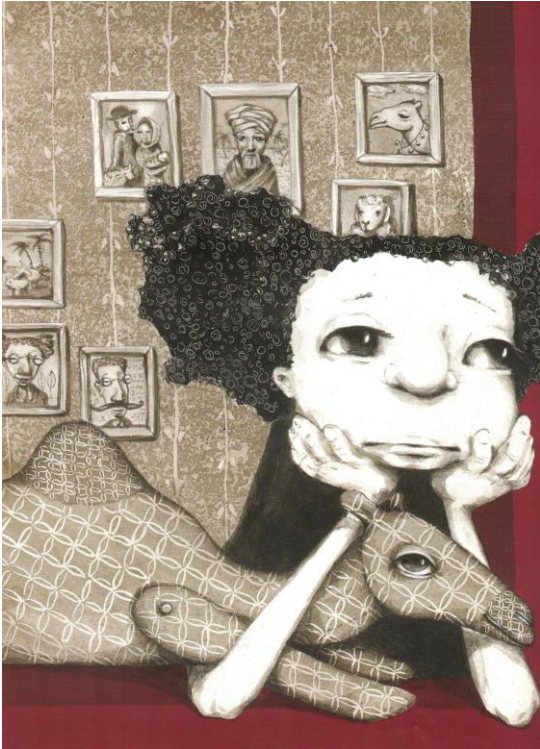
Äiti ja isä näkivät Annan ikävän, mutta eivät osanneet lohduttaa. He kaipasivat entistä kotia itsekin.

...muuttolintujen reitti kulki Annan ikkunan ohi.

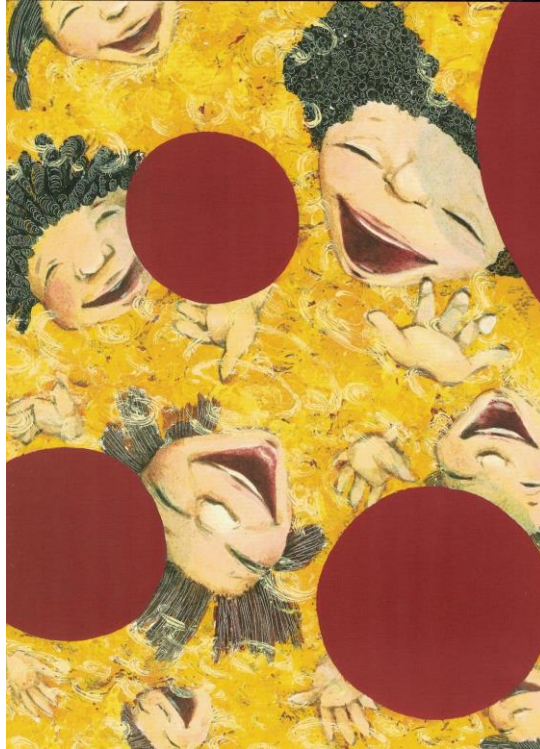
...kotipihan lehtikasojen kostea haju...

...hän lysähti polvilleen vasta sataneeseen ensilumeen.

Kirjan kuvituksessa Anna ja hänen äitinsä ja isänsä on kuvattu harmaan sävyisiksi niillä sivuilla, joissa käsitellään muuttoa ja Annan kokemaa koti-ikävää (Kuva 1). Kun Anna lentää mielikuvituksen voimin muuttolintujen lailla paikkaan, jossa saa ystäviä ja on onnellinen, kuvituksiin tulee enemmän värejä (Kuva 2). Näissä kuvissa Anna on kuvattu ihonväriltään vaaleanruskeaksi ja hänellä on mustat kiharat hiukset. Annalla on kuvissa myös kameli -pehmolelu.

Kuva 1. Anna uudessa kodissa.
Kuvitus © Sari Airola 2017.

Kuva 2. Anna mielikuvitusystävien kanssa.
Kuvitus © Sari Airola 2017.

Muuttolintulapsi kirjassa muita monikulttuurisia henkilöitä löytyy sivuhenkilöinä ilman merkittävää roolia, sekä taustahenkilöinä. Sivuhenkilöinä ovat Annan äiti ja isä sekä taustahenkilöinä Annan mielikuvitusystävät (Kuva 2). Annan äiti ja isä näkyvät kirjan ensimmäisellä sivulla sekä myöhemmin seinällä olevassa valokuvassa (Kuva 1). Heillä on molemmilla samanlainen nenä kuin Annalla, äidin hiukset on peitetty huivilla ja isällä oli mustat paksut viikset. Annan mielikuvitusystävät on kuvattu piirteiltään melko samankaltaisiksi kuin Anna. Kaikilla ihonväri ja kasvonpiirteet ovat samankaltaiset. Lisäksi kaikilla on tummat paksut hiukset, mutta osalla ne ovat kiharat, osalla suorat. Seinällä olevissa kuvissa (Kuva 1) näkyy myös muita taustahenkilöitä, joista on nähtävissä samoja piirteitä kuin Annalla.

Teoksessa *Xing ja sukulaiset* päähenkilönä on Kiinasta adoptoitu Xing. Xingin taustoista kerrotaan, että hänet on löydetty pienenä Kiinasta kuvituksen perusteella keskeltä katua. Tämän jälkeen hänet on viety lastenkotiin, josta hänen äitinsä ja isänsä lopulta adoptoivat hänet Suomeen.

Kun Xing oli vauva, hän asui Kiinassa.

Kiltti herra Zhu löysi Xingin muutaman viikon ikäisenä ja vei hänet lastenkotiin. Siellä hän sai oman hoitajan, rouva Wun, jonka kotiin Xing pääsi asumaan.

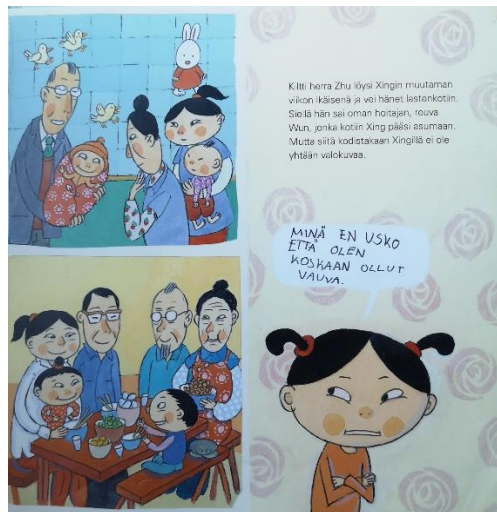
Kun Xing muutti isänsä ja äitinsä kanssa Suomeen...

“Joo, minulla on Kiinassa äiti, joka synnytti minut. Mutta hän ei voinut huolehtia minusta, ja siksi hän jätti minut muiden hoitoon.”

Kuvituksissa Xing on kuvattu mustahiuksiseksi ja ihonväritään hieman kellertäväksi (Kuva 3 ja Kuva 4). Xingillä on kuvituksissa myös vähän ylöspäin kaartuvat silmät. Kun verrataan Xingin kuvitusta esimerkiksi äitiin ja isään, on heidän silmänsä kuvattu joko pisteillä tai kaarevilla viivoilla silloin kun ne ovat kiinni. Xingin ihonväri vaihtelee kuvissa hieman, sillä joissain kuvissa hänen ihonsa on selkeästi tummempi kuin muiden kuvissa olevien, välillä eroa taas ei juurikaan huomaa.

Kuva 3. Xing luokkalaistensa kanssa.
Kuvitus © Salla Savolainen 2010.

Kuva 4. Xing Kiinassa.
Kuvitus © Salla Savolainen 2010.

Xing ja sukulaiset teoksessa monikulttuurisia henkilöitä löytyy myös sivuhenkilöinä ilman merkittävää roolia sekä taustahenkilöinä. Xingistä Kiinassa huolta pitäneet herra Zhu ja hoitaja rouva Wu sekä Xingin Kiina-äiti ovat sivuhenkilöitä ilman merkittävää roolia. Herra Zhu ja hoitaja rouva Wu näkyvät kuvissa muutaman kerran, mutta Kiina-äiti mainitaan vain tekstissä. Zhu on

kuvituksissa harmaahiuksinen, mutta ihonväriltään ja kasvonpiirteiltään hän on samantapainen kuin muut kuvissa esiintyvät kiinalaiset henkilöt. Hoitaja Wu on mustahiuksinen ja hänellä on samanlaiset ylöspäin kaartuvat silmät kuin Xingillä. Monikulttuurisia taustahenkilöitä kirjassa ovat Xingin Kiina-isä, kaksi Xingin luokkalaista sekä kiinalaiset lastenkodin lapset. Xingin luokkakavereista ei tekstissä kerrottu mitään, mikä kertoisi lasten taustausta, mutta kuvituksesta voidaan nähdä, että yhdellä lapsista on selkeästi tummempi ja toisella vähän tummempi ihonväri kuin muilla lapsilla. Molemmilla näistä lapsista on tummat kiharat hiukset. Kiinalaiset lastenkodin lapset on kuvattu ihonväriltään ja silmiltään samankaltaisiksi kuin Xing.

Mennään jo naapuriin kirjassa on useita päähenkilöitä. Kirjan kertoja, joka vierailee kirjassa eri kodeissa, on suomalainen Vellamo. Lisäksi kirjan päähenkilöinä voidaan pitää jokaisessa kodissa sitä perheenjäsentä tai niitä perheenjäseniä, jotka vierailun aikana pääsevät ääneen. Jokaisen uuden perheen kohdalla on selkeästi kerrottu otsikossa, mistä maasta kukin perhe on kotoisin, sekä kuka perheestä kertoo. Perheillä on erilaisia taustoja, joiden takia he ovat muuttaneet Suomeen. Kirjasta löytyy muun muassa pakolaisia, työn tai opiskeluiden perässä muuttaneita. Kaikki perheet eivät tuo esiin mitään erityistä syytä, minkä takia asuvat Suomessa.

“Lähdimme Syyriasta, Homsista, kun sota alkoi. Ensin asuimme Qatarissa.”

“Lensimme Ateenan ja Amsterdamin kautta Suomeen.”

“Lopulta saimme oman kodin Helsingistä.”

“Kun olin vuoden ja yhdeksän kuukauden ikäinen, äiti muutti siivoojaksi Suomeen.

Kun olin seitsemän, äiti haki minut Suomeen ja menin ekalle.”

“Meidän isä opetti Ghanassa matematiikkaa. Suomeen isä tuli ensin yksin, opiskelemaan Jyväskylän yliopistoon.”

“Suurlähetystö on äidin työpaikka. Olemme olleet Helsingissä puoli vuotta ja asumme kerrostalossa tässä lähellä. Viivymme Suomessa ainakin kolme ja puoli vuotta.”

Kuvituksissa on paljon erinäköisiä ihmisiä, sillä perheitä on monesta eri maasta. Vierailujen aikana kuvittaja on piirtänyt kirjassa olevat kuvat, joita on kotona vielä viimeistellyt, korjailut ja värittänyt (Savolainen, 2022). Ghanalaisen perheen ihonväri on kaikilla saman sävyinen tumma (Kuva 5), mutta esimerkiksi Jemenistä kotoisin olevan perheen kuvassa perheenjäsenten ihonvärin sävy vaihtelee hieman, mutta kaikki ovat kuitenkin Vellamoon ja hänen äitiinsä verrattuna tummempia (Kuva 6).

Kuva 5. Perhe Ghanasta.
Kuvitus © Salla Savolainen 2017.

Kuva 6. Perhe Jemenistä.
Kuvitus © Salla Savolainen 2017.

Mennään jo naapuriin kirjassa monikulttuurisia henkilöitä on kaikissa rooleissa. Taustahenkilöt esiintyvät päähenkilöiden kertomuksissa sekä kuvissa perheenjäseninä, jotka eivät pääse ääneen. Monikulttuurisuus tulee selkeästi esiin tekstissä, jossa kerrotaan kirjassa esiintyvien henkilöiden taustoista. Kuvituksissa henkilöillä on omiin maantieteellisiin juuriinsa mukautuva ihonväri. Toisilla henkilöillä monikulttuurisuuteen viittaavia piirteitä on enemmän kuin toisilla verrattuna suomalaiseseen valtaväestöön riippuen siitä, mistä he ovat kotoisin. Hiusten väri vaihtelee eri perheiden välillä, mutta suurimmaksi osaksi henkilöillä on tummanruskeat tai mustat hiukset. Perheenjäsenillä, joilla juuret ovat Yhdysvalloissa, Puolassa ja Virossa, on vaaleat hiukset.

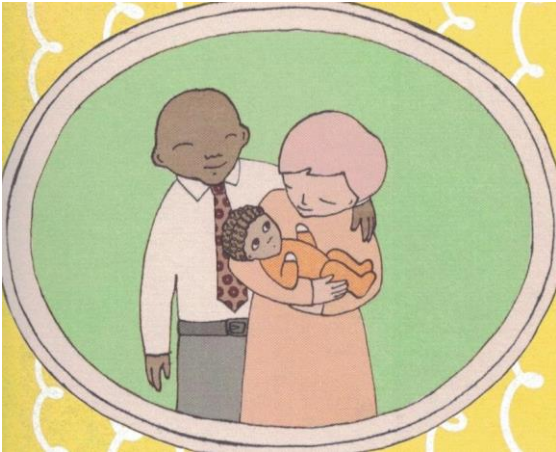
Kirjassa *Tuikun tärkeä tehtävä* päähenkilönä on Tuikku, jonka isä asuu Nigeriassa. Kirjassa ei kerrota, missä maassa Tuikku äitinsä kanssa asuu. Tuikku käy päiväkodissa ja hänen paras ystävänsä on Oiva, joka asuu aivan naapurissa. Tuikulla on myös Ysti-kissa. Etelämantereen on kerrottu olevan Tuikun kodista katsoen maailman toisella puolella.

Tässä Tuikku on isän ja äidin kanssa vauvana. Äiti on hyvä kertomaan hassuja tarinoita ja piirtämään paperinukkeja. Tuikku kutsuu isää babaksi. Baba asuu Nigeriassa, Afrikassa.

Huoli on yhä tallella. Ehkä se pitäisi lähettää kirjeessä baballe. Baba osaa huolehtia asioista. Tai pullopostina Etelämantereelle, maailman toiselle puolelle.

Tulisiko Tuikulle parempi mieli, jos huoli seilaisi valtameren halki pingviinien luokse?

Tuikku on kuvituksissa ihonväriltään vaaleanruskea ja hänellä on ruskeat, paksut, kiharat hiukset (Kuva 7 ja Kuva 8). Tuikun äiti on kuvattu Tuikkuun ja Tuikun isään verrattuna vaaleaihoiseksi ja hänellä on vaaleanpunaiset hiukset. Isä on perheenjäsenistä ihonväriltään tummin. Oiva ja hänen perheensä on kuvattu vaaleaihoisiksi ja heidän hiustenväriinsä vaihtelee vaaleasta ruskeaan.

Kuva 7. Baba, äiti ja Tuikku.
Kuvitus © Johanna Lestelä 2019.

Kuva 8. Tuikku, Oiva ja Ysti-kissa.
Kuvitus © Johanna Lestelä 2019.

Tuikun tärkeä tehtävä kirjassa Tuikun isän voidaan katsoa olevan monikulttuurinen sivuhenkilö ilman merkittävää roolia, sillä hänestä on tekstissä vain kaksi mainintaa sekä kaksi kuvaa tukemassa tekstiä. Isän kerrotaan asuvan Nigeriassa ja kuvassa (Kuva 7) hänet on kuvattu tummaihoiseksi ja kaljuksi. Monikulttuurisena taustahenkilönä Tuikun päiväkotiryhmässä on yksi lapsi, joka eroaa piirteiltään muista ryhmän lapsista. Hänellä on hieman tummempi ihonväri, mustat hiukset ja ylöspäin kaartuvat silmät. Näiden piirteiden perusteella hänet voidaan laskea tässä tutkimuksessa monikulttuuriseksi taustahenkilöksi.

5.1.2 Monikulttuurinen henkilö merkittävänä sivuhenkilönä

Kirjoja, joissa päähenkilönä on valtakulttuuriin kuuluva henkilö ja monikulttuurinen henkilö on saanut merkittävän sivuhenkilön roolin, on yhteensä kaksi. Nämä kirjat ovat *Onni-poika saa uuden ystävän* sekä *Atte ja Anna: Rauha kantaa*. *Onni-poika saa uuden ystävän* kirjassa päähenkilönä on Onni, jonka naapuriin muuttaa Aram äitinsä kanssa. Aram ja hänen äitinsä Bahar ovat monikulttuurisia sivuhenkilöitä, joilla on merkittävä rooli. Aram ja hänen äitinsä ovat joutuneet lähtemään kotimaastaan Iranista pakoon sotaa Suomeen. Bahar kokee yhtenäisyyttä suomalaisen pääsiäisen viettoon, sillä heidän viettämänsä persialainen juhla Nowruz muistuttaa sitä.

“Alakertaan taitaa tulla uusia naapureita”, äiti sanoo.

Toisen kerroksen oveen on ilmestynyt uusi nimi.

“Aramin äiti kertoi, että he muuttivat Iranista Suomeen pakolaisina...”

“Uskomatonta, ihan kuin kaukana kotona!”

Kuvituksissa Aram ja hänen äitinsä on kuvattu Onnin perheeseen verrattuna tummempina. Kuvituksissa Aramin ihonväri vaihtelee, välillä hän on selkeästi tummempi kuin muut (Kuva 9) ja välillä ihonvärin ero ei ole niin selkeä (Kuva 10). Kuvituksessa on myös kuva, jossa näkyy Aramin kodin ovi, jonka nimikyltissä on vieraskielinen sukunimi Mozaffari. Kirjassa kaikilla henkilöillä on mustat hiukset, mutta etenkin Aramin äidillä ne on kuvattu paksummiksi kuin muilla ja hänellä hiustenväri vaihtelee mustan ja ruskean välillä. Araminkin hiukset ovat esimerkiksi Onnin hiuksiin verrattuna tuuheammat.

Kuva 9. Teehetki.
Kuvitus © Sanna Pelliccioni 2012.

Kuva 10. Onni ja Aram pyöräilemässä.
Kuvitus © Sanna Pelliccioni 2012.

Onni-poika saa uuden ystävän kirjassa monikulttuurisena taustahenkilönä on tarinan alussa Pikamuuttoapu Raoul -firman Raoul. Hän näkyy kuvituksessa muuttoauton kuskina ja hänet on kuvattu ihonväriltään samanlaiseksi kuin Aram ja Bahar. Raoulista ei ole mainintaa tekstissä eikä hän esiinny tarinan kuvissa enää myöhemmin. Muita monikulttuurisia taustahenkilöitä ei kirjassa esiinny.

Kirjassa *Atte ja Anna: Rauha kantaa* päähenkilönä on Atte Järvinen. Merkittävässä sivuroolissa monikulttuurisena henkilönä on Aten uusi luokkakaveri Said, joka on muuttanut pakolaisena Suomeen. Tekstissä tulee ilmi, että henkilöt asuvat Suomessa. Kirjassa ei kuitenkaan kerrota, mistä Said on kotoisin, mutta hänen pakolaistaustansa tulee esiin selkeästi.

Hänen kotimaassaan lunta on vain korkeilla vuorilla. Siellä, missä Saidin koti sijaitsi, oli melkein aina lämmin sää.

“Ei ole enää kotia”, Said vastaa. “Sota rikkoi. Piti lähteä pois. Isä, äiti, siskot, minä. Kaikki pelkäsivät.”

Said näyttää myös kuvaa kännykästään. Hänen setänsä taistelee silläkin hetkellä hänen kotimaassaan.

Atte kysyy huolestuneena isältä, voiko Suomeen tulla sota.

“Monet asuu pakolaisleirissä.”

Kuvituksissa Atte ja hänen perheensä on vaaleaihoisia ja Said on ihonväritään selkeästi tummempi. Saidilla on tummanruskeat, melkein mustat hiukset (Kuva 11). Hiustenväri Aten perheenjäsenillä ja luokkakavereilla vaihtelee vaaleasta tummanruskeaan (Kuva 12).

Kuva 11. Said ja Atte katsomassa kuvia.
Kuvitus © Pekka Rahkonen 2019.

Kuva 12. Kuva luokasta.
Kuvitus © Pekka Rahkonen 2019.

Saidin setä (Kuva 11, kuva Saidin puhelimessa) on tarinassa sivuroolissa ilman merkittävää roolia. Saidin sedästä kerrotaan tekstissä, että hän sotii kotimaassaan ja hänet on kuvattu ihonväritään ja hiuksiltaan samankaltaisena kuin Said. Monikulttuurisina taustahenkilöinä on pakolaisleiriläiset sekä osa Aten luokkalaisista. Pakolaisleiriläiset on myös kuvattu Saidin kaltaisiksi. Aten ja Saidin luokassa on kaksi monikulttuurista taustahenkilöä (Kuva 12), joista toinen on kuvattu samankaltaiseksi kuin Said. Toinen etnisiltä piirteiltään valtaväestöstä eroava luokkakaveri on kuvattu tummaihoiseksi ja hänellä on mustat kiharat hiukset.

5.1.3 Yhteenveto

Yhteenvetona voidaan todeta, että kaikissa tutkimusaineiston kirjoissa on päähenkilöinä tai merkittävässä sivurooleissa monikulttuurisia henkilöitä. *Mennään jo naapuriin* kirjassa, jossa kertojana toimii useiden monikulttuuristen perheiden lapset, on myös pääroolissa nämä monikulttuuriset henkilöt. Tällöin myös heidän näkökulmansa korostuu. Kirjoissa *Muuttolintulapsi*, *Xing ja sukulaiset* ja *Tuikun tärkeä tehtävä*, joissa kertojana toimii kaikkietävä kertoja, on myös päähenkilöinä monikulttuuriset henkilöt. Kaikkietävä kertoja kertoo yksityiskohtaisesti päähenkilöiden tuntemuksista ja ajatuksista ja tarinat kerrotaan näiden henkilöiden näkökulmista. Ulkopuolinen kertoja on kirjoissa *Onni-poika saa uuden ystävän* ja *Atte ja Anna: Rauha kantaa*. Näissä kirjoissa päähenkilönä taas toimii suomalainen lapsi.

Monikulttuuristen henkilöiden taustoista kerrotaan eri kirjoissa hyvin eri tavalla. *Tuikun tärkeä tehtävä* kirjassa hänen taustaansa ei korostettu eikä sitä sen kummemmin esitelty, hän on lapsi muiden joukossa. Myöskään kirjassa *Muuttolintulapsi* ei kerrota, miksi tai mistä päähenkilön perhe on muuttanut, kun taas esimerkiksi *Xing ja sukulaiset* kirjassa Xingin kiinalaiset juuret ja adoptio tuodaan selkeästi esiin läpi tarinan. *Mennään jo naapuriin* kirjassa ideana on esitellä erilaisia perheitä, joten heidän taustoistaan kerrottiin paljon ja selkeästi. Kirjoissa *Onni-poika saa uuden ystävän ja Atte ja Anna: Rauha kantaa* monikulttuuriset henkilöt, jotka ovat merkittävässä sivurooleissa, ovat molemmat pakolaisia, mutta heidän elämästään vanhoissa kotimaissaan ei juuri kerrota.

Kaikissa tutkimusaineiston kirjoissa monikulttuuristen henkilöiden etnisyys tulee esiin ihonvärissä, joka erottuu suomalaisesta valtaväestöstä. Kirjoissa suurimmalla osalla monikulttuurisista henkilöistä on joko mustat tai tummanruskeat hiukset. *Mennään jo naapuriin* kirjasta löytyy myös vaaleahiuksisia monikulttuurisia henkilöitä. Sekä kirjassa *Tuikun tärkeä tehtävä* että kirjassa *Muuttolintulapsi* päähenkilöllä hiuslaatu on valtaväestöstä poiketen paksu ja kihara. *Mennään jo naapuriin* kirjassa etiopialaisen ja ghanalaisen perheen jäsenillä on myös samantapainen hiuslaatu. Kasvojenpiirteistä etnisyyteen viittaa leveämpi nenän muoto kirjoissa *Muuttolintulapsi ja Tuikun tärkeä tehtävä*. *Mennään jo naapuriin* kirjassa henkilöiden yksilölliset kasvonpiirteet näkyvät kuvissa, mutta kasvonpiirteissä ei ole huomattavissa selkeitä etnisyyksien välille eroa tekeviä piirteitä, paitsi vietnamilaisen perheen silmät on kuvattu kapeammiksi ja ylöspäin kaartuvammiksi. Myös *Xing ja sukulaiset* kirjassa kiinalaisten henkilöiden silmät on kuvattu ylöspäin kaartuviksi.

Kaikissa aineiston teoksissa on monikulttuurisia sivuhenkilöitä ilman merkittävää roolia, pois lukien teos *Onni-poika saa uuden ystävän*. Kaikissa kirjoissa esiintyy kuitenkin monikulttuurisia taustahenkilöitä. Näiden henkilöiden monikulttuurisuus tulee esiin lähinnä etnisinä piirteinä, joita kuvituksista pystyi näkemään. Esimerkiksi *Xing ja sukulaiset* kirjassa monikulttuurisia taustahenkilöitä on sekä vain tekstissä mainittuina että kuvituksessa mukana. Myös *Mennään jo naapuriin* kirjassa monikulttuurisia taustahenkilöitä on mukana sekä kuvituksessa että tekstissä. Teoksessa *Tuikun tärkeä tehtävä* kuvituksen perusteella monikulttuuriseksi taustahenkilöksi laskettiin yksi Tuikun päiväkotikavereista. *Onni-poika saa uuden ystävän* kirjassa kuvituksessa esiintyy muuttofirman Raoul, *Atte ja Anna: Rauha kantaa* kirjassa taas Aten luokkakaverit, Saidin setä sekä pakolaisleirillä näkyvät ihmiset.

5.2 Ennakkoluulot ja asenteet

Ensimmäisenä alatutkimusongelmana haluttiin selvittää, miten ennakkoluulot ja asenteet monikulttuurisuuteen liittyen näkyvät lasten kuvakirjoissa. Tutkimuksessa tarkasteltiin ennakkoluuloja ja asenteita monikulttuurisia henkilöitä kohtaan, monikulttuuristen henkilöiden ennakkoluuloja ja asenteita uutta kotimaata ja kulttuuria kohtaan, sekä monikulttuuristen henkilöiden asenteita omia juuriaan kohtaan. Kirjoista löytyi niin positiivisia, neutraaleja kuin negatiivisiakin asioita (Taulukko 5).

Taulukko 5. Kirjoissa esiintyvät asenteet monikulttuurisuutta, omia juuria sekä uutta kulttuuria kohtaan

Kirja	Asenne monikulttuurista henkilöä kohtaan	Asenne omia juuria kohtaan	Asenne uutta kulttuuria kohtaan
Muuttolintulapsi (2007)	- ja +	+	- ja +
Xing ja sukulaiset (2010)	+	- ja +	+
Onni-poika saa uuden ystävän (2012)	- ja +	+	+
Mennään jo naapuriin (2017)	+	+	+
Tuikun tärkeä tehtävä (2019)	+	+	+
Atte ja Anna: Rauha kantaa (2019)	- ja +	+	+

5.2.1 Asenteet monikulttuurisia henkilöitä kohtaan

Kirjassa *Muuttolintulapsi* monikulttuuriseen päähenkilöön Annaan kohdistuvat ennakkoluulot näkyvät tarinassa Annan kokemuksina leikistä pois jättämisestä ja syrjinnästä.

Hän jäi paikoilleen odottamaan, että muut kutsuisivat hänet leikkiin mukaan. Mitään ei kuitenkaan tapahtunut. Aluksi Anna luuli, etteivät muut olleet huomanneet häntä. Mutta sitten eräs lapsista komensi hänet pois tieltä. Anna ymmärsi, ettei häntä haluttu mukaan.

Joka päivä Anna seisoskeli katselemassa muiden leikkiä. Hän hivuttautui niin lähelle kuin suinkin uskalsi. Anna toivoi, että hänet pyydetäisiin mukaan. Mutta vaikka lapsia tuli ja meni, ei joukkoon koskaan näyttänyt syntyvät tyhjää paikkaa. Anna jäi aina syrjään.

Xing ja sukulaiset kirjassa monikulttuurista päähenkilöä Xingiä kohtaan ei ilmene negatiivisia asenteita tai ennakkoluuloja. Xingin luokkalaiset ovat valtavan kiinnostuneita Xingin taustasta. Kaikki tarinassa esiintyvät henkilöt kohtelevat Xingiä samoin kuin kaikkia muitakin. Myös kirjan kuvituksissa Xing kuvataan luontevasti osana luokkansa ja sukunsa yhteisöjä.

Xingin kuvat ovat tosiaan erilaisia, mutta juuri siksi niitä katsotaankin luokassa kaikkein pisimpään. Lasten mielestä ne ovat ihmeellisiä.

“Onpa kaunis puutarha”, sanoo Ali Xingin valokuvaamokuvasta.

“Onko sinulla äiti myös Kiinassa?” Isabella kysyy.

Häiden lopuksi otetaan valokuva, jossa kaikki sukulaiset ovat yhdessä. Xing on joukon toiseksi pienin. Hän saa istua edessä, isotäidin vieressä, ja hänellä on sylissään pikkuinen Noora. Noora on äidin serkun tyttären tytär.

Kun tarkastellaan kirjan *Onni-poika saa uuden ystävän* päähenkilön Onnin ajatuksia uutta naapuria Aramia kohtaan, voidaan huomata, että uuden kulttuurin ja kielen kohtaaminen herättää Onnissa paljon jännitystä ja kysymyksiä. Onni kuitenkin haluaa tutustua uusiin naapureihin ja vanhemmat kannustavat Onnia siihen. Onnin vanhemmilla on positiivinen asenne uusiin naapureihin. Kirjan alusta asti kuvituksessa on piirretty kaikille hymyilevät kasvot heti siitä lähtien, kun muuttoauto saapuu pihaan ja perheet kohtaavat ensimmäisen kerran. Vaikka Onnia jännittää uusiin ihmisiin tutustuminen, hänkin hymyilee, mutta turvautuu äitiinsä pitäen tätä kädestä kiinni.

“Mitä kieltä tuo on? Onko se ruotsia?”, Onni kysyy.

“Isi, miten se Aram ei puhu ollenkaan suomea? Voiko se saada yhtään kaveria? Miten ne voi asua täällä, jos kukaan ei ymmärrä niitä?”

“Ja ymmärsithän sinäkin Aramia kun te leikitte”, hoksaat isi. “Niin mutta se on eri asia”, vastaa Onni.

“Sano sinä äiti”, kuiskaa Onni äidin takaa.

“Minä haluan viedä naapureille pullaa!”, sanoo Onni. “Hyvä idea, entä jos tehtäisiin tiikerikakkua?”, äiti ehdottaa.

Olavi soittaa ovikelloa. Silloin Onnia alkaa jännittää. “Ei viedä kakkua sittenkään”, Onni sanoo.

“Tervetuloa taloon”, toivottaa Onnin äiti.

Onnista ja Aramista tulee pian ystävät.

“Minä sain sen työpaikan!”, Aramin äiti huudahtaa. “Mahtavaa! Onnea!”, kaikki iloitsevat.

Kirjassa *Mennään jo naapuriin* eri kodeissa vieraileva 8-vuotias Vellamo osoittaa mielenkiintoa ja halua tutustua eri taustoista tuleviin perheisiin. Kun Vellamo kertoo vierailuista, ovat huomiot positiivisia. Vellamo ottaa kulttuuriset erot huomioon ja osaa arvostaa ihmisten erilaisuutta. Kuvituksissa Vellamo ja Vellamon äiti näkyvät monessa kuvassa keskustelemassa perheiden kanssa tai leikkimässä lasten kanssa.

“Päiväkodissa opin tervehtimään monilla eri kielillä. Jotkut päiväkodin lapsista puhuivat kotona eri kieltä kuin päiväkodissa. Myös meidän koulussa joillakin lapsilla on eri äidinkieli, eri uskonto, eri ruoka tai eri ihonväri kuin minulla.”

“Millaistakohan noissa kodeissa on? Ovikelloa soittamalla se selviää.”

“Kamilin ja Adamin kotona meitä halataan heti eteisessä, vaikka emme ole ennen tavanneet.”

“Kripa ja minä ystäväystyimme jo päiväkodissa.”

“Kun minulla on synttärin ja saan tarjota luokassa karkkia, katson aina kaupassa tarkasti pussin kyljestä, ettei karkeissa ole liivatetta. Silloin Kripakin voi ottaa.”

“Näin paljon hienoja koteja ja tutustuin kivoihin perheisiin. Kaikissa kodeissa meille hymyiltiin ja oltiin ystävällisiä. Ihmiset ovat aika mukavia, kun heihin vain uskaltaa tutustua. Eikä kai aina ole niin väliä, mistä kukin on tänne tullut. Ainakaan meidän lasten mielestä.”

“Opin myös sen, että jokaisella perheellä ja jokaisella vastaantulijalla on ihan oma tarinansa.”

Mennään jo naapuriin kirjassa ei nouse esiin niinkään ennakkoluuloja monikulttuurisia henkilöitä kohtaan, vaan asenteet, joita monikulttuuriset henkilöt tuovat ilmi, ovat neutraaleita ja positiivisia. Kirjasta löytyy paljon toteamuksia kulttuurieroista sekä hyväksynnästä, jota päähenkilöt ovat kokeneet Suomessa asuessaan. Päähenkilöt kokevat, että suomalaiset ovat ottaneet vastaan asioita heidän kulttuureistaan.

“Brasiliassa Sofiaa pidetään vaaleana, Suomessa tummana.”

“Kun vierailimme äidin työpaikalla laboratorioissa, äidin työkaverit ihmettelivät, miten paljon minulla on tukkaa.”

“Äiti ei tykkää Suomen talven pimeydestä, mutta kun ihmiset metroasemalla neuvovat meille, missä hissi on, äiti sanoo isälle, että ihmisten ystävällisyys hyvittää pimeyden.”

“Meidän suvulla on kaksi nepalilaista ravintolaa Helsingin keskustassa ... Suomalaiset tykkäävät nepalilaisesta ruuasta.”

“Halloweenina kävin soittamassa naapurien ovikelloa ja sain heiltä karkkia.”

“Koulussa olen oppinut hyvin suomea ja saanut paljon kavereita.”

Tuikun tärkeä tehtävä kirjassa monikulttuurista päähenkilöä Tuikkua kohtaan ei ole esitetty ennakkoluuloja, vaan häneen asennoidutaan kirjassa neutraalisti.

Tämä tässä on Tuikun paras ystävä Oiva. He tutustuivat jo päiväkodin pienten puolella.

Yleensä Tuikku on hyvällä mielellä heti tarhapäivän jälkeen.

Kaikki halusivat kokeilla Oivan uutta robottia. Minua kiukutti. Kukaan ei katsonut minun uutta paperinukkeani.

Tuikku haluaa Oivaa. “Saat anteeksi”, Oiva sanoo.

Oiva vetää Tuikun mukanaan leikkimään. “Te jäätte näköjään meille iltapalalle”, Oivan isä naurahtaa.

Kirjassa *Atte ja Anna: Rauha kantaa* Aten asenne uutta luokkakaveria Saidia kohtaan on positiivinen ja he ovat ystäväystyneet nopeasti. Atte on kiinnostunut Saidin taustasta ja haluaa kuulla, mitä Saidilla on kerrottavana. Aten pikkusisko Anna ihmettelee, miksi Said ei mene kotimaahansa takaisin, ja kun Said kertoo pakolaistaustastaan, Anna kokee Saidin kertomukset kurjina ja haluaisi mieluummin leikkiä. Attea mietityttää, miksi Saidin kotimaassa soditaan. Häntä pelottaa, että Suomessakin alkaa sota. Jääkiekkopelissä Said taklataan, jonka seurauksena taklaajan maila katkeaa. Pelin jälkeen taklaaja haastaa riitaa Saidin kanssa. Tilanteessa Atte asettuu taklaajan ja Saidin väliin ja saa puhumalla taklaajan rauhoittumaan. Kirjan kuvissa tunteet näkyvät selkeästi henkilöiden kasvoilla. Said ja Atte on myös kuvattu todella lähekkäin, kun he keskustelevat yhdessä.

Hän taputtelee lumipallon ja heittää sillä Saidia. Pian pehmeät lumipallot sinkoilevat pihalla. Pojilla on hauskaa.

“Mennään meille”, Atte ehdottaa. “Äiti laittaa välipalaa.”

... Atte haluaa kuulla Saidilta lisää.

“Miksi et mene sinne takaisin?” Anna ihmettelee.

“Te puhutte vain kaikista kurjista asioista!” Anna huutaa.

Atte miettii kaikkea, mitä Said on kertonut. “Miksi ihmiset sotii?”, hän kysyy. “Minkä takia ihmiset tekee pahaan toisilleen? Miksi ei voida elää rauhassa?”

Atte kysyy huolestuneena isältä, voiko Suomeen tulla sota. "Pelottaako sinua?" isä kysyy. "Eei - tai vähän", Atte myöntää.

Vastapuolen Tomi taklaa hänet rumasti. Siinä rytäkässä Tomin maila katkeaa. Tuomari viheltää pelin poikki ja tuomitsee Tomin jäähyille.

Pelin jälkeen Tomi huutelee rumia Saidille ja syyttelee häntä. Atte asettuu Tomin eteen.

5.2.2 Monikulttuuristen henkilöiden asenteet omia juuria kohtaan

Kirjassa *Muuttolintulapsi* Annan asenteita omia juuriaan kohtaan ei selkeästi tuotu esiin, mutta vanha kotipaikka kuvataan lämpimäksi. Lisäksi Annalla on kova ikävä ystäviään sekä vanhaa kotimaataan. Mielikuvitusmaailma, johon Anna pakenee, muistuttaa hänen vanhaa kotipaikkaansa. Se tuo hänelle ilon tunteita, siellä hänellä on myös ystäviä, joiden kanssa leikkiä.

Mielikuvitusmaailmasta kertova kuvitus on värikästä.

Lämpö sai Annan hyvälle mielelle. Se muistutti leikeistä ystävien kanssa kotikylässä, jossa ilma täyttyi hiekkapilvistä lasten juostessa pallon perässä.

Hän kaipasi pois. Eräänä päivänä Anna katseli muuttolintujen lentoa. Hän olisi halunnut päästä niiden mukana etelään.

Kaipausta ja koti-ikävä saivat hänen siipensä kantamaan. Anna nauroi ääneen. Anna juoksi, metelöi ja nautti. Näin hauskaa hänellä ei ollut ollut kertaakaan muuton jälkeen! Anna lensi pilvisaarelle niin usein kuin voi, koska saaren leikeissä oli aina paikka myös hänelle.

Xing ja sukulaiset kirjassa Xingiä mietityttää paljon omat juuret Kiinassa. Kun kouluun pitäisi viedä kuvia itsestä lapsena, Xing kokee sen vaikeaksi, sillä hänen kuvansa ovat niin erilaisia kuin muiden, eikä kuvia hänestä ihan pienenä juurikaan ole. Hän ei myöskään aina jaksaisi keskustella Kiinajutuista niin paljon kuin hänen luokkalaisensa haluaisivat. Tarinan edetessä Xing alkaa kuitenkin nähdä kiinalaiset juurensa positiivisemmassa valossa. Xingiä myös kiinnostaa kuulla Kiinassa asuvista lastenkodin lapsista, joita hänen äitinsä ja isänsä auttavat rahallisesti.

Tiina-opettaja pyytää, että lapset toisivat kouluun oman vauvalokuvansa. Se ei olekaan Xingille ihan helppo tehtävä. Hänen syntymästään ei kukaan Suomessa tiedä mitään, eikä pienestä vauva-Xingistä ole valokuvia. Joitakin valokuvia Xingillä sentään on.

Yksi kuvista on valtavan hieno. Sen Xing haluaa näyttää myös luokkakavereilleen. Koulussa Xingiä ujostuttaa näyttää valokuviaan. Ne ovat niin erilaisia kuin muilla.

...Kiina-äiti jää taas kerran vaivaamaan Xingiä. Kotona hänellä on paljon kysyttävää.

Seuraavana päivänä Xing kertoo innoissaan Annalle jotakin, mitä hän ei ole ennen tiennyt. “Minulla on Kiinassa esi-isiä. Minä en saa koskaan tietää, missä he ovat, mutta he tietävät, että minä olen Suomessa. He pitävät huolta, että minä pärjään täällä.

Lastenkodista tulee joskus postia Xingin kotiin. Kirjeessä on valokuva, jossa lapset hymyilevät iloisesti. Xing ajattelee, että heistäkin on kiva käydä koulua.

Kirjassa *Onni-poika* saa uuden ystävän Aramin ja Baharin asenne omia juuria kohtaan on positiivinen. Bahar tervehtii Onnin perhettä omalla kielellään, Aram vie uusille naapureille kanelilla maustettua vanukasta ja opettaa Onnille iraninkielisiä sanoja. Aram ja Bahar myös viettävät vanhasta kotimaastaan peräisin olevaa Nowruz-juhlaa.

Uusi naapurin poika tuo kulhollisen tuoksuvaa vanukasta...

Aram on opettanut Onnille sanan pyörä, se on Aramin kielellä docharkhe.

“Mitä ihmettä? Vietättekö tekin Nowruzia?” Aramin äiti kysyy... “Uskomatonta, ihan kuin kaukana kotona!”

Kirjassa *Mennään jo naapuriin* esiintyvien perheiden asenteet omia juuriaan kohtaan on esitetty neutraalisti. He haluavat säilyttää ja ylläpitää omaa kulttuuriaan. He myös ihmettelevät joitakin suomalaisten tapoja ja kertovat kaipaavansa joitakin asioita vanhoista kotimaistaan.

“Intiassa vauvanruokaan lisätään vähän suolaa, mutta Suomessa ei.”

“Käyn Suomesta käsin myös latvialaista online-koulua netissä.”

“Nepalissa kaikki on äänekästä ja värikkästä! Ja on paljon juhlia. Suomessa kaipaamme ihmisten pölinää ja sitä, että kylään tultaisiin vaikka ihan yllättäen.”

“Ikävöin vanhoja kavereita ja tuttua ruokaa.”

“Katson telkkarista Pikku Kakkosta ja sen jälkeen etiopialaista lastenohjelmaa.”

“Perunamuusi on minusta outoa.”

Kirjassa *Tuikun tärkeä tehtävä* ei nouse esiin minkäänlaisia asenteita omaa kulttuuriperimäänsä kohtaan. Asiat Tuikun taustasta kerrotaan neutraalisti. Tuikku haluaisi jakaa huolensa Nigeriassa asuvalle isälleen.

Tuikku kutsuu isää babaksi. Baba asuu Nigeriassa, Afrikassa.

Huoli on yhä tallella. Ehkä se pitäisi lähettää kirjeessä baballe. Baba osaa huolehtia asioista. Tai pullopostina Etelämantereelle, maailman toiselle puolelle.

Atte ja Anna: Rauha kantaa kirjassa Saidilla on välillä kova ikävä vanhaa kotia. Sitä kotia ei kuitenkaan enää ole, sillä sota rikkoi kodin ja kaikki pelkäsivät. Kotimaansa tilanteesta ja sodassa taistelevasta sedästään puhuessaan hän on huolestuneen näköinen.

Hänen kotimaassaan lunta on vain korkeilla vuorilla. Siellä, missä Saidin koti sijaitsi, oli melkein aina lämmin sää.

“Välillä on kauhea ikävä kotia” Said sanoo.

“Ei ole enää kotia” Said vastaa. “Sota rikkoi. Piti lähteä pois. Isä, äiti, siskot, minä. Kaikki pelkäsivät.”

5.2.3 Monikulttuuristen henkilöiden asenteet uutta kulttuuria kohtaan

Kirjassa *Muuttolintulapsi* Annan omat ennakkoluulot ja asenteet uutta kotia ja kulttuuria kohtaan tulevat läpi tarinan selkeästi esille vaikeutena sopeutua uuteen elinympäristöön, jota myös Annan yksinäisyyden tunteet korostavat. Uusi kotipaikka on kuvattu negatiivisin ilmauksin ja se on saatu kuulostamaan ankealta. Uuden kotipaikan kuvituksissa on käytetty lähinnä harmaan sävyjä, mikä lisää tarinan melankolisuuutta entisestään.

Vaikka se on korkealla, yhdennessätoista kerroksessa, ei ikkunoista näkynyt taivasta. Talon hissikin tuntui nousevan ylöspäin ikuisuuden.

Päiväsaikaan vastapäisten talojen ikkunat tuijottavat Annaa ilmeettömin silmin...

Annasta oli ikävää olla yksin. Kotitalon hissien peilistä hän huomasi, että oli jo unohtanut miten hymyillään.

Kirjan loppupuolella Annan asenteet uutta kotia kohtaan alkavat hiljalleen muuttua ja hän saa ensimmäisen ystävän uudessa kotipaikassa. Anna tuntee olevansa onnellinen eikä koe enää tarvitsevansa mielikuvitusmaailmaa ilon ja ystävien löytämiseksi. Kun asenteet tarinassa muuttuvat positiivisemmiksi, myös kuvituksiin uudesta kotipaikasta alkaa tulla enemmän värejä.

Koko yön Anna pyöri unettomana sängyssään ja mietti, mitä hänelle oli tapahtunut. Lopulta hän ymmärsi, että lentoretket ohensivat häntä. Hän ei voinut elää muuttolintujen lailla. Hän ei voinut kuulua kahteen maailmaan yhtä aikaa. Annan koti oli äidin ja isän luona.

Kun Anna avasi silmänsä, hän huomasi istuvansa lumessa kotipihallaan. Vähän matkan päässä seiso i poika, joka vilkuili häntä uteliaana. Poika kertoi olevansa Otto. Hän kehui Annan tekemää lumiankkaa...

Hänen olonsa oli lämmin ja onnellinen, kun hän istui äidin ja isän kanssa keittiön pöydän ääressä höyryävä kaakaokuppi käsissään.

Seuraavana päivänä Otto tuli pyytämään Annaa pihalle leikkimään.

Hän ei tarvinnut siipiään enää. Lapset juoksivat kilpaa leikkikentälle. Lumeen jäivät kahdet yhtä syvät jalanjäljet.

Kirjassa *Xing ja sukulaiset* päähenkilö Xing on asunut pienestä asti Suomessa, eikä kirjassa esiinny ennakkoluuloja Suomea kohtaan. Xing on myös innoissaan koulun aloittamisesta.

Hänestä on ihanaa aloittaa koulu. Kaikki on uutta. Ihan kuin alkaisi uusi elämä, Xing ajattelee, ja hänestä se tuntuu hienolta.

Kirjassa *Onni-poika saa uuden ystävän* Aramin ja hänen äitinsä Baharin asenne suomalaista perhettä kohtaan on kiinnostunut ja vastaanottavainen, he haluavat tutustua naapureihinsa paremmin. He ovat tehneet Onnin perheelle vanukasta tutustuakseen heihin paremmin. Kun Bahar pyytää Onnia ja Olavia leikkimään Aramin kanssa, Aram vetää jo kuvituksissa Onnia kädestä mukaan leikkiin ja Olavi tulee Onnia kädestä pitäen perästä.

Poika katsoo kiinnostuneena Onnia ja Olavia.

Uusi naapurin poika tuo kulhollisen tuoksuvaa vanukasta, heiluttaa ja lähtee samantien.

Ovella seisoo perheen äiti. Hän haluaa heti iloissaan kaikkia.

Naapurin pikkupoikakin juoksee ovelle.

Uusi naapuri hymyilee ja viittoo tulemaan sisään.

Bahar tarjoaa kaikille teetä, ja sitten maistetaan kakkua. Uusista naapureista se on herkullista!

Bahar kysyy, jäisivätkö Onni ja Olavi hetkeksi leikkimään.

Mennään jo naapuriin kirjassa monikulttuuristen päähenkilöiden asenteet Suomea ja suomalaista kulttuuria kohtaan ovat lähinnä positiivisia. Suomi kuvataan hyväksi paikaksi asua ja se koetaan kodiksi. Kirjan kuvituksessa näkyy, että perheet ottavat vierailijat iloisesti vastaan.

“Isä ja äiti miettivät, että Suomi olisi hyvä paikka asua.”

“Suomessa meidän perhe on asunut kahdeksan vuotta. Täällä on meidän koti ja vanhempien työ.”

“Suomi tuntuu enemmän kodilta, koska täällä olen ollut suurimman osan elämästäni.”

“Olemme onnellisia, kun saamme vihdoin olla koko perhe yhdessä ja asua Suomessa.”

“Mikä minun unelmani on? Asua. Asua Suomessa yhdessä koko perheen kanssa.”

“Toivottavasti pääsemme pian kouluun, Suomessa on kuulemma maailman paras koululaitos.”

“Isänkin mielestä Vietnam tuntuu nykyään meluisalta. Suomessa on rauhallista ja raikas ilma.”

Kirjassa *Mennään jo naapuriin* esiintyvät perheet ovat omaksuneet arkeensa mielellään suomalaiseseen kulttuuriin kuuluvia asioita, vaikka jotkin asiat suomalaisessa kulttuurissa aiheuttavat myös ihmetystä. Perheet ovat omaksuneet elämäänsä muun muassa suomalaisia lastenohjelmia, lastenkirjoja, suomalaisia ruokia sekä juhlaperinteitä.

“Äiti aikoo tehdä niin kuin Suomessa on tapana.”

“On hyvä mukautua aina siihen maahan, missä kulloinkin on.”

“Suomessa olemme olleet kuukauden. Odotan kovasti, että saisin suomalaisia kavereita.”

“Kun isä tuli Suomeen kymmenen vuotta sitten, hän ihmetteli, miksi ihmiset eivät bussipysäkillä puhu toisilleen. Bussissakin kaikki haluavat istua yksin. Nyt isä on tottunut. Jotkut suomalaiset tervehtivät nykyään tuntemattomiakin, vaikkapa bussikuskia.”

“Joulukuun kuudentena menen aina itsenäisyyspäivän kahveille urheiluhalliin. Ja katson televisiosta Tuntemattoman sotilaan”

“Rowan ja minä rakastetaan muumeja. Erityisesti Mörköä. Mörkö on Rowanin ja minun paras ystävä.”

“Iltasaduksi haluan kuulla Peppi Pitkätossua tai Koirien Kalevalaa.”

Kirjassa *Tuikun tärkeä tehtävä* ei nouse esiin asenteita sen maan kulttuuria kohtaan, jossa hän asuu. Tuikun elämästä kerrotaan neutraalisti ja hän on aivan tavallinen lapsi, jolla on huoli. Tuikku jakaa huolensa äidilleen, jonka kanssa hän asuu.

“Äiti, minä olin tänään tuhma Oivalle”, huoli pulpahtaa kuin itsestään Tuikun huulilta.

Atte ja Anna: Rauha kantaa kirjassa Said pitää Suomea turvallisena paikkana asua ja pitää lumesta. Kuvituksissa Said on kuvattu iloisena, kun hän leikkii Suomessa lumessa ystävänsä kanssa tai on luokkakavereidensa seurassa.

“Lumi on kivaa” Said sanoo.

Said nyökkää. “Suomessa on rauha”, hän sanoo. “Ei tarvitse pelätä.”

5.2.4 Yhteenveto

Yhteenvetona voidaan sanoa, että kirjoista *Xing ja sukulaiset*, *Mennään jo naapuriin* sekä *Tuikun tärkeä tehtävä* ei löydy negatiivisia asenteita monikulttuurisia henkilöitä kohtaan. *Tuikun tärkeä tehtävä* kirjassa monikulttuurisuus on sivuasiasia, jonka takia ennakkoluuloja tai asenteita Tuikkua kohtaan ei näyttäyty. Teoksessa *Xing ja sukulaiset* Xingiä kohtaan ei ole negatiivisia asenteita, vaan muut tarinassa esiintyvät henkilöt ovat lähinnä kiinnostuneita hänen taustastaan. *Mennään jo naapuriin* kirjassa perheissä vieraileva Vellamo käy vierailuilla positiivisella ja uteliaalla asenteella. Kirjoissa *Muuttolintulapsi* sekä *Atte ja Anna: Rauha kantaa* nousee esiin negatiivisia asenteita monikulttuurisia henkilöitä kohtaan, mutta asenteiden ei voida suoraan sanoa liittyvän henkilön monikulttuurisuuteen. *Onni-poika saa uuden ystävän* kirjassa asenteet eivät ole suoranaisesti negatiivisia, mutta uuden perheen, kielen ja kulttuurin kohtaaminen aiheuttaa Onnissa jännitystä ja ihmetystä.

Monikulttuurisilla henkilöillä asenne omia juuria kohtaan on esitetty positiivisena tai neutraalina kirjoissa *Muuttolintulapsi*, *Onni-poika saa uuden ystävän*, *Mennään jo naapuriin*, *Atte ja Anna: Rauha kantaa* ja *Tuikun tärkeä tehtävä*. Ainoastaan kirjassa *Xing ja sukulaiset* Xing on aluksi mielteliäs omia kiinalaisia juuriaan kohtaan ja pitää asiaa ehkä jopa negatiivisena asiana. Tarinan edetessä hän kuitenkin löytää kiinalaisista juuristaan myös hyviä puolia.

Monikulttuuristen henkilöiden asenteet uutta kulttuuria kohtaan ovat pääasiassa positiivisia. *Mennään jo naapuriin* kirjassa monet perheet ovat ottaneet suomalaisia tapoja ja perinteitä omikseen. Ainoastaan kirjassa *Muuttolintulapsi* asenne on negatiivisempi. Kirjassa kaipaus ja koti-ikävä aiheuttavat hankaluuksia kotiutua uuteen kotimaahan, mutta tarinan lopussa päähenkilö Anna löytää kuitenkin ystävän ja tämän myötä Annankin asenne alkaa muuttua positiivisemmaksi. *Tuikun tärkeä tehtävä* kirjassa ei ilmaista asenteita oikeastaan minkään suhteen, joten myöskään Tuikun asenteita kotimaataan kohtaan ei tuoda ilmi.

5.3 Tarinoiden henkilöiden kielet, nimet ja uskonnot

Tutkimuksen toisena alaongelmana tutkittiin, missä muissa asioissa monikulttuurisuus tulee esiin lasten kuvakirjoissa. Monikulttuurisuus ilmeni vieraskielisenä puheena, mainintoina vieraista kielistä, monikulttuuristen henkilöiden vierasperäisissä nimissä ja uskonnoissa sekä niihin liittyvissä kulttuurisissa tavoissa.

5.3.1 Viittaukset kieliin

Monikulttuurisuus näkyy lastenkirjoissa vieraina kielinä, joita näkyy tekstissä, kuvituksessa tai molemmissa. Kirjoissa *Mennään jo naapuriin* ja *Onni-poika saa uuden ystävän* eri kielet nousevat selkeästi esiin. *Mennään jo naapuriin* kirjassa mainintoja kielistä on useita. Kirjassa on monen perheen kohdalla kerrottu, mitä kieliä perhe tai joku perheenjäsenistä osaa. Kirjassa opetetaan myös joitain vieraskielisiä sanoja ja sananlaskuja sekä kerrotaan eri kielten syntyperistä. Kirjan pienet tietopaketit on sijoitettu yleensä kuvitusten sisään, mutta varsinaisissa kuvissa viittauksia kieleen on melko vähän. Yhdessä kuvassa on seinälle kirjoitettu perheen kielellä lapselle onnitteluteksti ja muutamassa kuvassa näkyy englanninkielisiä sitaatteja sisustuksessa.

Kamil osaa: venäjää, arabiaa, suomea, englantia

Juomme makeaa minttuteetä kultakirjailuista laseista. Niissä lukee arabiaksi "Tervetuloa", kertoo Mosse.

Arabia kuuluu seemiläisiin kieliin. Sen sukukieliä ovat heprea ja Etiopiassa puhuttu amhara.

Äiti puhuu minulle englantia ja isä hindiä. Päiväkodissa opin sitten suomea. Maito on hindiksi doodh. Onkohan se minun ensimmäinen sanani?

Eugenen perheen kieli on twi (akan)

Hassua, että ihmiset puhuvat äidille suomea ja isälle englantia, vaikka isä on tullut Iranista Suomeen seitsemänvuotiaana, käynyt täällä koulut ja puhuu hyvin suomea, kun taas äiti ei osaa kieltä juurikaan.

Patrickin (eli Patun) ja Beritin äiti on kotoisin Keski-Virosta ... Viime Viron-käynnillä kaupan myyjä puhui hänelle suomea! Tekeeköhän Suomessa asuminen ihmisestä suomalaisen oloisen?

Voisin opiskella meidän kieltämme, tagalogia, Espoon keskuksessa, mutta sinne on meiltä pitkä matka.

Ennen nukkumaanmenoa luemme kertomuksen Lasten Raamatusta. Se on suomenkielinen, mutta kuvien perusteella isä ja äiti tietävät aina, mistä kertomuksesta on kyse ja osaavat kertoa sen minulle.

Teoksessa *Onni-poika saa uuden ystävän* vieras kieli näkyy sekä kuvissa että tekstissä. Kirjassa Onni pohtii, mitä kieltä uudet naapurit puhuvat. Aram ei aluksi puhu suomea ja Onni pohtii, miten Aram voi saada kavereita ja miten hänen perheensä voi asua Suomessa. Kirjan tekstissä kerrotaan, että Onnin ja Aramin äidit puhuvat keskenään englantia. Kirjasta on myös tulkittavissa, että Aram oppii suomen kieltä tarinan edetessä, mutta Baharin kohdalla ei pysty sanomaan, oppiiko hän suomea. Suomen kieltä näkyy muun muassa Onnin perheen kaapista löytyvissä leivonta-aineissa. Kuvituksista Baharin ja Aramin kotona seinällä olevan taulun teksti on kuvattu epäselvästi. Myös kohdassa, jossa Onnin ja Aramin äidit vaihtavat reseptejä, reseptien tekstit on kuvattu, niin, ettei niistä saa selvää.

“Mitä kieltä tuo on? Onko se ruotsia?” Onni kysyy. “En tiedä, ei kuulosta tutulta”, äiti vastaa.

Uusi naapurin poika tuo kulhollisen tuoksuvaa vanukasta, heiluttaa ja lähtee samantien. “Kiitos!” huutaa isi hänen peräänsä.

“Sälam, sälam, sälam!” hän tervehtää tulijoita.

Aramin ja Onnin äidit puhuvat englantia.

Aram on opettanut Onnille sanan pyörä. Se on Aramin kielellä docharkhe. Onni on opettanut Aramille sanan karjalanpiirakka.

“Yhdessä!” Aram innostuu. “Joo!” Onni ja Olavi huutavat.

“Hyvää pääsiäistä! Hyvää nowruzia!” toivottelevat kaikki. “Sale no mobarak”, toivottaa Aramin äiti.

Kaikista tutkimusaineistoon kuuluvista kirjoista ei löydy mainintaa tai viittausta vieraaseen kieleen. *Xing ja sukulaiset* kirjassa kerrotaan Xingin perheen saavan tietyin väliajoin kirjeitä lastenkodilta Kiinasta, mutta kirjeessä käytetystä kielestä ei ole mainintaa. Kirjassa on myös kuva kirjeestä, mutta siinä oleva teksti on kuvattu niin, ettei siitä saa selvää.

Tuikun tärkeä tehtävä kirjassa kaikilla on yhteinen kieli, mutta Tuikun Nigeriassa asuvan isän kielestä ei ole tietoa. Tuikku kuitenkin miettii huolen lähettämistä kirjeessä baballe. Kirjasta ei selviä, millä kielellä huoli kirjoitettaisiin kirjeeseen, vai piirrettäisiinkö se, sillä aiemmin Tuikku piirtää huolen vessapaperiin. Kirjan kuvituksissa suomen kieli näkyy kirjeessä, jonka Tuikku antaa Oivalle. Kirjeessä lukee suomeksi “Anteeksi”.

Tuikku piirtää huolen paperille. Hän heittää huolen pönttöön ja vetää vessan.

Huoli on yhä tallella. Ehkä se pitäisi lähettää kirjeessä baballe.

“Anteeksi Oiva, kun puhuin sinulle rumasti”, Tuikka sanoo...

Kirjasta *Muuttolintulapsi* löytyy muutama kohta, joista näkee, että Anna ymmärtää muiden lasten kieltä. Kirjassa ei kuitenkaan kerrota, onko heillä yhteistä kieltä, tai mitä kieltä Annan perheessä puhutaan. Kirjan yhdellä aukeamalla kuvituksessa näkyy suunnitelmia lentovälineistä, joissa on epätarkkaa koukeroista tekstiä, joten niistäkään ei selviä, mitä kieltä Anna käyttää.

Mutta sitten eräs lapsista komensi hänet pois tieltä. Anna ymmärsi, ettei häntä haluttu mukaan.

Poika kertoi olevansa Otto. Hän kehui Annan tekemää lumiankkaa ja kysyi ujosti, saisiko katsoa Annan karkkipaperijulistetta. Kun Anna ymmärsi pojan tarkoittavan siipiään, hän levitti ne maahan.

Atte ja Anna: Rauha kantaa kirjan alussa Said puhuu suomea, mutta taivutus menee hieman pieleen, jolloin Atte kertoo Saidille oikean taivutusmuodon. Aluksi Saidin suomenkieliset lauseet ovat lyhyitä, mutta selkeitä ja tarinan edetessä Saidin puhe muuttuu luontevammaksi. Kuvituksissa ei ole viitteitä Saidin kieleen, mutta suomen kieleen viittaa Tuntematon sotilas -kirja yhdellä sivulla. Samalla sivulla näkyy myös kirja tai vinyyli, jossa on englanninkielistä tekstiä.

“Lumea!” hän hihkuu ja heittelee pöllyävää lunta ilmaan. “Lunta”, Atte korjaa.

“Ei ole enää kotia”, Said vastaa. “Sota rikkoi. Piti lähteä pois.”

“Oliko sinun vaari pakolainen?” Said ihmettelee.

5.3.2 Kirjoissa esiintyvät nimet

Tutkimusaineiston kirjoissa henkilöiden nimet viittaavat monikulttuuriseen taustaan. Kirjassa *Onni-poika saa uuden ystävän* päähenkilöllä on suomalainen nimi Onni. Onnilla on pikkuveli Oiva, jonka nimi on myös suomalainen. Onnin uudella monikulttuurisella ystävällä on muuhun kulttuuriin viittaava nimi Aram ja Aramin äidin nimi on Bahar. Myös heidän sukunimensä Mozaffar viittaa toiseen kulttuuriin. Onnin perheen kerrostalon nimikyltissä on Mozaffarin lisäksi myös sukunimet Stark ja Jensen, jotka eivät ole suomenkielisiä. Lisäksi kuvituksessa näkyy kirjan alussa pakettiauto, jonka kyljessä lukee ‘Pikamuuttoapu Raoul’. Nimi Raoul ei myöskään ole suomalainen.

Atte ja Anna: Rauha kantaa kirjassa päähenkilö Aten sisaruksilla on suomessa yleiset nimet Anna ja Matti. Toisaalta Anna on myös kansainvälinen nimi. Aten vanhempien nimiä ei kerrota, mutta perheen sukunimi on Järvinen. Atella on uusi luokkakaveri Said, joka viittaa monikulttuurisuuteen. Kirjassa Aten luokasta löytyy myös Mahmud-niminen oppilas, jonka nimi viittaa eri kulttuuriin. Lisäksi luokassa on myös oppilaat Edina ja Lila, joiden nimet voivat viitata monikulttuuriseen taustaan, sillä ne eivät ole yleisiä suomalaisia nimiä.

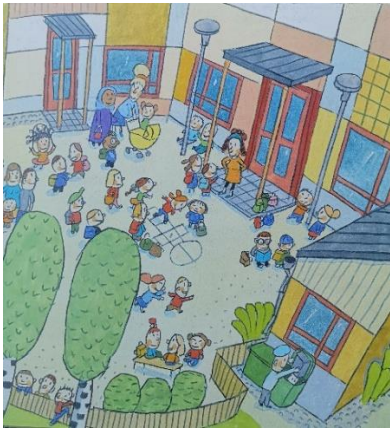
Kirjoissa, joissa päähenkilönä on monikulttuurinen henkilö, päähenkilön nimi ei välttämättä viittaa monikulttuurisuuteen. Kirjassa *Muuttolintulapsi* päähenkilönä on Anna, jonka nimi on sekä kansainvälinen että suomessa yleinen. Kirjassa Annan lisäksi nimeltä on mainittu ainoastaan Annan kaveri Otto, joka on myös Suomessa paljon käytetty nimi. *Tuikun tärkeä tehtävä* kirjassa päähenkilön nimi Tuikku ei viittaa suoraan mihinkään kulttuuriin, eikä se ole suomen kulttuurissa yleinen nimi. *Tuikun tärkeä tehtävä* kirjassa ei kerrota Tuikun äidin eikä isän nimiä. Tuikun parhaan kaverin Oivan nimi on suomalainen.

Kirjoissa *Xing ja sukulaiset* sekä *Mennään jo naapuriin* on myös päähenkilöinä monikulttuurisia henkilöitä, mutta heidän nimensä viittaavat selkeästi siihen, että heillä on juuret toiseen maahan tai kulttuuriin. Xing on saanut nimensä syntymämaassaan Kiinassa. Lisäksi Kiinassa Xingistä huolta pitäneiden herra Zhun ja rouva Wun sukunimet viittaavat kiinalaisuuteen. Kirjasta löytyy myös paljon Suomessa yleisiä nimiä, kuten Tiina, Paavo, Paula, Elli ja Eetu. Xingin luokasta löytyy myös lapsia, joiden nimet voivat olla kansainvälisiä tai viitata muihin kulttuureihin. Tällaisia nimiä kirjassa ovat Anna, Isabella ja Ali. *Mennään jo naapuriin* kirjassa kerrotaan Suomeen muualta muuttaneista perheistä, joten kaikilla henkilöillä, poislukien Vellamo, on vierasperäiset nimet, kuten Saarah, Briejoy, Finley, Vasili ja Minh. Osalla henkilöistä oli myös monessa maassa yleisiä nimiä, kuten Adam, Hanna, Sofia, Nina, Patrick ja Albert. Lisäksi yhdessä perheessä Vellamon ja hänen äitinsä mukana vierailulla oli Taika-tyttö. Taika on suomalainen etunimi. Kirjassa esitellyistä perheistä yhden perheen lemmikki oli nimetty Suomessa yleisellä nimellä Mortti. Tässä perheessä isä oli suomalainen, mutta isän nimeä ei mainittu.

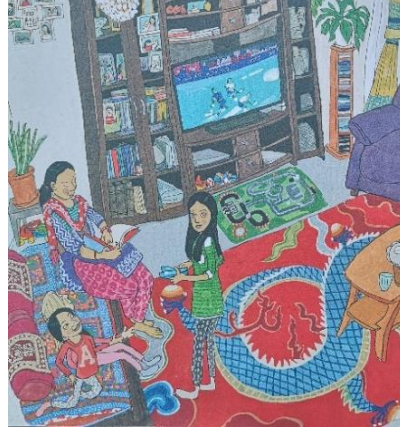
5.3.3 Uskonnot ja kulttuuriset tavat

Kirjoista löytyy viittauksia monikulttuuristen henkilöiden uskontoihin ja kulttuurisiin tapoihin. Uskontoa ja kulttuuria on välillä vaikea erottaa toisistaan. Kirjoissa *Muuttolintulapsi*, *Xing ja sukulaiset*, *Mennään jo naapuriin* sekä *Tuikun tärkeä tehtävä* esiintyy henkilöitä, joiden vaatetus eroaa suomalaisen valtaväestön vaatuksesta. *Muuttolintulapsi* kirjassa Annan äidillä hiukset ja kaula on peitetty huivilla. Lisäksi Annan huoneen seinällä näkyvässä valokuvassa miehellä on päässään turbaani. Myös *Xing ja sukulaiset* kirjassa koulun pihassa näkyy nainen, jolla on huivi hiusten ja kaulan suojana (Kuva 13). *Mennään jo naapuriin* kirjan kuvituksissa jemeniläisen sekä somalialaisen perheen naisilla hiukset on peitetty huivilla. Näillä naisilla on yllään myös hameet tai kaapumainen vaatetus. Marokkolaisella Mohssenilla on yllään kaapumainen vaate ja nepalilaisen perheen äidillä on yllään kirjava asu, johon kuuluu paita ja pussimaiset housut, sekä hartioilla oleva

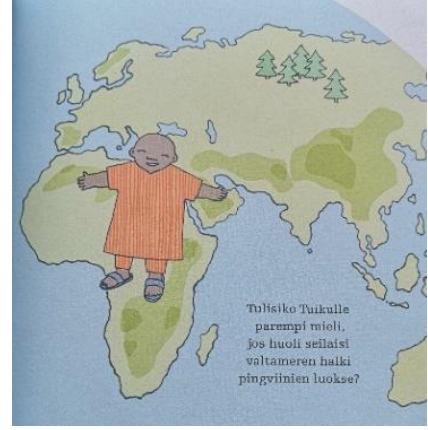
huivi (Kuva 14). *Tuikun tärkeä tehtävä* kirjassa Tuikun nigerialaisella isällä on yhdessä kuvassa päällään pitkä paita ja saman sävyiset housut (Kuva 15).

Kuva 13. Xingin päiväkoti.
Kuvitus © Salla Savolainen 2010.

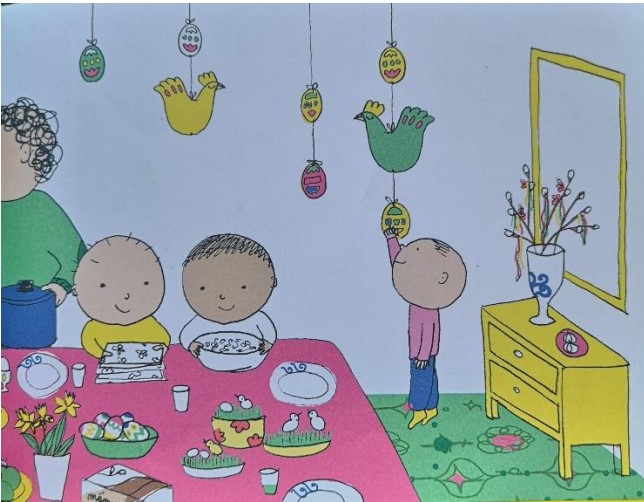
Kuva 14. Nepalilainen perhe.
Kuvitus © Salla Savolainen 2017.

Kuva 15. Tuikun isä.
Kuvitus © Johanna Lestelä 2019.

Kirjoissa kerrotaan myös erilaisista juhlapyhistä ja kulttuurisista tavoista, joita monikulttuurisilla henkilöillä on. *Mennään jo naapuriin* kirjassa näitä juhlia ja tapoja on esitelty paljon. Joidenkin perheiden, kuten vietnamilaisen, yhdysvaltalaisen, puolalaisen ja virolaisen, kohdalla tulee esiin, että perheissä vietetään joulua tai koti koristellaan joulukoristeilla. Joulunvietto voi erota suomalaisesta, sillä esimerkiksi yhdysvaltalainen perhe viettää joulua joulupäivänä eikä aattona, Puolassa pöytään katetaan ylimääräinen lautanen vieraiden varalta ja Virossa jouluna syödään verimakkaraa puolukkahillon ja hapankaalin kera. Yhdysvaltalainen perhe juhlii myös halloweenia ja kiitospäivää. Venäjällä ja Valko-Venäjällä uusivuosi on vuoden tärkein juhla, sitä vietetään 31.12. ja lisäksi vanhan kalenterin mukaisena uudenvuodenaattona 13.1. Lapset pukeutuvat ketuksi, karhuksi tai vuohipukiksi ja käyvät virpomassa. Vietnamilaisilla on tulossa joulun jälkeen uusi juhla, kun Apinan vuosi vaihtuu Kukon vuodeksi. Jemeniläinen perhe viettää ramadania, jolloin syödään vain auringonlaskun ja aamuhämärän välisenä aikana. Ramadanin jälkeen he viettävät eid al-fitr-juhlaa ja kahden kuukauden päästä tästä eid al adha-juhlaa.

Lisäksi *Onni-poika saa uuden ystävän* kirjassa Onnin perhe viettää pääsiäistä ja Aramin perhe Nowruzia, jotka ovat keskenään samankaltaiset juhlat (Kuva 16). Iranissa Nowruzin aikaan kodeissa kasvatetaan rairuohoa, maalataan munia ja valmistetaan mämmiä muistuttavaa puuroa. Koti koristellaan pajunkissoilla ja narsisseilla. Myös virpomisperinne kuuluu Nowruzin juhlintaan.

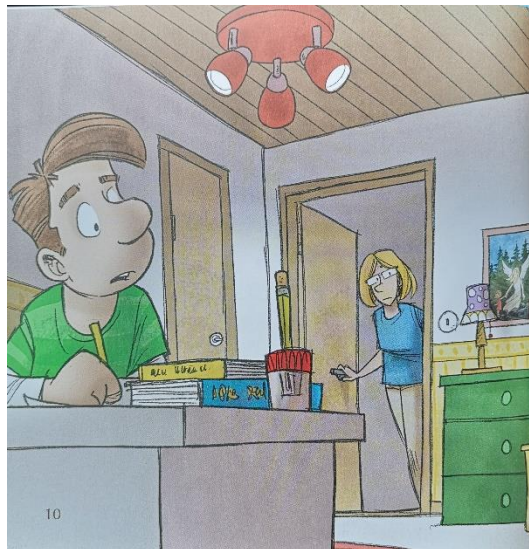

Kuva 16. Pääsiäisen ja Nowruzin viettoa.
Kuvitus © Sanna Pelliccioni 2012.

Muita uskontoon tai kulttuuriin viittaavia asioita löytyy kirjoista *Xing ja sukulaiset*, *Mennään jo naapuriin* sekä *Atte ja Anna: Rauha kantaa*. *Xing ja sukulaiset* kirjassa Xing on kuullut Kiinassa olevista esi-isistään, jotka pitävät huolta siitä, että Xing pärjää Suomessa (Kuva 17). Kirjan kuvituksessa näkyy myös kiinalainen lohikäärme koristeena Xingin sängynpäädyssä sekä esi-isien sylissä. Kirjasta *Atte ja Anna: Rauha kantaa* löytyy muutamia viittauksia kristinuskoon. Aten ja Annan kodissa on taulu suojelusenkelistä sekä toinen hautakivestä, jossa on risti (Kuva 18). Iltarukouksessa Atte pyytää, että aina olisi rauha. Aten luokassa on koristeena valkoinen kyyhky ja ikkunasta näkyy kirkko (Kuva 12). Tekstissä on myös kultaiseen sääntöön viittaava lausahdus “Muille kuuluu tehdä samaa, mitä haluaa, että itselle tehdään”.

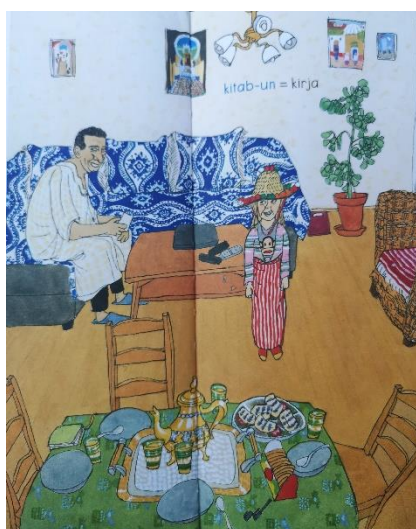
Kuva 17. Xingin esi-isät.
Kuvitus © Salla Savolainen 2010.

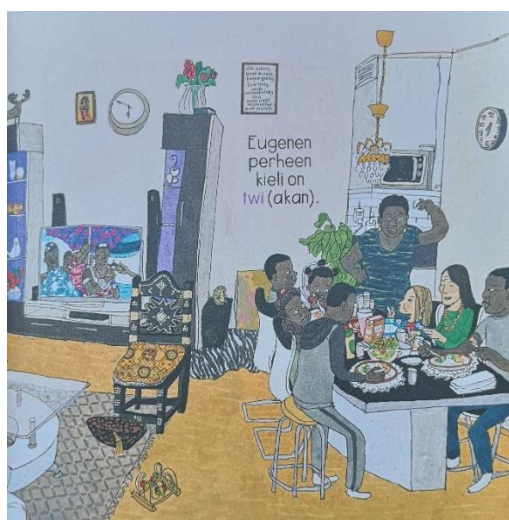
Kuva 18. Aten ja Annan huone.
Kuvitus © Pekka Rahkonen 2019.

Mennään jo naapuriin kirjassa on useampia viittauksia uskontoihin ja kulttuureihin.

Marokkolaisessa kodissa suitsuke levittää jasmiinintuoksua ja seinällä on kuva alttarista (Kuva 19). Intiasta kerrotaan, että vauvojen päät ajellaan melkein heti. Ghanalaisen perheen lapsi kertoo, että hänen perheensä kuuluu akan -heimoon ja isä on Suomessa heimon kuningas. Isällä on olohuoneessa valtaistuin, joka näkyy myös kuvituksessa (Kuva 20). Nepalilainen Kripa ei syö naudanlihaa, se liittyy Kripan uskontoon, sillä hinduille lehmä on pyhä eläin. Kripan perheellä on keittiön nurkassa pieni temppele, johon äiti laittaa aina vähän ruokaa ennen ruokailua. Aamuisin ja iltaisin he rukoilevat. Etiopialaisessa perheessä isä lukee ruokarukouksen ennen ruokaa ja ennen nukkumaanmenoa lapsille luetaan kertomus Lasten Raamatusta. Somalialaisen perheen lapsi on nimetty Koraanin mukaan, sillä Koraanissa Salsabiila tarkoittaa jokea paratiisissa.

Kuva 19. Vellamo ja Mohssein.
Kuvitus © Salla Savolainen 2017.

Kuva 20. Ghanalainen perhe.
Kuvitus © Salla Savolainen 2017.

5.3.4 Yhteenveto

Yhteenvetona voidaan todeta, että muita monikulttuurisuuteen liittyviä aineistosta löytyviä asioita olivat kielet, nimet ja uskonnot. Kirjoissa *Mennään jo naapuriin* ja *Onni-poika saa uuden ystävän* esiintyy suomen kielen lisäksi myös vierasta kieltä. *Atte ja Anna: Rauha kantaa* kirjasta voidaan päätellä, että Saidin äidinkieli ei ole suomi, sillä hänellä on tarinan alussa vaikeuksia suomen kielen taivutusmuotojen kanssa. Teoksessa *Muuttolintulapsi* päähenkilö Annan käyttämästä kielestä ei ole mainintaa, mutta tekstistä on tulkittavissa, ettei hänellä ole yhteistä kieltä pihassa leikkivien lasten kanssa. *Xing ja sukulaiset* sekä *Tuikun tärkeä tehtävä* kirjoissa ei ole viittauksia vieraaseen kieleen.

Päähenkilön rooleissa olevien monikulttuuristen henkilöiden nimet eivät ole yleisiä suomalaisia nimiä teoksissa *Xing ja sukulaiset*, *Mennään jo naapuriin*, *Onni-poika saa uuden ystävän* sekä *Atte ja Anna: Rauha kantaa*. Kirjassa *Muuttolintulapsi* monikulttuurisen päähenkilön nimi Anna on

yleinen sekä Suomessa että kansainvälisesti. *Tuikun tärkeä tehtävä* kirjassa Tuikku taas on nimenä melko neutraali, se ei viittaa suoraan mihinkään kulttuuriin eikä ole Suomessakaan yleinen nimi. Monikulttuurisiksi henkilöiksi kirjoissa määriteltyjen henkilöiden nimet ovat joko tiettyihin maihin ja kulttuureihin sitoutuneita tai kansainvälisiä. Kirjoissa henkilöt, jotka on tässä tutkimuksessa katsottu etnisyydeltään suomalaiseen valtaväestöön kuuluviksi, on aina nimetty Suomessa yleisillä nimillä. Osalla näistä henkilöistä nimi on myös kansainvälisesti yleinen. Kirjoissa nimien erilaisuutta ei korosteta, vaan jokainen nimi on nimi muiden joukossa.

Uskonnot ja niihin liittyvät kulttuuriset tavat tulevat tutkimusaineistossa esiin pukeutumisessa, juhlapyhien vietossa sekä uskonnollisissa ja uskomuksellisissa symboleissa. Uskontoihin liittyy myös omia tapoja, kuten rukoileminen, naudanlihasta kieltäytyminen, alttarit ja paaston pitäminen. Nämä asiat näkyvät sekä kirjojen teksteissä että kuvissa. Teksteissä kerrotaan enemmän juhlapyhistä ja tavoista, kuvissa puolestaan näkyy pukeutuminen ja symbolit.

6 Pohdinta

Tässä tutkimuksessa selvitettiin, millä tavalla monikulttuurisuus näkyy lasten kuvakirjoissa. Aineistoon kuuluvissa monikulttuurisissa lasten kuvakirjoissa monikulttuurisia henkilöitä esiintyi paljon päähenkilöinä ja heitä oli myös muissa rooleissa, vaikka aiemman tutkimustiedon mukaan lastenkirjallisuudessa yleisesti vähemmistöjen ja erityisesti tummaihoisten näkyvyys on ollut vähäistä (Pesonen, 2017). Monikulttuurisuus näkyi sekä henkilöiden taustoissa että kuvituksissa nähtävillä olevassa etnisyydessä, joka tässä tutkimuksessa rajautui tarkoittamaan valtaväestöstä eroavia ihonvärejä ja hiuksia. Monikulttuurisen kirjallisuuden tarkoitus onkin tuoda esiin etnisiä ja rodullisia vähemmistöjä sekä erilaisia kulttuureita. Etenkin lapsille suunnatussa kirjallisuudessa kuvitus voi auttaa lapsia ymmärtämään ja tunnistamaan näitä asioita. (Heikkilä-Halttunen, 2013.) Myös varhaiskasvatuksen tavoitteena on tutustua lasten kanssa lähiympäristön kulttuuriseen monimuotoisuuteen. Tämän avulla pyritään oman ja toisten perheiden perinteiden ja tapojen arvostamiseen. (Opetushallitus 2016; Opetushallitus 2018.) Aineiston kirjat nostivat esiin erilaisia kulttuureja ja vähemmistöjä ja joissain kirjoissa monikulttuurisuus tuotiin esiin normaaliuden näkökulmasta, eikä sitä korostettu millään tavalla. Myös varhaiskasvatuksessa lasten kulttuurien kirjoja pidetään voimavarana ja osana monimuotoista yhteiskuntaa (Opetushallitus 2018).

Tutkimuksessa selvitettiin myös, miten ennakkoluulot ja asenteet monikulttuurisuutta kohtaan näkyvät lasten kuvakirjoissa. Kirjoissa asenteet monikulttuurisia henkilöitä kohtaan olivat pääasiassa positiivisia ja neutraaleja, mutta joissakin kirjoissa esiintyi myös negatiivisia asenteita. Nämä kirjoissa ilmenneet negatiiviset asenteet eivät kuitenkaan välttämättä liittyneet monikulttuurisuuteen, sillä tarinoissa esiintyvän syrjinnän tai kiusaamisen syytä ei kerrottu. Etenkin epäsuorien negatiivisten asenteiden ja tunteiden tunnistaminen voi olla vaikeaa ja välillä jopa mahdotonta (Brown, 2011). Vaikka negatiivisia asenteita voi olla vaikea tulkita, kohdistuivat ne aineistomme kirjoissa juurikin monikulttuurisia henkilöitä kohtaan. Riippumatta siitä, onko negatiiviset asenteet kohdistettu tarkoituksella monikulttuurisiin henkilöihin, voi tämä jo itsessään välittää negatiivista kuvaa lukijalle tai kuuntelijalle. Tästä syystä myös varhaiskasvatuksessa on tärkeää ottaa lasten kanssa tarkasteltavaksi sellaisia kirjoja, jotka eivät esitä negatiivisia asenteita tai edistä negatiivisten ajatusten syntymistä, vaan opettavat lapsille kunnioitusta sekä omaa että muita kulttuureita kohtaan (Opetushallitus, 2018).

Aineiston kirjoissa monikulttuuristen henkilöiden asenteet omia juuriaan kohtaan olivat suurimmaksi osaksi positiivisia tai neutraaleja. Ainoastaan adoptiotaustan omaavalla monikulttuurisella henkilöllä oli myös negatiivisia tunteita liittyen omiin juuriinsa. Nämä

tutkimustulokset voidaan peilata myös lastenkirjallisuuden ulkopuolelle, sillä aiemman tutkimustiedon mukaan lapset, jotka kuuluvat vähemmistöihin tai omaavat maahanmuuttajataustan, eivät koe omaa taustaansa pelkästään negatiivisena asiana vaan he kokevat mahdollisuuden useiden kielien hallitsemisen ja erilaisiin yhteisöihin kuulumisen pikemminkin positiivisena asiana. (Rastas, 2013b). Aineistosta esiin nousseiden tulosten voidaan siis katsoa tuovan todellista kuvaa monikulttuuristen henkilöiden asenteesta omia juuriaan kohtaan. Kirjoissa uutta kotimaata ja kulttuuria kohtaan monikulttuuriset henkilöt asennoituivat positiivisesti, sillä vain yhdessä kirjassa kuvattiin negatiivisia tuntemuksia uudesta kotimaasta. Myöskään pakolaisuuteen ei liitetty varsinaisia negatiivisia tuntemuksia, mutta kotimaan tilanne ja poismuutto aiheuttivat pelkoa ja ikävää kotimaata kohtaan. Tämäkin tutkimustulos mukailee todellisuutta, sillä usein lapsilla, joilla on taustalla pakolaisuutta, on muistoja sodan kauhuista, pakolaisleireiltä ja vaarallisilta pakomatkoilta (Rastas, 2013a). Jotta varhaiskasvatuksen henkilöstö pystyisi toimimaan esimerkkinä näiden asioiden kohtaamisessa, tulisi henkilöstön myös paneutua tietoon toisista kulttuureista ja katsomuksista (Opetushallitus, 2018).

Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin, missä muissa asioissa monikulttuurisuus tulee esiin lasten kuvakirjoissa. Tällaisiksi asioiksi teoksissa nousi vierasperäiset kielet ja nimet sekä erilaiset uskonnolliset ja kulttuuriset tavat. Monessa tutkimusaineiston kirjoista oli jollain tasolla viitattu vieraisiin kieliin tai uuden kielen opetteluun, vaikka joissain kirjoissa kieliä ei ollut nostettu osaksi tarinaa tai kuvitusta. Suomen kielen lisäksi suoria lainauksia vieraasta kielestä löytyi kahdesta aineiston teoksesta. Lisäksi kahdessa kirjassa oli tulkittavissa, että monikulttuurisen henkilön äidinkieli oli jokin muu kuin suomi. Kuten aiemmissakin tutkimuksissa on todettu, lastenkirjallisuudessa kielten oppimisen, kaksikielisyyden ja maahanmuuton käsittely on lisääntynyt, mikä on hienoa, sillä lastenkirjallisuuden tarkoituksena on myös kunnioittaa lasten erilaisia identiteettejä sekä tutkia kielellistä moniarvoisuutta (Ghiso & Campano, 2013, Rastas, 2013c). Myös varhaiskasvatuksessa ympärillä olevaa kielellistä monimuotoisuutta arvostetaan ja hyödynnetään (Opetushallitus, 2018).

Monikulttuuristen henkilöiden nimet olivat teoksissa pääasiassa muista kulttuureista peräisin. Henkilöillä, jotka on tutkimuksessa katsottu etnisyydeltään suomalaiseen valtaväestöön kuuluviksi, oli kirjoissa pääasiassa yleisiä suomalaisia nimiä. Kirjoista löytyviä uskonnollisia ja kulttuurisia tapoja olivat pukeutuminen, juhlapyhien viettäminen sekä uskonnolliset ja uskomukselliset symbolit. Nämä tulokset vahvistavat aiempaa tutkimustietoa siitä, että lastenkirjallisuus välittää paljon tietoa kulttuureista (Heikkilä-Halttunen & Rastas, 2013). Uskontojen ja kulttuurien osalta monimuotoisessa Suomessa on tärkeää, että jo varhaiskasvatuksessa lapset pääsevät tutustumaan

näihin asioihin. Lastenkirjallisuutta varhaiskasvatuksessa hyödyntämällä lapset voivat myös kuvituksen kautta oppia asioita yksilöiden kansallisuudesta, elämäntyylistä ja kulttuureista. (Pesonen, 2015.) Ainakin näiden tutkimuksessa käytettyjen kirjojen tarkastelu lasten kanssa vaikkapa keskustelemaan lukemista apuna käyttäen voi tuoda lapsille uutta tietoa sekä innostaa erilaisten uskontojen ja kulttuurien ihmettelyyn ja niihin tutustumiseen. Tutustuminen erilaisiin kulttuurisiin, katsomuksellisiin ja uskonnollisiin taustoihin edistää kulttuurista osaamista, joka on yksi varhaiskasvatuksen tehtävistä (Opetushallitus, 2016; Opetushallitus, 2018).

Tutkimuksessa käytettyä teoriaa sekä tutkimuksen tuloksia tarkastelemalla hyviä monikulttuurisuusaiheisia kirjoja näyttäisivät olevan sellaiset kirjat, joissa myös vähemmistökulttuurit pääsevät ääneen ja merkittäviin rooleihin. Hyvässä monikulttuurisuutta käsittelevässä lastenkirjassa kuvataan erilaisia ihmisiä, kulttuureita, uskontoja ja tapoja, joita näkemällä ja joista kuulemalla lapset saavat käsityksen siitä, miten moninainen nyky maailma onkaan ja miten jokainen ihminen taustoistaan riippumatta on samanarvoinen ja eroavaisuuksista huolimatta samankaltainen. Samanarvoisuutta ja samankaltaisuutta kuvastaa hyvin kirjat, joissa monikulttuurisuutta ei korosteta eikä siihen puututa, vaan se kuvataan yhtenä asiana muiden joukossa. Kuitenkin juuri monikulttuurisuudesta oppimisen ja sen ymmärtämisen kannalta kirjat, joissa kulttuureita ja erilaisia ihmisiä kuvataan ja niistä kerrotaan, voivat olla varhaiskasvatuksessa valttikortti, kunhan varmistetaan, että kirjat eivät kuvaa asioita valheellisesti tai stereotyyppien kautta.

Aineistomme teoksista *Mennään jo naapuriin* kirja nousi sisällöltään selkeästi hyödynnettävimmäksi varhaiskasvatuksessa, sillä se käsittelee monipuolisesti erilaisia monikulttuurisia perheitä. Kirjassa esitetty tieto ja asenteet pohjautuu ihmisten oikeisiin kuvauksiin tilanteista ja asioista, ja ne on kerrottu hyvin neutraalissa valossa. Toinen aineistosta noussut kirja, jonka koemme hyödylliseksi varhaiskasvatuksessa, on *Tuikun tärkeä tehtävä*. Vaikka kirjasta ei välttämättä opi monikulttuurisuudesta, kirjan arvo on siinä, että monikulttuurisuus on kuvattu tavallisena asiana, eikä sen tarvitse olla kirjassa kantava ja korostettu teema. Näin lukijalle ja kuuntelijalle välittyy kuva, että etninen moninaisuus on arkipäivää. Muissakin kirjoissa oli paljon hyviä asioita, joiden avulla pystytään käsittelemään vaikeita aiheita, kuten pakolaisuutta, adoptiota tai uuteen maahan muuttamista. Kuitenkin näissä kirjoissa esiintyi asioita, jotka voivat epäsuorasti tai suorasti välittää stereotyyppioita ja negatiivisia asenteita. Esimerkiksi kirjoissa *Muuttolintulapsi ja Atte ja Anna: Rauha kantaa* syrjiminen ja kiusaaminen kohdistui monikulttuuriseen henkilöön. Tällaisten kirjojen kanssa varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee olla erittäin tarkkoja, että asiat keskustellaan lasten kanssa auki ja kirjoja tarkastellaan kriittisesti, jotta voidaan välttää

negatiivisten asenteiden välittyminen. Mielenkiintoista on, että kirjat, jotka koemme suoraan hyödynnettäviksi varhaiskasvatukseen, ovat vuosilta 2017 ja 2019 eli uusimmasta päästä tutkimusaineistomme kirjoista. Kertooko tämä kenties siitä, että kirjailijat pyrkivät entistä tarkemmin kiinnittämään huomiota kirjoissa välittämiinsä asenteisiin ja kuvauksiin?

Tutkimusaineisto koostui Satakirjastojen lainatuimmista monikulttuurisuutta käsittelevistä lasten kuvakirjoista ja sitä rajattiin tiettyjen kriteerien perusteella. Tässä tutkimuksessa aineistoa rajaavat kriteerit olivat toimivia, sillä niitä noudattamalla kirjoja pystyttiin analysoimaan samalla tavalla. Alkuperäisessä listauksessa oli muun muassa käänöskirjoja. Jos olisimme sisällyttäneet myös nämä tutkimusaineistoon, olisi tutkimus kasvanut liian laajaksi Pro Gradu-tutkielmana toteutettavaksi. Lisäksi listalla oli kirja, jossa ei ollut ollenkaan tekstiä. Tällaista kirjaa ei olisi pystynyt analysoimaan valitsemamme menetelmän avulla tasavertaisesti muiden teosten kanssa eikä feministinen lähiluku olisi välttämättä paras tapa pelkästään visuaalisen kerronnan tarkastelulle. Menetelmänä laadullinen analyysi ja feministinen lähiluku toimivat tutkimuksessa hyvin. Feministinen lähiluku antoi mahdollisuuden tulkita kuvakirjoja, sillä sitä menetelmänä käyttäen pystyimme tekstien lisäksi tarkastelemaan myös kuvia. Lähiluvussa ja feministisessä lähiluvussa oleellista on se, että aineistot luetaan moneen kertaan. Uskomme, että tällaisessa tutkimuksessa useaan kertaan tapahtuva lukeminen ja kuvituksen tarkka analysointi oli paras tapa löytää ne asiat, joita tutkimuksessa halusimme tarkastella.

Monikulttuurisuus rajattiin tässä tutkimuksessa tarkoittamaan maahanmuutosta ja erilaisista taustoista johtuvaa monikulttuurisuutta, vaikka todellisuudessa monikulttuurisuuden käsite on paljon laajempi ja pitää sisällään muun muassa perheiden sisäisen monikulttuurisuuden, sukupuoleen liittyvät kulttuurit sekä vammaiskulttuurit (Saukkonen, 2013). Sama koskee etnisyyttä, joka rajattiin käsittämään ulkoisia seikkoja sekä kansallista tai maantieteellistä alkuperää, sillä esimerkiksi rotu-sanana käyttö ei tuntunut sopivalta. Tutkimuksessa pyrittiin kuitenkin löytämään kirjoista kaikki monikulttuuriset henkilöt, joten täytyi löytää keino myös sellaisten henkilöiden mukaan laskemiselle, joiden taustoista ei kerrottu mitään, mutta jotka kuitenkin kuvituksen perusteella voidaan laskea tutkimuksessa monikulttuurisiksi henkilöiksi. Todellisuudessa etnisyys on siis laajempi käsite, joka pitää sisällään muutakin kuin ulkonäön ja alkuperän, eikä esimerkiksi tummaa ihonväriä tule automaattisesti liittää afrikkalaisuuteen, sillä siitä ei voi päätellä henkilön kotimaata, jos taustatietoja ei ole kerrottu (Rastas, 2013a).

Jatkotutkimuksena olisi mielenkiintoista nähdä, millaiseksi tutkimusaineisto koostuisi, jos se kerättäisiin esimerkiksi pääkaupunkiseudun kirjastoista. Mielenkiintoista olisi myös toistaa

tutkimus esimerkiksi käännöskirjoja aineistona käyttämällä. Näin saataisiin selville, millä tavoilla monikulttuurisuus tulee esiin käännöskirjoissa. Lisäksi voitaisiin verrata kotimaisista ja käännöskirjoista saatuja tuloksia keskenään. Tällä tavalla voitaisiin selvittää, onko muissa maissa monikulttuurisuuden käsittely lasten kuvakirjoissa samalla tasolla kuin Suomessa.

Jatkotutkimuksena voitaisiin myös tarkastella, eroaako esimerkiksi viimeisen viiden vuoden aikana julkaistut teokset 2000-luvun alkupuolella julkaistuista teoksista. Näin saataisiin kuvaa siitä, miten monikulttuurisuutta käsittelevä lasten kuvakirjallisuus on kehittynyt.

Tämä tutkimus antaa kuvaa siitä, millaisena monikulttuurisuus näyttäytyy suomalaisessa lasten kuvakirjallisuudessa. Näyttää siltä, että monikulttuurisuus tuodaan varsinkin aineiston uudemmissa kirjoissa esiin yhä arkipäiväisempänä asiana, joka koskettaa laajasti koko yhteiskuntaa, varhaiskasvatusta sekä yksilöitä. Lisäksi monikulttuurisuus -teeman alle luokiteltavia lasten kuvakirjoja on alkanut julkaisemaan myös isommat kustantamot, kuten Tammi ja Otava, toisin kuin aikaisemmassa tutkimuksessa on todettu (Heikkilä-Halttunen, 2013). Vaikuttaa myös siltä, että monikulttuurisia henkilöitä näkyy kirjoissa yhä enemmän. Voisiko tämä mahdollisesti johtua siitä, että isommissa kustantamoissa on huomattu, että monikulttuurisuus on aihe, joka on aina ajankohtainen ja koskettaa kaikkia? Tutkimus tuo myös ilmi asioita, joihin tulee kiinnittää huomiota, kun valitaan monikulttuurisuutta käsittelevää lasten kuvakirjallisuutta esimerkiksi varhaiskasvatuksessa hyödynnettäväksi. Tämän tutkimuksen myötä varhaiskasvatuksen henkilöstö voi oppia välttämään stereotypioita tukevia ja yksipuolisia lasten kuvakirjoja, sekä löytämään hyödyllisiä ja tarkoituksenmukaisia kirjoja käytettäväksi varhaiskasvatusryhmiin.

Lähteet

Aineistolähteet

- Franzon, P. (2007). *Muuttolintulapsi*. Lasten Keskus, Helsinki.
- Issakainen, T. & Tonteri, M. (2019). *Atte ja Anna: Rauha kantaa*. Lasten Keskus, Helsinki.
- Katajavuori, R. (2017). *Mennään jo naapuriin*. Tammi, Helsinki.
- Lestelä, J. (2019). *Tuikun tärkeä tehtävä*. Otava, Keuruu.
- Pelliccioni, S. (2012). *Onni-poika saa uuden ystävän*. Minerva Kustannus Oy.
- Virtanen, L. (2010). *Xing ja sukulaiset*. Tammi, Helsinki.

Kirjallisuuslähteet

- Aerila, J-A. (2013). Voiko nuortenkirjoja käyttää koulun monikulttuurisuuskasvatuksessa? Teoksessa: Rastas, A. (toim.) Kaikille lapsille. Lastenkirjallisuus liikkuvassa, monikulttuurisessa maailmassa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 27-61. Haettu 13.12.2021 osoitteesta: <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789522225009>
- Alasuutari, P. (2011). Laadullinen tutkimus 2.0. Vastapaino.
- Bista, K. (2012). Multicultural literature for children and young adults. In The educational forum Vol. 76, No. 3, 317-325. Taylor & Francis Group. Haettu 9.6.2021 osoitteesta: <https://www-proquest-com.ezproxy.utu.fi/docview/1027918030?pq-origsite=primo>
- Botelho, M. J. (2015). Learning from/with multicultural children's literature. The SAGE guide to curriculum in education, 268-273. Haettu 9.6.2021 osoitteesta: https://ebookcentral.proquest.com/lib/kutu/detail.action?docID=356321&pq-origsite=primo#goto_toc
- Brown, R. (2011). Prejudice – Its Social Psychology. Oxford: Wiley-Blackwell.
- Brubaker, R. (2002). Ethnicity without groups. European Journal of Sociology/Archives européennes de sociologie, 43(2), 163-189. Haettu 9.6.2021 osoitteesta: <https://www-proquest-com.ezproxy.utu.fi/docview/216946026?OpenUrlRefId=info:xri/sid:primo&accountid=14774>
- Chen, X. & Browne, S. (2015). Pearls of Meaning: Preschool Children Respond to Multicultural Picturebooks. *New Waves-Educational Research and Development Journal*, v18 n2 p16-28 Dec 2015. Haettu 9.6.2021 osoitteesta: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1211478.pdf>

- Duckitt, J. H. (1992). *The social psychology of prejudice*. New York: Praeger. Haettu 15.3.2022 osoitteesta: https://www.researchgate.net/profile/John-Duckitt/publication/332720812_THE_SOCIAL_PSYCHOLOGY_OF_PREJUDICE/links/5cc63f5992851c8d220c610f/THE-SOCIAL-PSYCHOLOGY-OF-PREJUDICE.pdf
- Eerola-Pennanen, P. & Turja, L. (2017). Yhdenvertaisuus ja moninaisuus. Teoksessa M. Koivula, A. Siippainen & P. Eerola-Pennanen (toim.) *Valloittava varhaiskasvatus*. Tampere: Vastapaino, 195–206.
- Eriksen, T. H. (2019). The epistemological status of the concept of ethnicity. *Anthropological Notebooks*, 25(1). Haettu 28.12.2021 osoitteesta: <https://web-p-ebsohost-com.ezproxy.utu.fi/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=3&sid=94deda3c-e442-460b-a5f6-86cacfcea200%40redis>
- Fennelly, D., & Murphy, C. (2021). Racial Discrimination and Nationality and Migration Exceptions: Reconciling CERD and the Race Equality Directive. *Netherlands Quarterly of Human Rights*, 39(4), 308-328. Haettu 28.12.2021 osoitteesta: <https://journals-sagepub-com.ezproxy.utu.fi/doi/full/10.1177/09240519211055648>
- Garner, P. W., & Parker, T. S. (2018). Young children's picture-books as a forum for the socialization of emotion. *Journal of Early Childhood Research*, 16(3), 291-304. Haettu 25.1.2022 osoitteesta: <https://journals-sagepub-com.ezproxy.utu.fi/doi/10.1177/1476718X18775760>
- Ghiso, M.P. & Campano, G. (2013). Ideologies of Languages and Identity in U.S. Children's Literature. *Bookbird* 51(3), 47–55. Haettu 9.6.2021 osoitteesta: <https://www-proquest-com.ezproxy.utu.fi/docview/1445457453?pq-origsite=primo>
- Hall, S. (2003). Kulttuuri, paikka, identiteetti. Teoksessa: Lehtonen, Mikko & Löytty, Olli (toim.) *Erilaisuus*. Suomentanut Juha Koivisto. Tampere: Vastapaino. 85–130.
- Heikkilä-Halttunen, P. (2013). Lasten kuvakirjojen pitkä tie tasa-arvoisiin esitystapoihin. Teoksessa: Rastas, A. (toim.) *Kaikille lapsille. Lastenkirjallisuus liikkuvassa, monikulttuurisessa maailmassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 27-61. Haettu 13.12.2021 osoitteesta: <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789522225009>
- Heikkilä-Halttunen, P., & Rastas, A. (2013). Lastenkirja maahanmuuttajana. Kuinka Etiopialaiset sadut ja tarinat kääntyvät suomalaiseen kulttuuriin?. Teoksessa: Rastas, A. (toim.), *Kaikille lapsille: lastenkirjallisuus liikkuvassa, monikulttuurisessa maailmassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 215-238. Haettu 13.12.2021 osoitteesta: <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789522225009>

- Holm, G. & Londen, M. (2010). The discourse on multicultural education in Finland: education for whom? *Intercultural education* (London, England), 2010-04-01, Vol.21 (2), 107-120. Haettu 9.6.2021 osoitteesta: <https://www-tandfonline-com.ezproxy.utu.fi/doi/full/10.1080/14675981003696222?scroll=top&needAccess=true>
- Hope, J. (2008). “One Day We Had to Run”: The Development of the Refugee Identity in Children’s Literature and its Function in Education. *Children’s Literature in Education* (2008) 39, 295–304. Haettu 9.6.2021 osoitteesta: <https://link-springer-com.ezproxy.utu.fi/content/pdf/10.1007/s10583-008-9072-x.pdf>
- Huttunen, L. (2009). Mikä ihmeen maahanmuuttaja?. Teoksessa: Keskinen, S., Rastas, A. & Tuori, S. (toim.) *En ole rasisti mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. 117-122. Vastapaino.
- Huttunen, L., Löytty, O. & Rastas, A. (2005). Suomalainen monikulttuurisuus. Teoksessa: Huttunen, L., Löytty, O. & Rastas, A. (toim.) *Suomalainen vieraskirja: Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino. 16– 40.
- Keskinen, S., Rastas, A., & Tuori, S. (2009). Johdanto: Suomalainen maahanmuuttokeskustelu tienhaarassa. Teoksessa: *En ole rasisti, mutta... Maahanmuutosta, monikulttuurisuudesta ja kritiikistä*. Vastapaino.
- Kim, S. J., Wee, S. & Park, S. (2019). Exploring multicultural books through predictions and social interactions: A case study with kindergarteners in the United States. *Australasian Journal of Early Childhood* 2019, Vol. 44(1) 32–47. Haettu 9.6.2021 osoitteesta: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/1836939119841472>
- Korsisaari, E-M. (2008). Keskeisiä kirjallisuudentutkimuksen suuntauksia. Teoksessa: Alanko-Kahiluoto, O. & Käkelä-Puumala, T. (toim.) *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*. 290-309. WS Bookwell Oy,
- Kuivasmäki, R. & Heiskanen-Mäkelä, S. (1988). Aakkoset: Johdatus suomalaisen nuorisokirjallisuuden historiaan ja käsitteistöön. Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutin julkaisuja 12. Tampere: Suomen Nuorisokirjallisuuden Instituutti.
- Lahikainen, A., Punamäki, R-L. & Tamminen, T. (2008). Osa I Kulttuurinen muutos ja lapsuus. 15-17. *Kulttuuri lapsen kasvattajana*. (toim.) WSOY.
- Laine, T. (2018). Lukeminen – yksityinen vai yhteisöllinen tapahtuma? *Kasvatus & Aika* 12(2), 21–35. Haettu 9.6.2021 osoitteesta: <https://journal.fi/kasvatusjaika/article/view/74128/35927>
- Latomaa, S. (2013). Monikielisempi Suomi: kirjallisuus kielitietoisuuden edistäjänä. Teoksessa: Rastas, A. (toim.), *Kaikille lapsille: lastenkirjallisuus liikkuvassa, monikulttuurisessa maailmassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 117-149. Haettu 13.12.2021

osoitteesta:

<https://www.ellibslibrary.com/reader/9789522225009>

Markoff, E. (2016). Monikulttuurisuus 2010-luvun lastenkirjoissa. Tutkimusmatka Tatun, Patun, Risto Räppääjän ja Riehurinteen maailmaan. Pro Gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden tiedekunta, Lapin yliopisto.

Mattinen, A., Kajamies, A., Räsänen, P., Hannula-Sormunen, M., & Lehtinen, E. (2013).

Jänistarinat–ymmärtävän kuuntelemisen ohjelma varhaiskasvatukseen. NMI-bulletin, 23, 41-59. Haettu 25.12.2021 osoitteesta:

<https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2015/05/Mattinen-ym.pdf>

Merisalo, M. & Jauhiainen, J. (2017). Internet, sosiaalinen media ja mobiilisovellukset Suomeen tulleiden turvapaikanhakijoiden kotoutumisessa ja muuttopäätöksissä. Terra, 129(1), 56-61.

Haettu 13.12.2021 osoitteesta: <https://terra.journal.fi/article/view/107161>

Mills, S. 1995. Feminist Stylistics. Lontoo: Routledge.

Muukkonen, P. (2017a). Moninaisuus, monikulttuurisuus vai kansainvälisyys? Terra, 129(1), 1-2.

Haettu 10.12.2021 osoitteesta: <https://terra.journal.fi/article/view/107161>

Muukkonen, P. (2017b). Maantieteen oppituntien sisällöt ja niiden käsittely kulttuurisesti moninaisessa luokassa: opettajien kokemuksia mahdollisuuksista ja haasteista. Terra 129(1),

17-27. Haettu 13.12.2021 osoitteesta: <https://terra.journal.fi/article/view/107161>

Myllymäki, T. (2004). Pallo haltuun: kansainvälisyyskasvatus Suomessa. Kehitysyhteistyön palvelukeskus.

Op de Beeck, N. (2018). Picture-text relationships in picturebooks. Teoksessa: Kümmerling-

Meibauer, B. (toim.) The routledge companion to picturebooks. Haettu 25.1.2022

osoitteesta:

<https://web-p-ebsohost-com.ezproxy.utu.fi/ehost/ebookviewer/ebook/bmxlYmtfXzE1NTQzNzdfX0FOO?sid=7784834f-e9c2-4942-9acb-c0872497fa49@redis&vid=0&format=EB&rid=1>

Opetushallitus (2016). Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Haettu 9.6.2021

osoitteesta:

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Opetushallitus (2018). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Haettu 9.6.2021 osoitteesta:

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

- Parviainen, H. (2019). Lapsen osallisuus Suomen adoptiolainsäädännössä - lainsäädännön muutosten ja niiden historiallisten syiden tarkastelua osallisuuskulmasta. *Jargonia* vol. 17, (34), 137-158. Haettu 16.12.2021 osoitteesta: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/67126>
- Pelastakaa Lapset Ry. (2021). Adoptiot: Tilastot. Haettu 16.12.2021 osoitteesta: <https://www.pelastakaalapsen.fi/tukea-lapsille-ja-perheille/adoptiot/kansainvalinen-adoptiopalvelu/tilastot/>
- Pesonen, J. (2012). Anti-racist Strategies in Finnish Children's Literature: Physical Appearance and Language as Signifiers of National Belonging. Haettu 9.6.2021 osoitteesta: <https://researchportal.helsinki.fi/publications/anti-racist-strategies-in-finnish-childrens-literature-physical-a>
- Pesonen, J. (2013). Xing, Sikuriina sekä Tatu ja Patu. Teoksessa A. Rastas (toim.), *Kaikille lapsille: Lastenkirjallisuus liikkuvassa, monikulttuurisessa maailmassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 62-82. Haettu 17.12.2021 osoitteesta: <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789522225009>
- Pesonen, J. (2015). Multiculturalism as a challenge in contemporary Finnish picturebooks: reimagining sociocultural categories. Haettu 27.1.2022 osoitteesta: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526210209.pdf>
- Pesonen, J. (2017). Monikulttuurisuudesta Tatum ja Patun Suomessa: Kansallista tarinaa rakentamassa vai uudenlaista suomalaisuutta tuottamassa? *AVAIN - Kirjallisuudentutkimuksen Aikakauslehti*, 2017 (3), 38-55. Haettu 9.6.2021 osoitteesta: <https://journal.fi/avain/article/view/66380/26817>
- Puusa, A. (2020). Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa: Puusa, A. & Juuti, P. 2020. *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus. 145-156.
- Pöysä, J. (2010). Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa: Pöysä, J., Järviluoma, H. & Vakimo, S. (toim.), *Vaeltavat metodit*. Joensuu: Suomen kansantietouden tutkijain seura.
- Rastas, A. (2005). Rasismi. Teoksessa: Huttunen, L., Löytty, O. & Rastas, A. (toim.) *Suomalainen vieraskirja: Kuinka käsitellä monikulttuurisuutta*. Tampere: Vastapaino. 69-116.
- Rastas, A. (2013a). Alille, Ainolle, Fatimalle ja Villelle. *Suomalainen lapsilukija afrikkalaisten diasporasta*. Teoksessa: Rastas, A. (toim.), *Kaikille lapsille: Lastenkirjallisuus liikkuvassa, monikulttuurisessa maailmassa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 83-114. Haettu 13.12.2021 osoitteesta: <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789522225009>

- Rastas, A. (2013b). Johdanto. Kaikille lapsille: lastenkirjallisuus liikkuvassa, monikulttuurisessa maailmassa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, .Haettu 10.12.2021 osoitteesta: <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789522225009>
- Rastas, A. (2013c). Lopuksi. Rajaton maailma? Teoksessa: Rastas, A. (toim.), Kaikille lapsille: Lastenkirjallisuus liikkuvassa, monikulttuurisessa maailmassa. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. Haettu 10.12.2021 osoitteesta: <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789522225009>
- Rhedding-Jones, J. (2002). An undoing of documents and other texts: Towards a critical multiculturalism in early childhood education. *Contemporary Issues in Early Childhood*, 3(1), 90-116. Haettu 9.6.2021 osoitteesta: <https://journals-sagepub-com.ezproxy.utu.fi/doi/pdf/10.2304/ciec.2002.3.1.10>
- Rossi, L-M. (2003) *Heterotehdas: Televisiomainonta sukupuolituotantona*. Gaudeamus. Helsinki University Press. Helsinki.
- Saukkonen, P. (2013). *Monikulttuurisuus ja kulttuuripoliittikka Pohjois-Euroopassa*. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö, Helsinki. Haettu 15.3.2022 osoitteesta: <https://www.cupore.fi/images/tiedostot/monikulttuurisuusjakulttuuripoliittikkapohjoiseuroopassa4.pdf>
- Savolainen, Salla. Kuvittaja. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Sähköpostihaastattelu 18.2.2022, haastattelijana Anniina Forsman. Tallenne utu-mailissa.
- Schubert, C. (2013). Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa: Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S., & Säävälä, M. (2013). *Olemme muuttaneet–ja kotoudumme*. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto ry. Haettu 25.12.2021 osoitteesta: https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/e38fe1b-olemme-muuttaneet-ja-kotoudumme_ilmankantta.pdf#page=5, 63-77.
- Suh, B. K., & Samuel, F. A. (2011). The value of multiculturalism in a global village: In the context of teaching children's literature. *New England Reading Association Journal*, 47(1), 1. Haettu 9.6.2021 osoitteesta: <https://www-proquest-com.ezproxy.utu.fi/docview/896616754?pq-origsite=primo>
- Suoranta, J. & Eskola, J. (1998). Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino.
- Söderling, I. (2013). *Maahanmuutto ja suomalaisten asenteet*. Teoksessa: Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S., & Säävälä, M. (2013). *Olemme muuttaneet–ja kotoudumme*. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto ry. Haettu 25.12.2021 osoitteesta: https://www.vaestoliitto.fi/uploads/2020/11/e38fe1b-olemme-muuttaneet-ja-kotoudumme_ilmankantta.pdf#page=5

- Tainio, L., Kallioniemi, A., Hotulainen, R., Ahlholm, M., Ahtiainen, R., Asikainen, M., ... & Virkkala, N. (2019). Koulujen monet kielet ja uskonnot: Selvitys vähemmistöäidinkielten ja uskontojen sekä suomi ja ruotsi toisena kielenä-opetuksen tilanteesta eri koulutusasteilla. Haettu 1.2.2022 osoitteesta: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/300926>
- Tilastokeskus. (2021a). Adoptiot 2020. Haettu 12.12.2021 osoitteesta: https://www.stat.fi/til/adopt/2020/adopt_2020_2021-08-31_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus. (2021b). Vieraskieliset. Haettu 19.12.2021 osoitteesta: <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset.html>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018.) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.
- Tuunanen, T. (1990). Kuva itsenäistyy 80-luvulla. Teoksessa Teinilä, L., Laulajainen, L., Rinta-Tassi, R. & Spring, G. (toim.) Lapsi, kieli ja mieli. Helsinki: Kirjastopalvelu, 145–152.
- UNESCO. (2005). The convention on the protection and promotion of the diversity of cultural expressions. Haettu 10.12.2021 osoitteesta: <https://en.unesco.org/creativity/convention>
- Varhaiskasvatuslaki. (2018). Haettu 19.12.2021 osoitteesta: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Virta, A. (2015). Historiaa Koiramäen kautta: Miten lapset tulkitsevat mennyttä kuvakirjasta. *Kasvatus & Aika* 9(4) 2015, 24-39 Haettu 9.6.2021 osoitteesta: <https://journal.fi/kasvatusjaaika/article/view/68552>
- Virta, A & Tuittu, A. (2013). Miten koulu vastaa kulttuurisen moninaisuuden haasteeseen. Teoksessa: Mahlamäki-Kultanen, S., Hämäläinen, T., Pohjonen, P. & Nyssölä, K. (toim.), *Maailman osaavin kansa 2020 - Kouluspolitiikan keinot, mahdollisuudet ja päämäärät*. Koulutustutkimusfoorumin julkaisu. Opetushallitus (2013). Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere.
- Whitehurst, G. J., Epstein, J. N., Angell, A. D., Payne, A. C., Crone, D. A., & Fischel, J. E. (1994). Outcomes of an emergent literacy intervention in Head Start. *Journal of Educational Psychology*, 86, 542–555. Haettu 15.3.2022 osoitteesta: <https://doi.org/10.1037/0022-0663.86.4.542>

Liitteet

Liite 1. Listaus Satakirjastojen lainatuimmista monikulttuurisuutta käsittelevistä lasten kuvakirjoista

Tekijä	Nimeke	Julkaisuvuosi	Lainoja 1.1.2020- 25.1.2021	Lainoja yhteensä	Niteitä Satakirjastoissa
Bergström, Gunilla	Mikko Mallikas ja sisukas muurahainen	2006	215	3103	60
Pelliccioni, Sanna (kirjoittaja, taiteilija)	Onni-poika ja ystävät (yhteisnide sis. Onni- poika saa uuden ystävän / Onni-poika tahtoo kaiken)	2019	190	337	21
Brooks, Felicity (kirjoittaja)	Monen sortin perheet	2020	170	170	33
Katajavuori, Riina	Mennään jo naapuriin	2017	162	639	53
Pellicioni, Sanna	Onni-poika saa uuden ystävän	2012	158	836	33
Lestelä, Johanna (kirjoittaja, taiteilija)	Tuikun tärkeä tehtävä	2019	113	202	19
Anholt, Catherine	Ystävät ympäri maailman	2014	77	622	20
Virtanen, Leena	Xing ja sukulaiset	2010	54	1031	33
Pellicioni, Sanna (taiteilija)	Meidän piti lähteä	2018	40	147	21
Virtanen, Leena	Xing ja superkaverit	2006	39	748	24

Issakainen, Tytti (kirjoittaja)	Atte ja Anna: Rauha kantaa	2019	37	77	16
Agnello, Elena	Minä olen Alex	2016	32	174	20
Virtanen, Leena	Pikku Xing	2004	27	1071	26
Franzon, Päivi	Muuttolintulapsi	2007	27	463	24
Koste, Henna (kirjoittaja)	Siiri Siimahäntä & Afrikan serkku	2018	27	134	12